

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

МАТЕРІАЛИ

**V Всеукраїнського науково-
практичного семінару
(м.Київ, 31 жовтня 2022 р.)**

ISBN 978-617-95280-7-1
ISSN 2786-619X

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

Рубрика
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

— 90 —

Випуск 5(6)

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

матеріали

**V Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м.Київ, 31 жовтня 2022 р.)**

Київ
Інститут професійної освіти НАПН України
2022

УДК 377/378:001.895

I-66

Рекомендовано Вченою радою Інституту професійної освіти НАПН України (протокол № 13 від 14 листопада 2022 року)

**Науковий редактор
Валентина Радкевич,**

директор Інституту професійної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук,
професор, академік НАПН України

Рецензенти:

Марія Теловата, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук старший науковий співробітник завідувач лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

I-66 Інноваційна професійна освіта. – Випуск 5(6). – Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів: матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару (31 жовтня 2022 р.) / Інститут професійної освіти НАПН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України; за ред. Л. Єршової, С. Кравець. – Київ: IPO НАПН України, 2022. – 144 с.

ISBN 978-617-95280-7-1

ISSN 2786-619X

У випуску 5(6) 2022 електронного продовжуваного видання «Інноваційна професійна освіта» опубліковано матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару «Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів», що відбувся 31 жовтня 2022 р. в Інституті професійної освіти НАПН України. Оприлюднено наукові праці учених, дослідників, педагогів-практиків з проблем розвитку академічної свободи та академічної відповідальності в умовах інтернаціоналізації вітчизняної освіти та її інтеграції до європейського освітнього простору; відповідності освітніх програм тенденціям розвитку спеціальності, вітчизняного і світового ринків праці; врахування галузевого й регіонального аспектів у визначенні цілей і програмних результатів навчання; стандартизації підготовки здобувачів вищої освіти; студентоцентрованого підходу та формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх фахівців; цифровізації суспільства, економіки й освіти у програмних результатах здобувачів вищої освіти; удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти; розвитку кадрового потенціалу реалізації вітчизняних освітньо-професійних та освітньо-наукових програм; висвітлено сучасні наукові досягнення та галузеві практики у змісті освітніх компонентів та аспекти поєднання навчання і наукових досліджень на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Збірник адресований науковцям, докторантам, аспірантам, педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, методистам навчально-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти, наставникам структурних навчальних підрозділів підприємств, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з проблемами освіти, науки та інновацій.

ISSN 2786-619X

ISBN 978-617-95280-7-1

DOI <https://doi.org/10.32835/2786-619X/2022/4.5>

© Інститут професійної освіти
НАПН України, 2022
© Автори, 2022

ЗМІСТ

<i>ВРАХУВАННЯ СУЧАСНИХ ДОСЯГНЕНЬ У ГАЛУЗІ НАУКИ ТА ОСВІТНІХ ПРАКТИК У ЗМІСТІ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i> <i>Ірина Андрощук</i>	6
<i>НАУКОВІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 011 «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ» У ЖИТОМИРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА</i> <i>Олена Антонова</i>	9
<i>ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ</i> <i>Марина Артюшина</i>	17
<i>ПРОФЕСІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ІЗ АГРОІНЖЕНЕРГІЇ</i> <i>Катерина Базилівська</i>	22
<i>КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ</i> <i>Людмила Базиль</i>	27
<i>ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ PH.D. ДО ВРАХУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПРИ СПІЛКУВАННІ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ</i> <i>Дар'я Вороніна-Пригодій</i>	32
<i>ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ІНСТИТУТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ: МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНА ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА»</i> <i>Ольга Гайдук</i>	36
<i>ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ</i> <i>Тетяна Герлянд</i>	40
<i>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ОСНОВИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ. ІНФОГРАФІКА» В GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION</i> <i>Іван Голуб</i>	43
<i>ВІРТУАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – СКЛАДОВА КОМПОНЕНТА ЕЛЕКТРОНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ</i> <i>Олександр Гуменний</i>	49
<i>ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ</i> <i>Аліна Джурило</i>	52

<i>ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ШЛЯХОМ САМОЗАЙНЯТОСТІ</i>	
<i>Тетяна Діденко .....</i>	<i>57</i>
<i>ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА</i>	
<i>Людмила Єршова .....</i>	<i>61</i>
<i>ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА</i>	
<i>Василь Ковальчук .....</i>	<i>71</i>
<i>РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ</i>	
<i>Світлана Кравець .....</i>	<i>76</i>
<i>КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЦЕНТРУ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ІНСТИТУТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ</i>	
<i>Оксана Лапа .....</i>	<i>79</i>
<i>ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК</i>	
<i>Петро Лузан .....</i>	<i>83</i>
<i>РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	
<i>Ірина Мося' .....</i>	<i>90</i>
<i>ПРОФІЛЬ СУЧАСНОГО ДОСЛІДНИКА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ</i>	
<i>Лариса Петренко .....</i>	<i>94</i>
<i>АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗРІЗІ (СТАНОМ НА 01.10. 2022 р.)</i>	
<i>Валентина Попова .....</i>	<i>100</i>
<i>ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЇ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ</i>	
<i>Микола Пригодій .....</i>	<i>105</i>
<i>ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ</i>	
<i>Валентина Радкевич .....</i>	<i>109</i>
<i>СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	
<i>Наталія Сейко .....</i>	<i>121</i>

<i>ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЕТНОЛОГІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ</i> <i>Наталія Стішова, Катерина Бех</i>	125
<i>ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ</i> <i>Марія Теловата</i>	128
<i>ПОРТФОЛІО НАУКОВЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ ДО МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ</i> <i>Олена Тітова</i>	133
<i>ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ КОЛЕДЖІВ ДО РОЗВИТКУ У МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ</i> <i>Людмила Шестерікова</i>	137

ВРАХУВАННЯ СУЧАСНИХ ДОСЯГНЕНЬ У ГАЛУЗІ НАУКИ ТА ОСВІТНІХ ПРАКТИК У ЗМІСТІ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Андрощук,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-8054-5574>

Анотація. Пріоритетним завданням закладів освіти є підготовка майбутніх фахівців, здатних до відновлення різних сфер життєдіяльності й реформування галузей економіки нашої держави з врахуванням наслідків військової агресії росії. Відзначено, що ці завдання необхідно врахувати під час оновлення змісту освітніх компонентів освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти. Наголошено, що ефективність цього процесу залежить від врахування сучасних досягнень у галузі науки та освітніх практик провідних вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти.

Ключові слова: освітні практики, зміст освітніх компонентів, здобувачі вищої освіти, заклад вищої освіти.

INCORPORATING THE LATEST ACHIEVEMENTS OF SCIENCE AND EDUCATIONAL PRACTICES INTO EDUCATIONAL COMPONENTS DURING HIGHER EDUCATION STUDY

Iryna Androshchuk,

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor,
Head of the Department of Technological and Professional Education
and Decorative Arts,
Khmelnyskyi National University

Abstract. The priority objective of higher education institutions lies in preparing future specialists who should be able to restore different spheres of life and reform the branches of Ukraine's economy, given the consequences of Russia's military aggression. Importantly, such objectives should be followed when updating the educational components of degree programmes. This process depends on how effectively the latest achievements of science and educational practices of the leading Ukrainian and foreign higher education institutions have been incorporated into the content of educational components.

Keywords: the latest achievements, science, educational practices, content of educational components, students, higher education institutions.

Військова агресія РФ зумовила руйнацію доріг, лікарень, закладів освіти, культурних та релігійних споруд, інфраструктури нашої країни. За даними Центру Разумкова (Пищуліна та ін., 2022) більше половини українських підприємств закрилися, інша половина не має змоги працювати відповідно до своїх можливостей. Війна вплинула на всі сфери життя громадян України. Представники різних служб працюють у надзвичайно складних умовах, які часто супроводжуються різними ризиками й небезпекою. Спостерігається суттєве погіршення надання різних видів послуг населенню, забезпечення продуктами харчування через наслідки військового вторгнення

росії. Ще одним з багатьох наслідків військової агресії є криза вимушеного переміщення населення як на території самої України, так і за кордон.

Значна частина біженців, за результатами опитувань, відмітила, що планує повернутися додому при умові, що в Україні буде безпечно та припиняться обстріли. Так, 81% підлітків, що виїхали за межі нашої країни, засвідчили своє бажання повернутися (План відновлення: освіта і наука, 2022). А отже, система освіти має враховувати ці аспекти й удосконалення змісту підготовки має відбуватися з однієї сторони з врахуванням потреб України, з іншої – враховувати той досвід й набутті знання й уміння молоді, які вони здобули під час вимушеного переселення.

Відмітимо, що повернення громадян до України дає змогу стабілізувати й відновити економіку нашої держави. Однак, як свідчать аналітики, безпека не єдина умова, що впливатиме на рішення щодо доцільності повернення вимушених переселенців в Україну. Важливим чинником є розбудова різних галузей виробництва, економіки з врахуванням сучасних тенденцій й досягнень у галузі науки, наявність робочих місць та гідної заробітної плати, наявність соціального захисту та ін. (Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність, 2022). Слід усвідомлювати, що відбудова держави має відбуватися вже сьогодні, не чекаючи завершення війни. У контексті цього система освіти через оновлення змісту, технологій та методик підготовки здобувачів вищої освіти має враховувати всі виклики, які стоять перед нашим суспільством. Адже важливу роль у цьому процесі відводиться саме закладам освіти й педагогічній спільноті.

Перегляд підходів до освітнього процесу на засадах студентоцентрованого підходу, врахування регіонального й галузевого контексту, потреб роботодавців у формуванні цілей підготовки майбутніх фахівців актуалізує потребу в оновленні й осучасненні змісту підготовки здобувачів вищої освіти з урахуванням євроінтеграційної спрямованості України. Відмітимо, що кожен регіон України має свої особливості й потреби у фахівцях тих чи інших спеціальностей. Тому зміст освітніх компонентів має враховувати сучасні досягнення в галузі науки й забезпечувати підготовку здобувача вищої освіти, враховуючи потреби регіону й новітні технології, які використовуватимуться у майбутній професійній діяльності. Це забезпечить швидку адаптацію і ефективне виконання випускником професійних функцій на місці працевлаштування.

Урахуванню сучасних досягнень у галузі науки та освітніх практик у змісті освітніх компонентів сприяє інтернаціоналізація вищої освіти України у європейську систему освіти через реалізацію програм міжнародної академічної мобільності, залучення викладачів іноземних закладів до викладання, стажування викладачів та здобувачів вищої освіти за програмами обміну за кордоном, участь у міжнародних проєктах, грантових програмах. Слід відмітити, що чинником, який дає змогу реалізувати ці напрями інтернаціоналізації є володіння педагогами й здобувачами вищої освіти іноземною мовою. Це дає змогу набути досвіду, опанувати сучасні освітні практики підготовки здобувачів вищої освіти зарубіжжя й реалізувати

їх у своєму закладі. При цьому, на наше переконання, важливо враховувати й поцінювати також вітчизняні досягнення й позитивний досвід закладів України щодо підготовки фахівців.

Упровадження різних стратегій інтернаціоналізації закладами вищої освіти як в очному, так і дистанційному форматах дає змогу забезпечити доступ до сучасних досягнень в галузі науки, техніки, передових технологій, продукувати міжкультурні уміння і навички на засадах партнерства; реалізувати спільні проєкти, що запроваджують міжнародні освітні стандарти, інтеграцію як навчальних планів, так і окремих освітніх компонентів. Досягнення цих цілей можливе лише при умові перегляду і оновлення змісту підготовки здобувачів вищої освіти загалом і окремих освітніх компонентів зокрема. Це забезпечить створення конкурентного стимулюючого освітнього середовища, що сприятиме індивідуальній мобільності здобувачів вищої освіти, популяризації закладу вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг.

Наголосимо, що не дивлячись на військовий стан, ознайомитися й опанувати сучасними освітніми практиками, набути досвіду їх впровадження в освітній процес можна і у вітчизняних закладах вищої освіти та наукових установах (Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П., 2022). Вивчення досвіду науково-педагогічних працівників інших закладів вищої освіти України може відбуватися через проходження курсів підвищення кваліфікації, сертифікатних програм або стажування; проведення спільних науково-практичних конференцій, круглих столів, методичних семінарів, запровадження практики проведення гостьових лекцій та майстер-класів, реалізації програм внутрішньої академічної мобільності. Саме набутий досвід, компетентності й програмні результати під час участі в цих заходах дають змогу науково-педагогічним працівникам оновлювати зміст освітніх компонентів, які вони викладають, підвищити якість викладання.

Список посилань

Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П. (2020) Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, 29, 215-226. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223101>

Шкарлет, С. М. (ред). (2022). *Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.projektna.diyalnist.pdf>

План відновлення: освіта і наука (проєкт станом на 03.08.2022). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/НО.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>

Пищуліна, О., Юрчишин, В., Маркевич, К., Міщенко М., & Добровольський, Д., (2022). *Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства*. Київ: Razumkov centre. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf

**НАУКОВІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ
ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА
СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 011 «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ» У
ЖИТОМИРСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА**

Олена Антонова,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри професійно-педагогічної спеціальної освіти, андрагогіки та
управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0002-3240-6297>

Анотація. Метою діяльності аспірантури у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка є підготовка висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, здатних до дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної діяльності та розв'язання актуальних проблем у сфері освіти. Зазначене відповідає сучасним вимогам до підготовки компетентних, конкурентоспроможних, інтегрованих у світовий та європейський освітній простір фахівців. Представлені підходи до розробки освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка дозволяють концептуальні засади цього процесу, проаналізувати результати, визначити здобутки, проблеми, перспективи.

Ключові слова: аспірантура, підготовка здобувачів третього (наукового) рівня вищої освіти, освітньо-наукова програма.

**SCIENTIFIC PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF
EDUCATIONAL-SCIENTIFIC PROGRAM FOR THE TRAINING OF
DOCTORS OF PHILOSOPHY IN THE SPECIALTY 011
"EDUCATIONAL, PEDAGOGICAL SCIENCES" AT ZHYTOMYR IVAN
FRANK STATE UNIVERSITY**

Olena Antonova,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Professional-Pedagogical Special Education, Andragogy, and
Management,
Zhytomyr Ivan Franko State University

Abstract. The aim of the post-graduate course in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy is to train highly qualified scientific-pedagogical personnel capable of carrying out research-innovative, scientific-pedagogical activities and solving current problems in the field of education. It corresponds to modern requirements for the training of competent, competitive specialists integrated into the world-wide and European educational spaces. The presented approaches to the development of the educational-scientific program for the training of Doctor of Philosophy in the specialty 011 "Educational, pedagogical sciences" at Zhytomyr Ivan Franko State University allow to inlay the conceptual foundations of this process as well as to analyze the results aimed at identifying corresponding achievements, problems, and prospects.

Keywords: postgraduate studies, training of third (scientific) level of higher education, educational-scientific program.

Підготовка докторів філософії в аспірантурі Житомирського державного університету імені Івана Франка за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» здійснюється з 2017 року на базі кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами (нині: кафедра професійно-педагогічної спеціальної освіти, андрагогіки та управління) Навчально-наукового інституту педагогіки. Розвиток спеціальності формувався на основі: досвіду діяльності аспірантури (з 1992 року 13.00.01 та з 1995 року 13.00.04), роботи наукових шкіл («Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів» (керівник О.А. Дубасенюк, «Підготовка магістрів до педагогічної діяльності» (керівник С.С. Вітвицька), «Педагогічні аспекти обдарованості» (керівник О.Є. Антонова), науково-методичних центрів і лабораторій (науково-методичний центр роботи з обдарованою студентською молоддю, центр розвитку креативності, науково-дослідна лабораторія акмеології освіти, науково-дослідна лабораторія «Поліська школа андрагогіки», науково-методична лабораторія «Освітньо-виховна система Полісся»), постійного діалогу з провідними фахівцями академічної та наукової спільноти (Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І.А. Зязюна НАПН України, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Університет менеджменту НАПН України, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, Рівненський державний гуманітарний університет та інші), обговорення на наукових заходах, науково-методичних семінарах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів.

З метою забезпечення якості освітньої та наукової складових підготовки здобувачів вищої освіти третього (наукового) рівня, було розроблено освітньо-наукову програму (далі – ОНП) «Загальна педагогіка та історія педагогіки», метою якої є підготовка висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, здатних до дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної діяльності та розв'язання актуальних проблем у сфері освіти. Програма спрямована на набуття молодими дослідниками загальних та фахових компетентностей, достатніх для продукування нових ідей щодо розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових освітніх технологій, розв'язання важливої наукової чи прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення, здійснення викладацької роботи у закладах передвищої фахової та вищої освіти. Зазначене відповідає сучасним вимогам до підготовки компетентних, конкурентоспроможних, інтегрованих у світовий та європейський освітній простір фахівців.

Особливостями цієї програми є її спрямованість, передусім, на вивчення здобувачами вищої освіти теоретико-методологічних, історичних та компаративіських основ педагогіки, її змістових та процесуальних аспектів, загальної логіки експериментального дослідження, що спрямовано на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних розв'язувати комплексні проблеми професійного та дослідницького характеру у галузі загальної,

порівняльної педагогіки та історії педагогіки, передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики; формування готовності вирішувати актуальні проблеми педагогічної науки та освітньої практики шляхом проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. З іншого боку, – це орієнтація на поглиблене оволодіння ними змістом навчальних дисциплін вибіркового блоку, що відповідають специфіці проблемного поля дисертаційної роботи.

Програма передбачає можливість інтеріоризації дисциплін основної та вибіркової частини у межах постійно діючого наукового семінару, науково-викладацької і дослідницької практик, а також активне залучення аспірантів до діяльності наукових шкіл Житомирського державного університету імені Івана Франка педагогічного спрямування; консультації та педагогічний супровід у процесі підготовки.

Освітньо-наукова програма сприяє реалізації ідей формування всебічно розвиненої та конкурентоспроможної особистості, що закладені у Стратегії розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка (забезпечення якісної, доступної та сучасної освіти особистості впродовж усього життя на основі інтеграції нових наукових знань та практичних навичок [...], здатність здійснювати особистісний, духовно-світоглядний вибір, набуття необхідних компетентностей для інтеграції у суспільство [...] в умовах ціложиттєвого навчання) та цінностях сучасного фахівця (професіоналізм, колегіальність, відповідальність, відкритість, академічна свобода, демократизм, креативність, справедливість, патріотизм, інноваційність, просвітництво, гуманізм, інтернаціоналізація). Провідним пріоритетом програми є особистісний розвиток здобувача, його самореалізація й самоактуалізація в науково-викладацькій та дослідницькій діяльності з метою покращення життя людей. Реалізації цілей ОНП сприяє створення і розвиток відкритого інноваційного освітнього простору Університету.

Наскрізною ідеєю ОНП є задоволення наукових інтересів та очікувань здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, пов'язаних із виконанням дисертаційної роботи, експериментальної верифікації результатів та їх імплементації в освітню практику в межах індивідуальної стратегії розвитку здобувача.

Також однією з вимог цієї програми є обов'язкова апробація результатів дослідження під час науково-викладацької та дослідницької практик, презентація наукових доробків на конференціях різного рівня. До того ж, ОНП передбачає можливість стажування в закладах вищої освіти й наукових установах НАПН України та зарубіжжя (Словаччина, Польща, Чехія), що в сукупності сприяє розширенню наукового досвіду, встановленню міжнародних наукових зв'язків, поглибленню наукової ерудиції здобувачів та уможливорює імплементацію вітчизняного та зарубіжного досвіду у власних дослідженнях.

Інтереси роботодавців ураховані в орієнтації ОНП на формування професійних компетентностей співробітників ЗВО, наукових установ, органів виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері освіти інших державних органів, а також закладів вищої (КЗ «Житомирський медичний інститут», Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова) та передвищої освіти м. Житомира і Житомирської області (Житомирський базовий фармацевтичний коледж, Новоград-Волинський медичний коледж, Коростишівський педагогічний коледж) тощо.

Зміст ОНП відповідає сучасному європейському тренду щодо зв'язку освітнього процесу з вимогами та запитом ринку праці через залучення роботодавців до практичної реалізації програми (лекції, наукові семінари, робота здобувачів у наукових локаціях та закладах вищої освіти, де працюють роботодавці). У процесі формування та оновлення змісту освітньої програми враховуються пропозиції та рекомендації представників роботодавців.

Цілі програми передбачають участь роботодавців в засіданнях Навчально-науково-виробничому комплексу «Полісся», що включає 24 заклади освіти м. Житомира і області, присвячених розгляду й обговоренню пріоритетних наукових напрямів, проблем та тем досліджень здобувачів вищої освіти. Суттєвим аспектом реалізації освітньої програми є долучення представників роботодавців до розроблення освітньої програми та подальшого рецензування, експертизи та опонування дисертаційних робіт.

Програма зорієнтована на розширення традиційного формату освітнього процесу шляхом проведення наукових дебатів, круглих столів, наукових семінарів Житомирської науково-педагогічної школи для магістрантів, аспірантів та докторантів у галузі 01 Освіта із залученням наукової спільноти Києва, Житомира та різних регіонів України.

Концептуальні ідеї ОНП відповідають науково-дослідній тематиці кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, зокрема «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції», «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди», «Морально-етичні засади формування зростаючої особистості», які реалізується за участю академічної спільноти.

Цілі та результати освітньої програми ураховують такі тенденції розвитку спеціальності як: людиноцентровані та аксіологічні пріоритети всіх сфер сучасного суспільства в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів; компетентнісна спрямованість освіти; міждисциплінарний вимір освіти; реалізація ідей андрагогіки щодо навчання впродовж життя; формування soft skills, пов'язаних з розвитком критичного та креативного мислення особистості, діджиталізацією життя; побудова партнерської моделі освіти на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та аспірантом; упровадження кодексу академічної доброчесності; сприяння академічній мобільності здобувачів.

Оновлення змісту ОНП відбувається з періодичністю, що відповідає змінам у нормативній базі, яка регулює систему вищої освіти в Україні. За останні роки значно оновлено зміст ОНП з урахуванням освітніх змін, зокрема, пов'язана з методологічною, історико-педагогічною, андрагогічною, компетентнісною, акмеологічною проблематикою, проблемою педагогічної обдарованості.

Під час формулювання цілей та програмних результатів навчання за ОНП було враховано: загальні пріоритети розвитку сучасного демократичного суспільства з європейськими цінностями та з урахуванням національного контексту; потреби міста Житомира та Житомирської області у забезпеченні закладів освіти різного рівня акредитації компетентними конкурентноспроможними науково-педагогічними фахівцями. Ціннісні пріоритети Житомирського державного університету імені Івана Франка також відображені у діяльності Навчально-науково-виробничого комплексу «Полісся». Для реалізації зазначених пріоритетів освітньо-науковий процес в університеті здійснюється на засадах системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, андрагогічного та акмеологічного підходів із застосуванням інноваційних, інтерактивних технологій, елементів дистанційного навчання, виконання проєктів, науково-викладацької та дослідницької практик, що визначає гуманістично-творчий стиль суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, дослідницький характер навчання. У програмних результатах ОНП також закладено формування здатності до виконання науково-дослідної роботи, при цьому вибіркового компонент ОНП дозволяє набути компетентностей, необхідних для науково-педагогічної та дослідницької діяльності.

При формулюванні цілей та програмних результатів навчання ОНП було враховано досвід аналогічних вітчизняних програм з підготовки докторів філософії у галузі 01 Освіта. Завдяки аналізу та порівнянню аналогічних ОНП зроблено висновок щодо ідентичності змісту обов'язкових теоретичних дисциплін. Запозичено досвід щодо індивідуалізації освітньо-наукової підготовки здобувачів, посилення її практичної зорієнтованості на наукову та соціальну значущість проблем, що досліджуються. Однак специфіка ОНП, а саме її диференціація на обов'язковий та вибіркового блок, зумовили необхідність та доцільність власного цілепокладання та окреслення змістової й процесуальної логіки досягнення програмних результатів навчання. Конкурентною перевагою ОНП спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» є її логічна побудова, виражений науково-дослідний характер, соціально та практично зорієнтовані навчальні дисципліни, що сукупно дають здобувачеві вищої освіти чітке розуміння цілей і програмних результатів.

Зміст ОНП дозволяє досягти результатів навчання, які відповідають 8-му рівню Національної рамки кваліфікацій. Освітні компоненти ОНП спрямовані на формування у випускників сукупності компетентностей, які дозволяють розв'язувати комплексні проблеми в галузі знань 01 Освіта, здійснювати дослідницько-інноваційну діяльність на міждисциплінарній

основі, переосмислювати наявні та продукувати нові знання з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.

ОНП передбачає проведення досліджень та формування у здобувачів освіти здатності розробляти практичний і методичний інструментарій та технології для модернізації сучасної безперервної педагогічної освіти.

Відповідно, опанувавши освітню програму третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, майбутній доктор філософії у галузі освіти має розуміти особливості становлення особистості у процесі виховання, самовиховання та саморозвитку, використовувати сучасні педагогічні знання та технології; реалізовувати ціннісно-смысловий підхід до особистості дітей і молоді; застосовувати методи наукового дослідження для проведення науково-дослідної діяльності, розробки та впровадження дослідницьких проектів, здійснення наукового дослідження та інтерпретації його результатів, ефективного висвітлення, поширення знань щодо наукових досліджень; вибудовувати алгоритм наукового дослідження у сфері освітніх, педагогічних наук; використовувати методологічні принципи наукового дослідження; організувати та проводити педагогічне спостереження і педагогічний експеримент; використовувати теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження; визначати порядок проведення дослідження і його етапи.

У контексті зазначеного, ОНП передбачає вивчення комплексу навчальних дисциплін, які закладено в її зміст. Зміст ОНП включає чотири компоненти, які забезпечують набуття таких компетентностей:

1) *здобуття глибинних знань із спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», за якою аспіранти проводять дослідження;*

2) *оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду: представлено навчальною дисципліною «Епістемологія та методологія наукового пізнання»;*

3) *набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою (представлено дисципліною «Теорія і практика наукового стилю української мови та основи академічного письма»), застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять (представлено дисципліною «Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти»), управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності (представлено дисципліною "Сучасна система наукової інформації, наукометрія, трансфер технології та управління науковими проектами");*

4) *здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових*

текстів з відповідної спеціальності представлено дисципліною «Основи спілкування науковою іноземною мовою»).

Повноцінна підготовка здобувачів вищої освіти до дослідницької діяльності за ОНП «Загальна педагогіка та історія педагогіки» забезпечується збалансованим поєднанням лекцій, семінарів, практичних занять з дисциплін, що відповідають предметній області спеціальності:

- актуальні проблеми в галузі педагогічної науки та педагогічної освіти, яка знайомить здобувачів з проблемами сучасної освіти, досягненнями світової педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, узагальнення накопичених педагогічних знань;

- методологія підготовки, представлення дисертаційної роботи та оформлення наукових досліджень, спрямованої на формування у здобувачів компетенцій з побудови, проведення та літературного оформлення наукового дослідження відповідно до вимог на здобуття наукового ступеня доктора філософії;

- методологічні підходи до організації історико-педагогічного та порівняльно-педагогічного дослідження, що передбачає глибоке переосмислення наявних та усвідомлене здобуття необхідних знань на якісно новому методологічному рівні й ефективне їх використання в процесі підготовки дисертаційної роботи;

- основи історико-педагогічного джерелознавства, метою якої є ознайомлення аспірантів з цільовими, змістовими та технологічними характеристиками історико-педагогічного джерелознавства;

- основи дослідницької діяльності в архівних установах, спрямованої на оволодіння сучасними методами роботи з архівними джерелами, особливо, принципами аналізу і синтезу;

- компаративний аналіз у науковому дослідженні.

Їх вивчення передбачає розв'язування наукових завдань, виконання проектів, написання наукових статей, проведення дослідницької роботи, маючи за мету підготовку дисертаційної роботи.

Роки дії ОНП дозволили виявити її сильні сторони:

- 1) орієнтованість на підготовку висококваліфікованих науковців у галузі освіти, здатних до продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, наукового консультування й здійснення викладацької роботи у закладах вищої освіти;

- 2) спрямованість змісту освітніх компонентів ОНП на формування у здобувачів вищої освіти концептуального погляду щодо способів розв'язання комплексних проблем у галузі професійної (професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти; асистентська педагогічна практика (організація та проведення навчальних занять) та дослідницько-інноваційної діяльності (актуальні проблеми в галузі загальної педагогіки, порівняльної педагогіки та історії педагогіки; методологія підготовки,

представлення дисертаційної роботи та оформлення наукових досліджень та ін.);

3) академічний потенціал кафедр, залучених до навчального процесу за освітньо-науковою програмою, забезпечує високу ефективність освітньо-наукового процесу з підготовки докторів філософії, що підтверджується науковим, освітнім та практичним досвідом науково-педагогічних працівників (проведення лекцій з навчальних дисциплін викладачами відповідної спеціальності за основним місцем роботи, які мають науковий ступінь та/або вчене звання, становить не менше 100%, а частка викладачів, які мають науковий ступінь доктора наук, не менше 76%).

Список посилань

Antonova, O., Bondarenko, V., Antipova, O., Grihan, G., Sydorчук, N., Biruk, N., Horokhova, L., Boichuk, I., Verbovskiy, I., & Novitska, I. (2019). Methodological principles of the professional training of future specialists at higher educational institutions. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*, VII.

Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П. (2020) Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, 29, 215-226. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223101>

Антонова, О. (2003). Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 12, 66-69.

Дубасенюк, О.А. (ред.), Антонова, О.Є., Вітвіцька, С.С., & Сидорчук, Н.Г. (2011). *Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка.

Ковальчук, В. І. (2016). Тенденції розвитку освітньої системи в Україні, *Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference (18-21 January 2016)* (с.79-80). Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури».

Ковальчук, В.І. (2022). Впровадження в освітній процес результатів досліджень молодих вчених, *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 року) (с. 89-91). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Матеріал публікації підготовлено в межах реалізації проєкту Erasmus+ «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні (PAGOSTE)» № 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-SBHE-SP, що фінансується за підтримки Європейської Комісії. Підтримка Європейською Комісією підготовки цієї публікації не означає схвалення її змісту, який відображає погляди лише авторів, і Комісія не може нести відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Марина Артюшина,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
<https://orcid.org/0000-0002-9605-7161>

Оксана Саркісова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
<https://orcid.org/0000-0002-2835-3727>

Анотація. У статті розглянуто проблему удосконалення підготовки викладачів для системи професійної освіти. Виділено проблеми і недоліки такої підготовки в Україні. Обґрунтовано важливість вивчення та запровадження досвіду провідних європейських країн у підготовці педагогів для системи професійної освіти. Окреслено шляхи модернізації освітніх програм підготовки педагогів професійного навчання на основі урахування сучасних вимог та імплементації міжнародного досвіду підготовки.

Ключові слова: професійна освіта, підготовка педагогів для системи професійної освіти, педагог професійного навчання, освітньо-професійна програма.

PROBLEMS OF STANDARDIZATION AND MODERNIZATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN THE TRAINING OF VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS

Maryna Artiushyna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Oksana Sarkisova,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Abstract. The article deals with the problem of improving the training of teachers for the system of vocational education. Problems and shortcomings of such training in Ukraine are highlighted. The importance of studying and implementing the experience of leading European countries in the training of teachers for the vocational education system is substantiated. The ways of modernization of educational programs for the training of teachers of vocational training based on taking into account modern requirements and implementation of international training experience are outlined.

Keywords: vocational education, teacher training for the vocational education system, vocational training teacher, educational and professional program.

Одним із вагомих напрямів оновлення системи освіти України є вдосконалення професійної підготовки викладачів. Така підготовка має відповідати актуальним вимогам та забезпечувати формування сучасного, інноваційного викладача, який характеризується високим рівнем загальної фахової та професійно-педагогічної підготовки, а також комплексом особистісних якостей, необхідних для успішної викладацької діяльності. Важливість переосмислення цінності педагогічної праці та необхідність змін у підходах до підготовки сучасного викладача підкреслюється у низці стратегічних освітніх документів. Так, у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» зазначається, що «низька затребуваність державою педагогічної і наукової праці, її низький рівень оплати призвели до зниження престижності цього виду зайнятості». А також: «демотивація наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників стає суттєвою перешкодою для підвищення якості вищої освіти в Україні».

Щодо професійної освіти проблема є ще більш гострою. У «Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки» вказано, що негативними чинниками, що гальмують розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти, є неконкурентна заробітна плата педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, слабка їх мотивація до впровадження нових освітніх технологій, низька якість підготовки педагогічних кадрів і відсутність системної роботи з формування кадрового резерву (як на керівні посади, так і на посади викладачів, майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти)».

Отже, розвиток освіти в Україні потребує модернізації професійної підготовки викладачів. У Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів.

Підготовка педагогів для системи професійної освіти в Україні на сьогодні залишається недосконалою (Антонова та ін., 2019; Андрощук, 2020; Артюшина, & Саркісова, 2022; Ковальчук, 2022). Спостерігається різке зменшення контингенту здобувачів, що навчаються за відповідними освітніми програмами, зумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми причинами. Відсутність достатньої державної підтримки призводить до скорочення багатьох спеціалізацій підготовки. Зміст відповідних освітніх програм часто наповнений застарілими навчальними дисциплінами. Спостерігається слабка практична спрямованість підготовки, недостатнє використання сучасних освітніх технологій, відсутність партнерства між закладами вищої та професійної освіти у підготовці майбутніх викладачів тощо. Як наслідок лише мізерна частина випускників відповідних освітніх програм надалі готові працювати у закладах професійної освіти і взагалі планують пов'язувати своє майбутнє життя з педагогічною діяльністю.

Багато з названих проблем характерні для вищої освіти в цілому. Зокрема, у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» зазначається, що внаслідок перевантаження програм закладів вищої освіти навчальними дисциплінами, які не забезпечують повною мірою формування передбачених стандартами результатів навчання і компетентностей, надмірного обсягу теоретичної підготовки та недостатнього практичного навчання у здобувачів освіти спостерігається зниження мотивації до повного її зникнення до навчання та майбутньої роботи за фахом.

Подолання зазначених проблем потребує вивчення та запровадження досвіду провідних європейських країн у підготовці педагогів для системи професійної освіти. Цьому сприяє реалізація міжнародних освітніх проєктів. Зокрема, протягом останніх років в Україні було реалізовано два міжнародних проєкти у межах програми ЄС Erasmus+ відповідного спрямування.

Проєкт «Удосконалення практико-орієнтованої підготовки викладачів закладів професійної освіти і навчання (ITE-VET)» № 574124-EPP-1-2016-1-DE-EPPKA2-SVNE-JP, що тривав протягом 2016-2018 років, був спрямований на обмін досвідом підготовки викладачів для системи професійної освіти і навчання в університетах України та країн ЄС та удосконалення організації та підвищення якості практико-орієнтованої підготовки викладачів для системи професійної освіти і навчання. Зокрема, участь у реалізації проєкту дозволила удосконалити освітню програму та навчальний план підготовки педагогів професійного навчання у галузі економіки у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана у напрямку збільшення кількості психолого-педагогічних дисциплін, посилення практичної орієнтованості підготовки.

Проєкт «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні (PAGOSTE)» № 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-SVNE-SP, що наразі триває, має на меті удосконалення підготовки викладачів професійної освіти та навчання на основі стандартизації та партнерства відповідно до потреб ринку праці та з урахуванням кращих європейських практик. У межах проєкту вже відбулися вагомі зрушення у вказаному напрямку. Був переглянутий зміст професійних стандартів щодо педагогів професійного навчання, майстрів виробничого навчання. Здійснено розробку та апробовано запровадження механізмів управління підготовкою педагогів для системи професійної освіти в українських ЗВО, що є учасниками проєкту. Створено низку інституцій, що сприяють покращенню партнерської взаємодії управлінських, наукових та освітянських установ у забезпеченні професійного становлення та розвитку педагогів для системи професійної освіти, зокрема, Громадську спілку «Асоціація з розвитку професійної та неперервної освіти», Дорадчі професійні комітети, Коворкінгові центри та інші форми партнерства на базі ЗВО, що здійснюють підготовку педагогів. Створено та запущено у використання Національну Веб-платформу «Партнерський простір 015», яка слугуватиме налагодженню комунікації між

здобувачами освіти, педагогами та іншими стейкхолдерами, а також сприятиме поширенню інформації про освітні, освітньо-професійні програми, тренінги, проекти, гранти, місця практики та працевлаштування, курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, стажування тощо.

У межах реалізації названих проєктів у КНЕУ було створено, а надалі й суттєво удосконалено освітньо-професійну програму «Економічна та бізнес-освіта», спрямовану на підготовку бакалаврів за спеціальністю 015 Професійна освіта (Економіка), галузі знань 01 Освітні науки/Педагогіка.

Дана програма характеризується низкою конкурентних переваг у порівнянні з аналогічними програмами підготовки, зокрема:

- побудована не лише на урахуванні вимог чинних освітніх та професійних стандартів щодо підготовки педагогів за названою спеціальністю, а й забезпечує бінарний характер підготовки для можливої реалізації як педагогічної, так і економічної траєкторії майбутнього навчання та професійної діяльності випускників;

- характеризується високою практичною зорієнтованістю, що полягає в переважанні практичних занять у формах організації навчання, запровадженні тренінгів та практикумів у зміст освітньої програми, збільшенні кредитів на проходження різних видів практик (навчальної, виробничої, педагогічної);

- містить збалансоване поєднання економічних та психолого-педагогічних дисциплін, що забезпечують розвиток сучасних фахових та педагогічних компетентностей;

- надає можливість здобувачам для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії за рахунок вільного вибору з широкого спектру вибіркових дисциплін, орієнтованих на поглиблення знань у галузі економіки, освіти чи інших напрямків підготовки (у тому числі й з інших освітніх програм);

- ґрунтується на використанні сучасних інноваційних та інформаційних технологій та інструментів e-learning в умовах змішаного навчання;

- забезпечує міжнародну співпрацю та академічну мобільність викладачів й студентів через проведення різноманітних спільних тренінгів з міжнародними партнерами, міжнародного стажування тощо.

Запровадження освітньо-професійної програми «Економічна та бізнес-освіта» у КНЕУ дозволила покращити набір здобувачів щодо кількісно-якісних характеристик. Опитування стейкхолдерів щодо оцінки якості даної освітньої програми свідчить про задоволеність її змістом та реалізацію. Отримані результати дають можливість рекомендувати вказані шляхи модернізації підготовки педагогів професійного навчання у КНЕУ в інших ЗВО України для підвищення якості підготовки майбутніх викладачів для системи професійної освіти.

Список посилань

Antonova, O., Bondarenko, V., Antipova, O., Griban, G., Sydorhuk, N., Biruk, N., Horokhova, L., Boichuk, I., Verbovskiy, I., & Novitska, I. (2019). Methodological principles of

the professional training of future specialists at higher educational institutions. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*, VII.

Kovalchuk, V., Maslich, S., Tkachenko, N., Shevchuk, S., & Shchypyska, T. (2022). Vocational Education in the Context of Modern Problems and Challenges. *Journal of Curriculum and Teaching*. 11 (8). <https://doi.org/10.5430/jct.v11n8p329>

Tsybaliuk, S., Artyushina, M., Korvat, L., Sarkisova O., & Shkoda, T. (2018). Implementation of Practice-oriented Education and Training. The Case of Vocational Teacher Education at Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. In: *Deissinger T., Braun V. (eds.). Improving teacher education for applied learning in the field of VET* (pp. 157-185). Waxmann, Münster - New York.

Tsybaliuk, S., Shkoda, T., & Artiushyna, M. (2019). Assessing and improving vocational teachers' education and training in Ukraine. *Advanced Education*, [S.l.], 70-80. doi:<http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.153575>.

Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П. (2020) Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 29, 215-226. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223101>

Антонова, О. (2003). Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 12, 66-69.

Артюшина, М.В., & Саркісова, О.Ю. (2022) Сучасні освітні технології у теорії та практиці підготовки здобувачів вищої освіти до викладацької діяльності // *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*, 20, 9-19. <https://doi.org/10.18372/2411-264X.20.16912>

Верховна рада України (2021, 23 лютого). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України* (286-р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

Верховна рада України (2021, 9 грудня). *Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України* (1619-р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

Дубасенюк, О.А. (ред.), Антонова, О.Є., Вітвіцька, С.С., & Сидорчук, Н.Г. (2011). *Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка.

Ковальчук, В. І. (2016a). Прогнозування розвитку системи освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*, 233, 112-120.

Ковальчук, В. І. (2016b). Тенденції розвитку освітньої системи в Україні, *Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference* (18-21 January 2016) (с.79-80). Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури».

Ковальчук, В.І. (2022). Впровадження в освітній процес результатів досліджень молодих вчених, *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 року) (с. 89-91). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

Міністерство освіти і науки України (2018, 16 липня). *Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ міністерства освіти і науки України* (776). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

ПРОФЕСІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ІЗ АГРОІНЖЕНЕРГІЇ

Катерина Базилівська,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, <https://orcid.org/0000-0003-2702-3301>

Анотація. У статті встановлено, що формування професійно-термінологічної компетентності у майбутніх фахових молодших бакалаврів із агроінженерії є однією із важливих проблем сучасної педагогічної освіти. Визначено основні проблеми при формуванні професійно-термінологічної компетентності у майбутніх фахових молодших бакалаврів із агроінженерії та окреслено можливі шляхи вирішення даних проблем.

Ключові слова: фаховий молодший бакалавр з агроінженерії, професійно-термінологічна компетентність, термін, здобувач освіти.

PROFESSIONAL-TERMINOLOGICAL COMPETENCY OF FUTURE PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS IN AGRICULTURAL ENGINEERING

Kateryna Bazylivska,
Postgraduate Student, Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article suggests that formation of professional-terminological competence of future professional junior bachelors in agricultural engineering is one of the most important challenges of contemporary educational science. The article defines main problems of formation of professional-terminological competence of future professional junior bachelors in agricultural engineering and outlines possible ways to solve these problems.

Keywords: professional junior bachelors in agricultural engineering, professional-terminological competence, term, education seeker.

З початком військової агресії у лютому 2022 року в нашій країні надгостро стало мовне питання. Основна проблема в нашій країні це не багатомовність, а масова двомовність. Така ситуація спостерігається у колоніальних країнах коли підкорений народ повинен обов'язково володіти мовою колонізатора. Коли мова колонізатора переймає функції рідної мови колонізованого народу це загрожує зникненням мови, а з часом і ідентичності нації. В СРСР переважна більшість навчальної літератури (більше 90%) з технічних та аграрних спеціальностей видавалася на російській мові, що призвело до русифікації як інженерних так і наукових кадрів в цій галузі. Навіть після здобуття незалежності спостерігалось написання та захист дисертаційних робіт з технічних спеціальностей на російській мові. Такий стан речей призвів до відсутності спеціальної технічної термінології на українській мові, використання русизмів в навчальній літературі, викладання дисциплін на російській мові у закладах вищої та передвищої освіти. Початком переосмислення підходу до

використання української мови під час освітнього процесу в технічній галузі почався в 2014 році, а в 2022 році це питання стало надзвичайно важливим. Проте стан справ, темпи і глибина перетворень у освітньому процесі не спроможні в повній мірі задовольнити потреби суспільства. В аграрній галузі найгірший стан речей з формуванням термінологічної компетентності спостерігається за спеціальністю 208 «Агроінженерія», оскільки інтенсивний технічний прогрес в цій галузі призводить до виникнення нових термінів і навіть нових дисциплін в навчальних планах. Великою проблемою при формуванні термінологічної компетентності під час підготовки фахових молодших бакалаврів є застосування русизмів при вивченні спеціальних дисциплін, оскільки навіть в фундаментальних підручниках, посібниках спостерігається використання русизмів (оскільки термінологія на українській мові на даний час відсутня). Володіння фаховою термінологією це не тільки показник рівня підготовки майбутнього фахового молодшого бакалавра з агроінженерії, а також показник можливості засвоювати нові знання, адекватно сприймати нову інформацію та опрацьовувати спеціальну літературу за фахом. Отже засвоєння фахової термінології та формування термінологічної компетентності у майбутніх фахових молодших бакалаврів із агроінженерії є однією із важливих проблем сучасної педагогічної освіти, вирішення якої пов'язано з осмисленням та розумінням здобутих знань та вмінь, формування бази спеціальних та наукових термінів, підвищення рівня пізнавальних здібностей під час вивчення фахових дисциплін.

Дослідження процесу формування професійно-термінологічної компетентності фахівців аграрної галузі в різний час займалися Л. Барановська (2005), Г. Берегова (2003), П. Лузан (1999), Л. Вікторова (2009), Т. Кравченко (2006) та інші.

На думку Л. Вікторової (2009) професійно-термінологічна компетентність аграрника повинна включати знання фахової термінології, вміння та навички використовувати з точністю і лінгвістичною правильністю терміни в усному і писемному професійному мовленні, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації та досвіді, усвідомлюючи необхідність самовдосконалення та саморозвитку. В своїх дослідженнях вона стверджує, що професійно-термінологічна компетентність фахівця є складовою загальної професійної компетентності, пов'язана з професійно-комунікативною діяльністю особистості і є першоосновою культури професійного спілкування (Вікторова, 2009). На нашу думку визначення поняття «професійно-термінологічна компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі сформовано не в повній мірі і потребує уточнення та конкретизації.

Аналіз літературних джерел з проблеми формування термінологічної компетентності у фахівців аграрної галузі свідчить про неповноту наукового висвітлення. Найбільшу складність у формуванні термінологічної компетентності можна спостерігати у здобувачів освіти які навчаються за спеціальністю 208 «Агроінженерія», оскільки у їхній терміносистемі спостерігається поєднання двох, а саме: аграрного і технічного напрямку.

Зважаючи на вище зазначене, є гостра необхідність у дослідженні структури та змісту термінологічної компетентності фахових молодших бакалаврів із агроінженерії та розробки практичних методик для формування термінологічної компетентності та виявлення реального рівня її сформованості.

Термінологічна компетентність майбутнього фахового молодшого бакалавра із агроінженерії є складовою частиною професійної компетентності, яка відображає здатність спеціаліста майстерно, з точністю і лінгвістичною правильністю володіти термінологічною лексикою під час виконання професійних обов'язків. Процес формування термінологічної компетентності здобувачами освіти, які навчаються на фахового молодшого бакалавра із агроінженерії передбачає:

- вивчення загальних правил використання термінології;
- формування здатності ясно і чітко формувати свою думку;
- вивчення загальнонаукової термінології;
- освоєння загальнотехнічної та аграрної термінології;
- оволодіння специфічними термінами, які використовуються в інженерній науці аграрного спрямування;
- засвоєння термінів споріднених наук;
- здатність формувати свою особисту думку з професійних питань використовуючи засвоєні терміни, як в усному так і письмовому вигляді.

При підготовці фахових молодших бакалаврів на перших двох курсах переважна більшість дисциплін загальноосвітнього напрямку, саме тому необхідно розробити скоординовану систему для вивчення загальних правил використання термінології та формування здатності ясно і чітко формувати свою думку. Дана задача може бути вирішена при вивченні дисциплін Українська мова, Українська література, Зарубіжна література та ін.

Надважливим є формування, у здобувачів фахової передвищої освіти, спеціальної термінології на початкових етапах навчання коли відбувається засвоєння нових знань. Саме тому необхідно шукати нові неординарні методи навчання для стимулювання формування загальнонаукової, загальнотехнічної та аграрної термінології. Аналізуючи навчальний план здобувачів освіти фахового молодшого бакалавра із агроінженерії (на прикладі Житомирського агротехнічного фахового коледжу) можна зазначити, що формування загальнонаукової, загальнотехнічної та аграрної термінології відбувається на перших двох курсах і в першому семестрі третього курсу. Яскравим прикладом засвоєння загальнотехнічної термінології є захист першого в навчальному плані курсового проекту з дисципліни «Технічна механіка» де здобувачі освіти не тільки вчать викладати свою думку з використанням спеціальних термінів у письмовому вигляді, а також вчать її висловлювати під час привселюдного захисту.

Важливим етапом формування термінологічної компетентності є участь здобувачів освіти у коледжанських, обласних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Під час підготовки до

участі у конференції здобувачі освіти засвоюють нову термінологію, вчать ся викладати свої думки в письмовому вигляді (при написанні тез) та удосконалюють свої вміння викладати свою думку з використанням фахових термінів. Участь у конференціях є досить дієвим інструментом для формування термінологічної компетентності, але на жаль зараз здобувачі освіти не досить мотивовані і не бажають брати участі у конференціях. Пошук шляхів для підвищення мотивації студентів є досить складною проблемою, яку необхідно вирішувати для якісної підготовки майбутніх фахівців з агроінженерії.

Цікавий і неординарний метод з формування термінологічної компетентності запропонований нами при викладанні української мови за професійним спрямуванням, коли здобувачам освіти запропоновано в фаховій літературі шукати русизми та іншомовні слова та знаходити їх україномовні заміники. Такий метод дозволяє засвоювати лінгвістично правильні терміни та в подальшому не використовувати русизми під час здійснення практичної діяльності за фахом.

Другий семестр третього курсу та четвертий курс є найбільш важливим для формування термінологічної компетентності майбутнього фахового молодшого бакалавра із агроінженерії. Саме протягом цих трьох семестрів викладаються основні фахові дисципліни, захист двох курсових та дипломного проєкту. На жаль на цьому етапі викладачі мало приділяють уваги засвоєнню нових спеціальних термінів вважаючи, що здобувач освіти вже має володіти ними. Пошук шляхів вирішення даної проблеми можливий лише за рахунок створення спеціальної системи формування термінологічної компетентності і обговорення її на засіданні випускової циклової комісії, щоб кожний учасник освітнього процесу знав свої завдання в даній системі.

Одним із важливих компонентів формування термінологічної компетентності є проходження здобувачами освіти виробничої та переддипломної практики. Під час проходження практики студенти вчать ся використовувати фахові терміни прямо на виробництві і збагачують свою лексику новими, в результаті спілкування з провідними спеціалістами аграрної галузі. Один з резервів встановлення більш якісних методик формування професійно-термінологічної компетентності фахових молодших бакалаврів з агроінженерії є опитування керівників практики від підприємства про якість володіння спеціальною термінологією. Таке опитування дозволить встановити терміни якими не володіє здобувач освіти та дозволить оперативно розробити заходи для усунення даного недоліку при підготовці майбутніх фахівців.

Отже підготовка майбутніх фахових молодших бакалаврів з агроінженерії повинна бути скерована на:

- мотивування здобувачів освіти для вивчення фахової термінології;
- пошук нових неординарних методів навчання для стимулювання формування термінологічної компетентності;

- створення спеціальної системи протягом всього періоду навчання для формування термінологічної компетентності із залученням усіх учасників освітнього процесу.

Список посилань

Панько, Т. І., Кочан, І. М., & Мацюк, Г. П. (1994). *Українське термінознавство: підручник*. Львів: Світ.

Gaudine, F. (1994). La socioterminologie: présentation et perspectives. *Aspects terminologiques des pratiques langagieres au travail: Journée d'étude*, 7, 6–15.

Вікторова, Л. В. (2009). *Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фахівців у фаховій підготовці* [Дисертація кандидата педагогічних наук].

Барановська, Л. В. (2005). *Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу* [Автореферат дисертації доктора педагогічних наук].

Берегова, Г. Д. (2003). *Формування культури мовлення студентів-аграрників в умовах нижньонадніпрянських говірок* [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук].

Дьомін, А. І., Лузан, П. Г., & Дьомін, О. А. (1999). Теоретичні і методичні основи формування вмінь та навичок професійної термінології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 3, 51–62.

Кравченко, Т. П. (2006). *Формування терміносистеми економіки агропромислового комплексу* [Автореферат дисертації кандидата філологічних наук].

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар,
провідний науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4130-5436>

***Анотація.** У публікації обґрунтовано суть концептуальних засад консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти як основоположного, системного й фундаментального розуміння процесу консультування в цілісності підходів, принципів, методів, дій щодо становлення і розвитку молодіжного підприємництва, у т.ч. розвитку готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності і самозайнятості. Уточнено завдання консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О. Розглянуто основні напрями, способи і форми реалізації концептуальних засад системи консультування з молодіжного підприємництва. Консультування з молодіжного підприємництва передбачає: аналіз конкретних ситуацій, що виникають у процесі підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької, бізнес-діяльності; надання своєчасної допомоги майбутнім фахівцям у прийнятті найбільш адекватних рішень щодо їхньої майбутньої участі у підприємстві; перегляд і аналіз ставлень суб'єктів освітніх процесів до розвитку власних підприємницьких якостей.*

***Ключові слова:** професійна освіта, концепція, молодіжне підприємництво, підготовка до підприємницької діяльності, консультування.*

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF COUNSELING ON YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Ljudmila Bazyl,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Scientific Secretary of the Institute of Vocational Education
of NAES of Ukraine

***Abstract.** The publication substantiates the essence of the conceptual foundations of youth entrepreneurship counseling in professional (vocational and technical) education institutions as a fundamental, systematic and fundamental understanding of the counseling process in the integrity of approaches, principles, methods, actions regarding the formation and development of youth entrepreneurship, including development of readiness of future specialists for entrepreneurial activity and self-employment. The task of consulting on youth entrepreneurship in P(PT)O institutions has been specified. The main directions, methods and forms of implementation of the conceptual foundations of the youth entrepreneurship consulting system are considered. Consulting on youth entrepreneurship involves: analysis of specific situations that arise in the process of training students of professional (vocational and technical) education for entrepreneurial and business activities; provision of timely assistance to future specialists in making the most adequate decisions regarding their future participation in entrepreneurship; review and analysis of the attitudes of subjects of educational processes to the development of their own entrepreneurial qualities.*

***Keywords:** professional education, concept, youth entrepreneurship, preparation for entrepreneurial activity, consulting.*

Підтримка молодіжного підприємництва забезпечується на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, зорієнтована на створення нормативно-правової бази, визначення завдань і побудову організаційно-правових відносин для розвитку малого та середнього підприємництва та має такі різновиди: фінансова, інформаційна, консультаційна. Розвиток молодіжного підприємництва в Україні матиме позитивну динаміку за таких умов: здійснення профільної підготовки, що передбачає засвоєння суб'єктами підприємницької діяльності основних правил ведення бізнесу; масового залучення молоді до підприємницької справи; збільшення попиту на підприємницьку діяльність серед молоді; широкого інформування про державні програми для підтримки молодіжного підприємництва; забезпечення реальних можливостей для практики і стажування здобувачів освіти в бізнес-сфері; засвоєння маркетингових знань для просування бізнесу.

Концептуальні засади консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти – це основоположне, системне й фундаментальне розуміння процесу консультування як цілісності підходів, принципів, методів, дій щодо становлення і розвитку молодіжного підприємництва, у т.ч. розвитку готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності і самозайнятості в умовах ринкової економіки. Зауважимо, що концептуальні засади системи консультування з молодіжного підприємництва реалізуються двома способами: в інтелектуальній дослідно-аналітичній та проєктній діяльності, в аналізі проблем та в розробленні рішень; у взаємодії зі здобувачами освіти з метою реалізації ними набутих знань та створення бізнес-планів.

Консультування з молодіжного підприємництва передбачає: аналіз конкретних ситуацій, що виникають у процесі підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької, бізнес-діяльності; надання своєчасної допомоги майбутнім фахівцям у прийнятті найбільш адекватних рішень щодо їхньої майбутньої участі у підприємстві, ставлення до розвитку власних підприємницьких якостей.

Консультативна діяльність із молодіжного підприємництва спрямована на актуалізацію й усвідомлення майбутнім суб'єктом підприємницької діяльності індивідуальних якостей, що здійснюють цілісний вплив на його роботу (започаткування і просування бізнесу) й особистісний розвиток. Таким чином консультування дає можливість: адекватно оцінити себе, як майбутнього бізнесмена, з позиції критеріїв професійної педагогіки, психології й вимог сьогодення; виокремити нові напрями, способи й засоби досягнення поставлених цілей; визначити конкретні методи і прийоми для реалізації індивідуально-особистісних ресурсів (потенціалів, здібностей, задатків, інтересів).

Завданнями консультування з молодіжного підприємництва є:

– формування позитивних і активних життєвих установок, в яких уявлення про життєвий успіх інтегруються прагнення до досягнення високого рівня професіоналізму з успіхом у підприємницькій діяльності;

- розвиток творчого потенціалу, що реалізується у генерації підприємницьких ідей та їх втіленні в конкретних діях;
- планування особистої і професійної кар'єри здобувача професійної (професійно-технічної) освіти;
- активізація мотивації самоактуалізації та особистісного зростання.

Метод консультування розуміємо як загальну схему, сформовану з урахуванням узагальненого досвіду результативних консультацій цього виду, що дає змогу підготувати відповідну програму дій. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне, щоб кожний педагог закладу професійної (професійно-технічної) освіти опанував методику, методичний інструментарій (методичну базу), а також методологію та технологію консультування.

Вивчення та узагальнення теоретичних досліджень і зарубіжного практичного досвіду дозволяє позиціонувати методику консультування як сукупність коректних у методичному відношенні директив, що визначають методи, способи та прийоми дій, спрямовані на досягнення поставлених цілей. У такому контексті методичний інструментарій (методичну базу) розглядаємо як сукупність методик, якими оперує викладач-консультант.

Технологія консультування з молодіжного підприємництва – це сукупність методів, способів, прийомів перетворення предмета праці у бізнес-продукт із використанням конкретних технічних і програмних засобів у певній послідовності дій (етапів, фаз, операцій, переходів). Технології існують у виробничій, операційній та інтелектуальній діяльності людини й обумовлюються як прийнятою методологією, так і рівнем розвитку засобів праці. На сьогодні технології консультування з молодіжного підприємництва – це, переважно, інформаційні технології і формуються самостійно кожним викладачем-консультантом.

Консультування найчастіше здійснюють у форматі тривалих у часі (від кількох днів до кількох місяців) консультаційних проєктів, а не як надання усних, разових порад. Іноді спільна успішна робота зі студентами щодо реалізації бізнес-проєктів може стати багаторічною і продовжуватися у післядипломний період становлення молодих підприємців.

Консультування може бути систематичним, спланованим і ситуативним, за організаційною формою – груповим та індивідуальним.

Групові заплановані консультації проводять здебільшого практичні психологи спільно із запрошеними фахівцями-підприємцями, стейкхолдерами. Індивідуальні (переважно ситуативні) консультації можуть надавати педагоги, майстри виробничого навчання, які мають певний досвід підприємницької діяльності.

Консультування з молодіжного підприємництва реалізується у трьох формах: надання експертизи, проведення навчання, співпраця із педагогами і здобувачами.

Етапи консультативної діяльності включають: підготовчу роботу, психолого-педагогічне діагностування, планування дій, впровадження, оцінювання і звітування. Залежно від мети й етапів консультування

застосовують різні методи: дослідницькі, навчальні, а також методи збору інформації.

Широке розповсюдження отримали різні форми проведення конкурсів бізнес-проектів, стартапів, котрі організовуються на базі Центрів кар'єри і за результатами їх проведення проектують алгоритми дій щодо консультування з молодіжного підприємництва.

Враховуючи ту обставину, що у переважній більшості вітчизняних ЗП(ПТ)О підготовку до підприємницької діяльності здобувачів професійної освіти доводиться проводити педагогам, які не мають досвіду підприємницької діяльності або мають його у дуже обмеженому об'ємі, бажано для проведення консультування запрошувати фахівців з питань організації підготовки до молодіжного підприємництва. Його завдання: надання експертної оцінки стану підготовки до підприємницької діяльності у конкретному закладі професійної (професійно-технічної) освіти, підготовка, діагностика, планування дій, впровадження (зміни в методах роботи), а також заключний етап (оцінка та звіт). Консультування в такому випадку будується за двома етапами:

1) збір інформації за чітко означеними позиціями, її критичний аналіз та комплексне оцінювання рівня розвитку підприємницької компетентності здобувачів професійної освіти (на основі цієї оцінки виявляються сильні та слабкі сторони організації підготовки здобувачів освіти до підприємництва, аналізуються і плануються можливі поліпшення існуючої ситуації, виробляються рекомендації щодо її оптимізації, котрі надаються педагогічним працівникам і здобувачам освіти);

2) зосередження уваги на пошуку причин низької продуктивності організації підготовки здобувачів освіти до підприємництва та їх аналізі, більш докладне вивчення окремих напрямів консультування з молодіжного підприємництва; такий підхід (просування від «загального» до «конкретного») допомагає обмежити попередні діагностичні дослідження питаннями першочергової важливості або переконати педагогів і здобувачів освіти в тому, що шанси досягти очікуваних результатів будуть вище, якщо у процесі консультування будуть враховуватися усі результати діагностування й педагогічні умови, що склалися у ЗП(ПТ)О щодо підготовки до підприємницької діяльності.

Список посилань

Baidulin, V., & Patoka, A. (2020). Pedagogical technology of formation of interest in entrepreneurial activity among students of professional (vocational) educational institutions. *Professional Pedagogics*, 2(21), 116-122.

Bazyl, L., Radkevych, O., & Radkevych, V. (2020). Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 6 (25), 208-218.

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency in future qualified specialists using self-management technology. *Scientific herald of the Institute of vocational education and*

training of NAES of Ukraine. Professional Pedagogy, 2(19), 92-100.
<https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.19.92-100>

Yershova, L. (2020). The technology for developing entrepreneurial competency in future qualified specialists using self-management elements. *Professional Pedagogics*, 1(20), 151-159.
<https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20.151-159>

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценюк, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценюк, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся»

Базиль, Л.О. (2014). Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*, 17, 11-17.

Базиль, Л.О. (2014). Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*, 11-17.

Базиль, Л.О. (2015). Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів: концептуально-теоретичні аспекти. *ScienceRise*, 9 (5 (14), 40-47.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

Семенов, О.М., Базиль, Л.О., & Дятленко, Т.І. (2015). *Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника: навчальний посібник*. Київ: Фенікс.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ PH.D. ДО ВРАХУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПРИ СПІЛКУВАННІ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дар'я Вороніна-Пригодій,
науковий співробітник лабораторії зарубіжних
систем професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>

Анотація. При підготовці здобувачів наукового ступеня Ph.D. «015 – Професійна освіта» до врахування культурних відмінностей при спілкуванні в іншомовному середовищі необхідно враховувати відмінності у поведінці які є специфічними для різних культур. Зростання міжкультурної комунікаційної взаємодії та поширення англійської мови у міжнародному освітньому середовищі сприяє посиленню значення врахування культурних відмінностей співрозмовників. Усвідомити специфіку поведінки представників інших країн можна на основі використання індексів моделі Хофстеде.

Ключові слова: культурні відмінності, державно-приватне партнерство (ДПП), іншомовне середовище, здобувач наукового ступеня, індекси моделі Хофстеде.

TRAINING OF PH.D. STUDENTS TO TAKE INTO ACCOUNT CULTURAL DIFFERENCES WHEN COMMUNICATING IN A FOREIGN LANGUAGE ENVIRONMENT

Daria Voronina-Pryhodii,
Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of
Vocational Education and Training, Institute of
Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. When preparing applicants for the scientific degree Ph.D. "015 – Professional Education" to take into account cultural differences when communicating in a foreign language environment, it is necessary to take into account the differences in behavior that are specific to different cultures. The growth of intercultural communication interaction and the spread of English in the international educational environment contributes to the importance of taking into account the cultural differences of interlocutors. To understand the specifics of the behavior of representatives of other countries can be based on the use of indices of the Hofstede model.

Keywords: cultural differences, public-private partnership (PPP), foreign language environment, applicant for a scientific degree, Hofstede model indices.

Процеси глобалізації, призвели до всесвітньої конвергенції в освіті та інших секторах економіки держав. Змінюється середовище життєдіяльності людини, в якому англійська мова вивчається як іноземна та виступає важливим засобом комунікаційного зв'язку та обміну досвідом (Амеліна & Вороніна, 2015, с. 130).

У Європейському Союзі, створюють різні форми співпраці між державним та приватним секторами у галузі освіти для розвитку компетентностей здобувачів освіти, що необхідні для їх працевлаштування. При цьому англійська мова стоїть у центрі мовної системи Європейського союзу для спілкування в бізнесі, освіті, науці та інших секторах (Вороніна-Пригодій, 2022, с. 51).

Зростання міжкультурної комунікаційної взаємодії та поширення англійської мови у міжнародному освітньому середовищі сприяє посиленню значення навичок аудіювання та говоріння. Це особливо актуально, освіта стає світовим трендом який існує поза меж національних кордонів (Voronina-Pryhodii, 2019, с. 119).

Разом з тим у межах державно приватного партнерства з питань освіти чітко встановлена необхідність врахування культурної спадщини регіону та особливостей національного становлення кожного з представників комунікаційної спільноти (Вороніна & Кравець, 2015, с. 45).

Отже, при підготовці здобувачів наукового ступеня Ph.D. до врахування культурних відмінностей при спілкуванні в іншомовному середовищі необхідно враховувати відмінності у поведінці які є специфічними для різних культур.

Незважаючи на багато критики, яку викликала модель культурної мінливості G. Hofstede, вона є однією з найбільш широко застосовуваних моделей для міжкультурного порівняння (Hofstede et al., 2010).

Індекс дистанції влади (Power Distance Index – PDI) – привласнює культурі (країні, народу, або навіть окремої соціальної групи всередині народу) порівняльне число, яке характеризує ступінь дистанційованості при взаємодії людей, що знаходяться на різних рівнях соціальної ієрархії:

– ступінь свободи спілкування і взаємодії: чи легко підлеглий може звернутися до начальника, проявити ініціативу, висловити свою думку;

– ступінь уваги, що приділяється підтримці ієрархії: чи закріплені різні соціальні статуси законодавчо, карається чи їх недотримання;

– наявність в культурі спеціальних ритуалів, що підкреслюють дотримання ієрархії;

– наявність в мові спеціальних конструкцій, що підкреслюють соціальну нерівність: так, окремі стилістичні конструкції для звернення до представників вищого і нижчого соціального статусу.

Україна, яка набрала 92 бали за PDI, є країною, де влада дуже далека від суспільства (What about Ukraine?, 2022), досить високий показник у Франції (68) у порівнянні з 35 у Великій Британії та Німеччині (рис. 1).

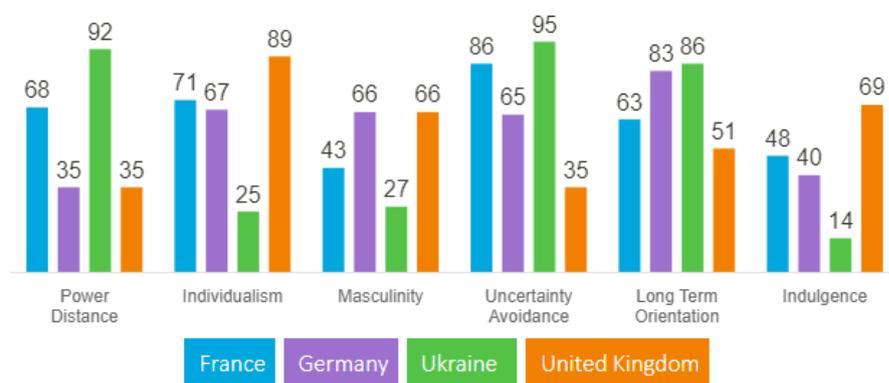

Рис. 1. Індекси моделі Хофстеде.

Колективізм проти індивідуалізму (Individualism Versus Collectivism – IDV) – у цьому вимірі, визначається взаємозалежність, яку суспільство підтримує серед своїх членів. Це пов'язано з тим, на скільки визначається самооцінка людей у термінах «Я» чи «Ми». В індивідуалістичних суспільствах люди повинні піклуватися тільки про себе і свою сім'ю. У колективістських суспільствах люди належать до «груп», які дбають про них в обмін на лояльність.

Якщо українці планують піти кудись зі своїми друзями, вони буквально говоритимуть «Ми з друзями» (IDV – 25) замість англійців які скажуть – «я та мої друзі» (IDV – 89). Сім'я, друзі і, нерідко, сусіди є надзвичайно важливими для вирішення проблем повсякденного життя українця.

Мужність проти жіночності (Masculinity Versus Femininity – MAS). Маскуліність стосується суспільств, в яких соціально-гендерні ролі чітко розмежовуються: чоловіки повинні бути напористими, жорсткими та зосередженими на матеріальному успіху, тоді як жінки повинні бути скромними, ніжними та стурбованими якістю життя. З іншого боку, жіночність асоціюється з суспільствами, в яких гендерні ролі перебиваються: і чоловіки, і жінки вважаються скромними, ніжними та стурбованими якістю життя.

Українці на робочому місці, а також при знайомстві з незнайомою людиною швидше применшують свої особисті досягнення, внесок чи здібності (MAS – 27). Вони скромно говорять про себе, а від учених, дослідників чи лікарів найчастіше очікують на дуже скромний рівень життя. Домінуюча поведінка може бути прийнята, коли вона походить від начальника, але не цінується серед колег. Натомість у Німеччині та Англії (MAS – 66) прийнято підкреслювати власні досягнення та люди більш вмотивовані до бажання бути кращими за інших.

Уникнення невизначеності (Uncertainty Avoidance Index – UAI) – це індекс вимірює ступінь, в якій люди у різних суспільствах відчують загрозу через неясність та невизначеність, а отже, прагнуть встановити правила та інституції задля усунення цих двозначностей та невизначеностей.

Українці (UAI – 95), французи (UAI – 86) та частково німці (UAI – 65) відчують велику загрозу через двозначні ситуації. Поки українці та французи спілкуються з людьми, яких вважають чужими, вони здаються дуже формальними та відстороненими. Англійці (UAI – 35) сприймають невизначеність як норму життя, оскільки людина не може знати все і їй це не завжди потрібно.

Довгострокова та короткострокова орієнтація (Long- Versus Short-Term Orientation) – цей індекс описує як люди ставляться до того факту, що багато з того, що відбувається навколо нас, не пояснюється.

Україна набрала 86 балів, що означає, що це є дуже прагматична культура. Люди вірять, що істина дуже залежить від ситуації, контексту та часу. Вони демонструють здатність легко адаптувати традиції до умов, що змінилися, сильну схильність до заощадження та інвестування, ощадливість і

наполегливість у досягненні результатів. За даною характеристикою українці схожі з німцями – 83 бали.

Поблажливість проти стриманості (Indulgence Versus Restraint – IVR) – цей індекс визначає ступінь, за допомогою якого люди намагаються контролювати свої бажання та імпульси, ґрунтуючись на тому, як вони були виховані. Відносно слабкий контроль називається «поблажливістю», а відносно сильний контроль називається «Стриманістю».

Стриманий характер української культури легко побачити за дуже низьким балом (IVR – 14), спостерігається тенденція до цинізму та песимізму. Високий бал (IVR – 69) вказує на те, що британська культура класифікується як поблажлива. Люди демонструють готовність реалізувати свої імпульси та бажання щодо насолоди життям та веселощів. Вони мають позитивний настрій і схильні до оптимізму. Крім того, вони надають більшого значення дозвіллю, діють так, як їм заманеться, і витрачають гроші так, як їм хочеться.

Отже, при підготовці здобувачів до врахування культурних відмінностей при спілкуванні в іншомовному середовищі необхідно ознайомити їх з основними відмінностями у культурних індексах співрозмовників і зважати на них при побудові комунікаційного процесу.

Список посилань

Bekh, K. (2021). Historical transformations of Ukrainian ritual culture in urbanized environment (the 1920s – early XXI century). *Український історичний журнал*, 1, 132–141. <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.098>

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations, Software of the Mind* (3rd rev. ed.). New York ; London : McGraw-Hill eBooks.

Voronina-Pryhodii, D. A. (2019). Nomination as a Cognitive Process in the Sphere of Professional Activity. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*, 19, 118-132. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2019.19.08>.

What about Ukraine? (2022). Hofstede Insights. <https://www.hofstede-insights.com/country/ukraine/>

Амеліна, С. М., & Вороніна, Д. А. (2015). Особливості перекладу ветеринарної лексики з німецької та англійської мов українською. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*, 215 (1), 130-135.

Бех, К. (2022). Весілля в умовах війни як складова сучасної етнокультури українців. *Українознавство*, 4 (85), 210-219. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(85\).2022.270124](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(85).2022.270124)

Вороніна-Пригодій, Д. & Кравець, С. (2022). Регіональні особливості європейської системи державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 42-50. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.42-50>

Вороніна-Пригодій, Д. (2022). Європейський досвід державно-приватного партнерства зі створення програм працевлаштування та зайнятості молоді. *Інноваційна професійна освіта*, 1 (2), 50-52. https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_Збірник%20тез%20.pdf#page=51 .

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ІНСТИТУТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ: МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНА ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА»

Ольга Гайдук,

канд. пед. наук, науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2290-6669>

Анотація. Розглянуто нормативно-правове забезпечення щодо підготовки майбутніх докторів філософії в Інституті професійної освіти НАПН України, зокрема мета та завдання навчальної дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка».

Ключові слова: доктор філософії, порівняльна професійна педагогіка, професійна освіта і навчання, освітньо-наукова програма.

TRAINING OF FUTURE DOCTORS OF PHILOSOPHY AT THE INSTITUTE OF PROFESSIONAL EDUCATION OF THE NAES OF UKRAINE: THE GOAL AND OBJECTIVES OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE «COMPARATIVE PROFESSIONAL PEDAGOGY»

Olha Haiduk,

PhD in Pedagogy, Research Officer
of the Laboratory of Professional Education
Technologies, Institute of Vocational Education of
the NAES of Ukraine

Abstract. The regulatory and legal support for the training of future PhD at the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine was considered, in particular the purpose and objectives of the educational discipline «Comparative Vocational (Professional) Pedagogy».

Keywords: PhD, comparative vocational (professional) pedagogy, vocational (professional) education and training, educational and scientific program.

Постійний розвиток національної системи освіти, що зумовлений інтеграційними процесами України у світовий освітній простір вимагає, насамперед, зміни на законодавчому рівні. Серед основних документів, у яких проголошено вимоги до освітнього процесу вищої школи, зокрема підготовки майбутніх докторів філософії, є Накази Міністерства освіти і науки України та державно нормативно-правові документи щодо професійно-педагогічної діяльності – Закон України «Про вищу освіту» (Верховна Рада України, 2014), Закон України «Про освіту» (Верховна Рада України, 2017), постанова КМУ «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (Кабінет Міністрів України, 2016, 23 березня), постанова КМУ «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Кабінет Міністрів України, 2022, 12 січня) та інші.

В ІПО НАПН України підготовка здобувачів вищої освіти здійснюється згідно «Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України» (Інститут професійної освіти НАПН України, 2021). У пункті 1.5. даного Положення зазначено, що «Доктор наук – це науковий ступінь, що здобувається особою на основі ступеня доктора філософії (кандидата наук) за науковою спеціальністю та передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, що забезпечують розв’язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані у наукових виданнях» (Інститут професійної освіти НАПН України, 2021, с. 2).

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі здійснюється за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, що затверджуються вченою радою для кожної спеціальності.

Освітньо-наукова програма включає чотири складових, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

- здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку;

- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору;

- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності;

- здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності (рекомендований обсяг такої навчальної складової становить шість (Інститут професійної освіти НАПН України, 2021, с. 12).

Вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка» у відповідності до освітньо-наукової програми «Професійна освіта»

майбутніми докторами філософії, формує певні компетентності та програмні результати навчання. Зокрема:

Загальні компетентності (*Критичність мислення*: здатність до критичного аналізу, оцінювання й синтезу нових і складних ідей, до участі в критичному діалозі. *Дослідницькі навички*: здатність ініціювати, спроектувати та виконати наукове дослідження, яке призводить до нових знань. *Міжнародний кругозір*: здатність працювати в міжнародному контексті.).

Спеціальні (фахові) компетентності (Здатність через оригінальне дослідження виявити нове знання, унікальні дані, нові інтерпретації, інноваційні методи, обґрунтовані рішення у новому контексті в галузі вивчення або в передовій професійній практиці; здатність до аналізу, співставлення, порівняння педагогічних явищ, моделей освіти, осмислення та дослідження соціальних норм і відносин у галузі освіти й проведення дослідження з метою впливу на них; здатність до критичного аналізу, синтезу та узагальнення науково-дослідницької діяльності).

Предметом дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка» є компаративна педагогіка у галузі професійної освіти і навчання.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка» є розвиток у майбутніх докторів філософії здатності орієнтуватися в сучасних тенденціях розвитку професійної педагогіки в Україні та за рубежом; формування умінь порівняльного аналізу концепцій професійної освіти та виявлення прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання в умовах глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації освіти; визначення місця української системи професійної освіти у світовому освітньому просторі.

Завданнями вивчення дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка» є:

- виявлення глобальних закономірностей, принципів тенденцій розвитку професійної освіти з урахуванням їх специфічних проявів у різних країнах та культурах, зокрема, в країнах Європейського Союзу.
- визначення тенденцій розвитку порівняльної педагогіки як науки та оволодіння скарбницею порівняльних досліджень в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики;
- визначення шляхів підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів в системах професійної освіти і навчання (формальної, неформальної, інформальної);
- формування навиків і умінь проведення порівняльно-співставного аналізу змісту, форм, методів роботи у закладах професійної освіти різного рівня з урахуванням соціально-економічних, культурних, політичних тенденцій та шляхів їх модернізації;
- аналіз шляхів реформування професійної освіти і навчання у контексті євроінтеграції;
- визначення шляхів підготовки педагогічного персоналу в різних

освітніх системах.

– вивчення кращих практик підготовки педагогічного персоналу для систем професійної освіти і навчання та методична підготовка до проведення порівняльної оцінки і впровадження передового зарубіжного досвіду у вітчизняну практику професійної освіти.

Як зазначає Ничкало Н. Г., натепер постає об'єктивна потреба використання комплексу специфічних дослідницьких методів з професійної педагогіки, джерелом яких є компаративістика. Використання цих методів майбутніми докторами філософії у наукових дослідженнях з порівняльної професійної педагогіки «дасть змогу одержувати вірогідні наукові результати, формулювати висновки і рекомендації щодо можливостей впровадження прогресивних ідей зарубіжного і вітчизняного досвіду в практику роботи професійних навчальних закладів, органів державної влади та управління, а також науково-дослідних установ (Ничкало, 2011, с. 13).

Список посилань

Верховна Рада України (2014, Липень 01). Про вищу освіту: Закон України (№ 1556-VII). <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvit>.

Верховна Рада України (2017, Вересень 05). Про освіту: Закон України. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Інститут професійної освіти НАПН України. (2021). Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. https://ivet.edu.ua/images/aspitantura_doctorantura/polog_DF.pdf.

Кабінет Міністрів України (2016, Березень 23). Про затвердження порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): постанова (№ 261). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>.

Кабінет Міністрів України. (2022, Січень 12). Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: постанова (№ 44).

Ничкало, Н. (2011). Порівняльна професійна педагогіка як галузь педагогічного знання. *Порівняльна професійна педагогіка*, 1, С. 6-19.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Тетяна Герлянд,
доктор пед. наук, с.н.с., завідувач лабораторії
технологій професійного навчання, Інститут
професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7991-0431>

***Анотація.** Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у наукових установах передбачає здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.*

***Ключові слова:** аспірантура (ад'юнктура), здобувач, доктор філософії, освітньо-професійна програма, професійна освіта, силабус.*

TRAINING OF PhD STAGES OF HIGHER EDUCATION IN SCIENTIFIC INSTITUTIONS OF UKRAINE UNDER MODERN CONDITIONS

Tetiana Gerliand,
Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Laboratory of Vocational Training
Technologies, Institute of Vocational Education of
the NAES of Ukraine

***Abstract.** The preparation of applicants for higher education for degree of PhD in scientific institutions involves the acquisition of theoretical knowledge, skills and other competencies sufficient to produce new ideas, solve complex problems in the field of professional and research and innovation activities, master the methodology of scientific and pedagogical activities, and also conduct their own scientific research, the results of which are of scientific novelty, theoretical and practical significance.*

***Keywords:** postgraduate study (adjunctive), applicant, PhD, educational and professional program, professional education, syllabus.*

Підготовка наукових кадрів за сучасних умов, безумовно, є невід'ємною складовою системи освіти. Особливого значення це набуває при інтеграційних процесах вітчизняної системи підготовки наукових кадрів у європейський освітній простір.

Загальновідомо, що у всі часи провідні вчені в різноманітних галузях знань були й залишаються провідниками загального інтелектуального рівня суспільства, але необхідно враховувати сучасні світові тенденції та вимоги як до рівня самих досліджень, так і до здобувачів наукових ступенів.

Закон України «Про вищу освіту» (остання редакція – 2022 рік) став початком реформування освітньої системи. Провідним лейтмотивом його

виступає європейська інтеграція вищої освіти України. Заклади вищої освіти (наукові установи) набули права самостійно розробляти освітні (освітньо-професійні чи освітньо-наукові) програми, що означає самостійність, незалежність і відповідальність цих закладів у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів (Верховна Рада України, 2014).

Щодо здійснення підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі), тут також від закладів вищої освіти (наукових установ) очікується самостійність щодо розробки освітньо-наукової програми та навчального плану, що затверджується вченою радою установи для кожної спеціальності. Відповідно до вимог Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами) підставою для присудження ступеня доктора філософії, крім публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді, є успішне виконання здобувачем освітньо-наукової програми. Наукова складова освітньо-наукової програми оформляється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта (ад'юнкта) і є невід'ємною частиною навчального плану аспірантури (ад'юнктури). Обов'язковою умовою допуску до захисту є успішне виконання аспірантом (ад'юнктом) його індивідуального навчального плану (Кабінет Міністрів України, 2016).

У Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії прописані в загальному вигляді вимоги до освітньо-наукової програми та навчального плану, тобто зазначені обов'язкові складові що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) певних компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій, визначено їх орієнтовний обсяг у навчальному плані. Також вказано межі щодо кредитів для навчального плану та зазначено, що індивідуальний навчальний план аспіранта (ад'юнкта) повинен містити перелік дисциплін за вибором аспіранта (ад'юнкта) в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС (Кабінет Міністрів України, 2016).

Наприклад, навчальна дисципліна «Культура українського наукового мовлення», яка викладається при підготовці докторів філософії у Інституті професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, своєю метою передбачає розширення знань здобувачів про культуру української наукової мови, мовні засоби наукового тексту, допомогу в оволодінні важливими процедурами сучасних наукових досліджень, розвиток потреби в нормативному використанні засобів наукової мови для успішної презентації результатів наукової діяльності, актуалізувати, узагальнювати та систематизувати знання про культуру наукової лексики, її стилістичні функції; розвиває у аспірантів вміння написати, порівнювати, узагальнювати науковий текст роботи (Герлянд, 2020).

Завданнями вищезазначеної навчальної дисципліни є: допомога аспірантам досконало засвоїти сучасні норми української наукової мови й досягти автоматизму в їх застосуванні; сприяння виробленню цілісного наукового погляду на мову; опанування технології роботи з науковим текстом, розвиток вміння і навички мовностилістичного аналізу наукового тексту; поглиблення знання щодо інтерпретації, оцінки наукових творів; вироблення навички формулювання проблеми, визначення актуальності наукового дослідження, аргументовано спираючись на словники і мовленнєві зразки, оцінювати наукове мовлення в різних комунікативних ситуаціях

У результаті вивчення дисципліни аспірант повинен навчитись використовувати наукову літературу, мати здатність до створення власних висловлювань на задану наукову тему, та її аналіз, творчо реалізовувати власні ідеї, використання термінів та інших мовних явищ в текстах наукових стилів і жанрів, складання бібліографії. Уміння нею користуватися в процесі наукової діяльності є надзвичайно важливим для формування аспіранта-науковця. У процесі вивчення дисципліни аспірант повинен навчитися правильно будувати наукове висловлення, уживати відповідні мовні засоби.

Отже, кожному дослідникові необхідні розвинуті чуття наукової мови, мовний смак, володіння науковим стилем мовлення й письма, мовними засобами наукового тексту через вироблення в себе готовності нормативного користування науковою мовою в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах.

Список посилань

Герлянд, Т. М. (2020). *Силабус навчальної дисципліни «Культура українського наукового мовлення» для галузі знань «01 Освіта», спеціальність: 015 «Професійна освіта», спеціалізація: «Теорія і методика професійної освіти»*. https://ivetua-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/info_ivet_edu_ua/EXgryZGHWXtAh_SmL3kXyzoB1_Vkz_WLKL01aZ7h3WCr1Ug?rttime=St-hYrqu2kg

Верховна Рада України. (2014). *Про вищу освіту: Закон України*. <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>.

Кабінет Міністрів України. (2016, Березень, 23). *Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): постанова*. (№ 264). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ОСНОВИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ. ІНФОГРАФІКА» В GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION

Іван Голуб,

науковий співробітник лабораторії електронних
навчальних ресурсів, Інститут професійної
освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0001-9008-6255>

Анотація. Модуль «Основи візуалізації даних. Інфографіка» спрямований на розвиток методичної компетентності педагогічних працівників в аспекті опанування основами теорії візуалізації даних засобами онлайн сервісів та програм, підготовки та створенню інфографіки.

Ключові слова: Google Workspace for Education, електронні навчальні ресурси, візуалізація, інфографіка, підвищення кваліфікації, професійна освіта.

CONTENT MODULE «BASES OF DATA VISUALIZATION. INFOGRAPHICS» IN GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION

Ivan Golub,

Researcher of the Laboratory of Electronic
Educational Resources, Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Module «Fundamentals of data visualization. Infographics» is aimed at developing the methodological competence of pedagogical workers in the aspect of mastering the basics of the theory of data visualization by means of online services and programs, preparation and creation of infographics.

Keywords: electronic educational resources, visualization, infographics, professional development, professional education.

Відповідно до розробленого навчального плану підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (очно-дистанційна форма навчання) в Інституті професійної освіти НАПН України розробляємо дистанційний змістовий модуль «Основи візуалізації даних. Інфографіка» на платформі Google Workspace for Education для змішаного навчання.

Основою модуля стали експериментальні напрацювання, опубліковані на платформі дистанційного навчання LMS Moodle ІПО НАПН України <https://e-learning.org.ua/>

Модуль «Основи візуалізації даних. Інфографіка» є частиною загального модуля № 5 «Розвиток інформаційної компетентності» і відноситься до інваріантної частини навчального плану підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Він спрямований на розвиток методичної компетентності педагогічних працівників в аспекті опанування основами теорії візуалізації даних засобами онлайн сервісів та програм, підготовки та створенню

інфографіки. Модуль поділяється на дві частини. При опануванні матеріалу першої частини у слухачів формуються уявлення про основні поняття та необхідність візуалізувати інформацію, форми та функції візуалізації як технології.

Друга частина модуля висвітлює поетапну практику створення інфографіки, поширення інтерактивної графіки, її видимість, які має обмеження, послідовність створення, зворотній зв'язок, дослідження.

Таблиця 1

Модуль «Основи візуалізації даних. Інфографіка»

ЗМІСТ	Організаційно-настановчий етап (on-line)			Дистанційний етап (on-line)			Заключний етап (очний)				Загальна кількість годин/кредитів	
	Лекції	Семінарсько-практичні заняття (вебінари)	Загальна кількість годин	Семінарсько-практичні заняття в on-line режимі	Самостійна робота	Загальна кількість годин	Тренінг	Науково-практична конференція	Залік	Захист інд. навчально-дослідницьких робіт		Загальна кількість годин
ЗМ № 5.3. Основи візуалізації даних. Інфографіка. (Голуб І. І.)		2	2		2	2					2	6

Послідовності має певні етапи, від визначення мети та завдань візуалізації даних до оцінювання якості створеної інфографіки до її практичного застосування в освітній практиці. Мета модуля розвинути здатності слухачів розробляти та застосовувати візуалізації даних, в різних програмах та онлайн сервісах. Наведено приклади освітньої інфографіки, які заохочують слухачів створювати власні прототипи та моделі майбутніх освітніх інофграфік з конкретних навчальних предметів.

В основі змістового модуля «Основи візуалізації даних. Інфографіка» є Закон України «Про загальну середню освіту», Закон України «Про професійну освіту», «Положення про дистанційне навчання», досягнення зарубіжної і вітчизняної педагогічної науки в галузі теорії і методики дистанційної професійної освіти.

Мета змістового модуля:

- формування базових знань процесу підготовки інфографіки;
- формування умінь зі створення інфографіки у програмі Microsoft Office PowerPoint;
- формування навичок роботи з Google Classroom в Google Workspace for Education ІПО НАПН України.

Завдання:

- знати базові основи процесу підготовки інфографіки;

- вміти самостійно створювати інфографіку у програмі Microsoft Office PowerPoint або на онлайн ресурсах;
- вміти інтегрувати інфографіку в інформаційне освітнє середовище та застосовувати в освітньому процесі;
- мотивувати слухачів курсу, педагогічних і науково-педагогічних працівників до самоосвіти і професійного розвитку засобами дистанційного навчання;
- сформувати культуру педагогічної мережевої взаємодії.

З метою підвищення фахового рівня слухачів курсу підвищення кваліфікації, педагогічних і науково-педагогічних працівників з впровадження в освітній процес комп'ютерних педагогічних технологій з використанням професійно-орієнтованого інформаційного середовища програмою передбачені теоретичні і практичні заняття, орієнтовані на використання Microsoft Office PowerPoint, програмно-інструментальної платформи підтримки дистанційного навчання Google Workspace for Education, призначеної для проектування комп'ютерно орієнтованого методичного забезпечення, організації та проведення занять у комп'ютерних класах і дистанційно з будь-яких навчальних предметів.

Для забезпечення матеріально-технічної підтримки навчання необхідно мати програмне забезпечення: операційна система - Windows 10, 11, офісний пакет - Microsoft Office, браузер - Google Chrome. Програма розрахована на 6 години роботи слухачів за дистанційною формою навчання, з них 2 годин відводиться на самостійну роботу. Практичні заняття тренувального характеру проводяться під час дистанційного етапу навчання та здійснюються під керівництвом викладача – тьютора. Завершується змістовий модуль навчання захистом-презентацією створеної слухачем самостійно інфографіки. Результати свого навчання слухачі відслідковують в Google Classroom.

Орієнтовний змістовий теоретико-практичний модуль:

теорія і практика підготовки інфографіки; особливості підготовки, створення та використання інфографіки в дистанційному навчанні;

практика підготовки, створення та використання інфографіки.

1.1. Інструктивно-методичне та настановне заняття.

1.2. Підготовка інфографіки для використання в навчально-виховному процесі. Суть і особливості інфографіки. Інфографіка та візуалізація даних.

1.3. Створення інфографіки для використання в дистанційному навчанні процесі.

1.4. Використання інфографіки в освітньому процесі. Практичні поради. Додаткові матеріали та відеоматеріали.

1.5. Форум взаємодопомоги.

1.6. Захист проектів (вебінар).

Компетентності, якими повинні оволодіти слухачі, та програмні результати навчання

Слухачі дистанційного змістового модуля «Основи візуалізації даних. Інфографіка» повинні опанувати:

- технологію процесу підготовки інфографіки;
- техніку створення інфографіки на онлайн-ресурсах;
- техніку створення інфографіки у програмі Microsoft Office PowerPoint;
- техніку ефективної роботи з інформацією;
- ефективну організацію роботи з Google Classroom для дистанційного навчання в Інституті професійної освіти НАПН України на платформі Google Workspace for Education;
- правила інтегрування інфографіки в інформаційне освітнє середовище;
- правила ефективного застосування інфографіки в освітньому процесі;
- принципи мотивації педагогічних і науково-педагогічних працівників до самоосвіти і професійного розвитку засобами дистанційного навчання;
- правила культури педагогічної мережевої взаємодії.

навчитися:

- аналізувати ефективність використання інфографіки в освітньому процесі;
- планувати роботу з самоосвіти; працювати з інформацією;
- ефективно взаємодіяти з колегами за допомогою інфографіки;
- організовувати і ефективно проводити наукові заходи з використанням інфографіки;
- встановлювати і підтримувати ділові контакти за допомогою інфографіки.

Навчальною програмою передбачено виконання самостійного практико-орієнтованого завдання. Мета виконання самостійного завдання полягає у розвитку навичок аналізувати інформацію, планувати підготовку та створювати інфографіку для використання її потенціалу в освітньому процесі.

Навчальна діяльність слухачів ІПО НАПН України в дистанційному змістовому модулі «Основи візуалізації даних. Інфографіка» буде успішною за умови повного його проходження.

Мета дистанційного модуля (далі «ДМ») розглянути теорію і практику застосування інфографіки в освітньому процесі, різні аспекти дистанційного навчання, особливостей розробки електронного контенту для систем дистанційного навчання, зокрема інфографіки.

Необхідні технічні засоби – ноутбук, комп'ютер або планшет.

ДМ складається з одного змістовного теоретико-практичного модуля. Починається ДМ з інструктивно-методичного та настановного заняття у формі вебінару в Google Meet. Після реєстрації слухача в Google Workspace for Education для дистанційного навчання в Інституті професійної освіти НАПН України. В модулі розповідається про теорію і практику підготовки інфографіки, процес її створення та використання в освітньому процесі.

Можна також обговорити або прочитати про суть і особливості інфографіки та візуалізацію даних. Слухачі зможуть подивитись відео про загальний огляд сайтів, на яких можна створити безкоштовно інфографіку. Прочитати про практичні поради зі створення інфографіки. Подивитись приклад створеної інфографіки з хорошими та поганими порадами.

До модуля є додаткові матеріали. *(Які діаграми можна використовувати в інфографіці (English). Приклади інфографіки. Процес підготовки інфографіки. Що таке інфографіка? (English). Як створити інфографіку в www.easel.ly, Як створити інфографіку в infogr.am, Як налаштувати нові шаблони інфографіки в www.visme.co, Як створити інфографіку в piktochart.com, Як зробити інфографіку в Power Point (English).*

Практичні завдання: слухачу пропонується створити інфографіку на online-ресурсах або у програмі PowerPoint.

Для зворотного зв'язку, пропозицій, порад тощо надаються контактами тьютора та чат взаємодопомоги завжди доступний поряд з кожною темою.

Слухачі завершують модуль захистом-презентацією створеної слухачем самостійно інфографіки.

Приблизний перелік контрольних питань: Процес підготовки інфографіки, її створення на онлайн-ресурсах. Процес створення інфографіки у програмі Microsoft Office PowerPoint. Ефективна робота з інформацією. Організація роботи в Google Classroom Інституту професійної освіти НАПН України на платформі Google Workspace for Education. Правила інтегрування інфографіки в інформаційне освітнє середовище. Правила ефективного застосування інфографіки в освітньому процесі. Принципи мотивації педагогічних і науково-педагогічних працівників до самоосвіти і професійного розвитку засобами дистанційного навчання. Правила культури педагогічної мережевої взаємодії. Правила аналізу ефективності використання інфографіки в освітньому процесі. Правила планування роботи з самоосвіти. Правила роботи з інформацією. Способи ефективною взаємодії з колегами за допомогою інфографіки. Організація ефективно проводити наукові заходи з використанням інфографіки. Способи встановлювати і підтримувати ділові контакти за допомогою інфографіки.

Список посилань

Голуб, І. І. (2018, Лютий 28). Методика організації самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання. В *Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті*, м. Київ, Україна, с. 33-34. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712050>.

Голуб, І. І. (2018, Березень 5-19). Самостійна робота кваліфікованих робітників у Системі дистанційного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (<http://e-learning.org.ua>). В В. О. Радкевич (Ред.), *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XII звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, с. 238-240. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712048>.

Голуб, І. І. (2017). *Інфографіка при розробленні курсів для дистанційного навчання*. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709886> .

Базелюк, О. В., Каленський, А. А., Кравець, С. Г. та ін. (2017). Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Голуб, І. І. (2017). Організація самостійної роботи кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання з використання інфографіки. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*, 5, 305-309. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712052> .

Голуб, І. І. (2017, Березень 29 – Квітень 13). Організація самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання. В В. О. Радкевич (Ред.), *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: Збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України*, Київ, с. 211-214. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712058> .

Голуб, І. І. (2017, Лютий 28). Підвищення ефективності самостійної роботи в системі дистанційного навчання засобами інфографіки. В *Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті: збірник матеріалів I Всеукраїнської веб-конференції*, Київ, с. 91-94. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712053> .

Голуб, І. І. (2016). Використання інфографіки при розробленні курсів у системі дистанційного навчання. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*, 8, с. 93-100. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712054> .

Голуб, І. І. (2016, Квітень 7, 19). Підготовка та створення сайту як передумова розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладача іноземної мови професійно-технічного навчального закладу. В В. О. Радкевич (Ред.), *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Т. 2, с. 145–147. <http://lib.iitta.gov.ua/712055> .

Голуб, І. І. (2016, Грудень 01). Запровадження мікро-курсу «Підготовка інфографіки для використання в дистанційному навчанні» у Системі дистанційного навчання e-learning.org.ua. В *Професійна освіта в умовах сталого розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, Україна, с. 176-178. <http://lib.iitta.gov.ua/712056> .

Голуб, І. І. (2016, Травень 19). Використання інфографіки на уроках англійської мови як умова розвитку інтуїтивного мислення учнів. В М. М. Астафєва, А. В. Бессалов, Д. М. Бодненко, В. П. Вембер та ін. (Відпов. за вип.), *Інформаційні технології – 2016: тези III Української конференції молодих науковців*, Київ, Університет ім. Б. Грінченка, с. 37-40. <http://lib.iitta.gov.ua/712057> .

Голуб, І. І. (2013). Інфографіка та візуалізація даних. В *Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних: матеріали Першої Всеукраїнської учнівської науково-практичної конференції*, Київ, Україна, с. 92-93. <http://lib.iitta.gov.ua/712059> .

Голуб, І. І. (2012). Психологічні умови розвитку інтелектуальної складової духовної культури педагогічного персоналу: навчальний матеріал. <http://lib.iitta.gov.ua/709791> .

ВІРТУАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – СКЛАДОВА КОМПОНЕНТА ЕЛЕКТРОНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Олександр Гуменний,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
електронних навчальних ресурсів, Інститут
професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6596-3551>

Анотація. Проаналізовано основні труднощі сприймання інформації, та її реалізації майбутніми докторами філософії 015 – «Професійна освіта» у створенні структури та наповненні віртуального закладу професійної освіти за програмою дисципліни «Методика створення електронних навчальних ресурсів у професійній освіті». Визначено перевагу віртуальних навчальних закладів професійної освіти як можливості організації студентами проєктів віртуального обміну – онлайн-міжособистісних заходів, що сприяють міжкультурному діалогу та розвитку нетехнічних навичок..

Ключові слова: віртуальний навчальний заклад професійної освіти, метод віртуального навчання, Інститут професійної освіти НАПН України, цифровий віртуальний світ.

VIRTUAL INSTITUTION – COMPONENT COMPONENT OF ELECTRONIC EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION INSTITUTION

Oleksandr Humennyi,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher of the Laboratory of Electronic
Educational Resources, Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The main difficulties of information perception and its implementation by future PhD in the field of 015 «Vocational (Professional Education)» in creating a structure and filling a virtual institution of professional education according to the discipline program «Methodology of creating electronic educational resources in professional education» have been analyzed. The advantage of virtual educational institutions of professional education is determined as an opportunity for students to organize virtual exchange projects – online interpersonal events that contribute to intercultural dialogue and the development of non-technical skills.

Keywords: virtual educational institution of vocational education, virtual education method, Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine, digital virtual world.

Віртуальний навчальний заклад професійної освіти (ВНЗПО) — це передова освітня інформаційна система. Він включає найкращі методи та практики, які використовуються для отримання високоефективних результатів у різних напрямках освітньої діяльності. Така інформаційна система уможлиблює знайти стратегії, які надають широкий доступ до навчальної інформації. ВНЗПО визначає суттєве вдосконалення управління освітою, для цього розроблено численні способи представлення інформації,

моделювання, засоби взаємодії та можливостей вираження ідей для студентів.

Віртуальний навчальний заклад професійної освіти – це онлайн-додаток для адміністраторів, викладачів, батьків та студентів. (Saadatmand, & Kumpulainen, 2013).

Метод віртуального навчання у ВНЗПО використовує дидактичні операції, інтегровані на рівні евристичної та індивідуалізованої управлінської дії (Livingstone, Kemp, & Edgar, 2008):

- упорядкування інформації відповідно до вимог навчальних програм, індивідуалізованих за інтелектуальними можливостями;
- когнітивні завдання з навчальної дисципліни через дидактичні послідовності та запитання, спрямовані на виявлення прогалин, проблемних ситуацій;
- забезпечення (само)оцінювання результатів суб'єкта за допомогою ресурсів саморегуляції на комп'ютерному рівні;
- проведення узагальнюючого синтезу після проходження окремих тем, навчальних модулів, підрозділів, розділів тощо;
- надання додаткових вправ для стимулювання творчості суб'єкта навчальної діяльності.

У ході дослідження ми доповнили зміст інформаційного освітнього середовища інфраструктурою закладу професійної освіти. Робочою гіпотезою є те, що віртуальні заклади професійної освіти можуть бути організовані на основі конкретних фізичних навчальних закладів, що організовують навчальні курси на основі технологічних засобів масової інформації з інших освітніх установ, де реальні професори дають онлайн лекції, творчі дискусії, семінари-практикуми, вебінари тощо. (Wikipedia, n.d.).

У ході роботи із майбутніми докторами філософії 015 – «Професійна освіта» виникають труднощі по створенню інфраструктури віртуального закладу професійної освіти, що базуються на принципах:

- а) забезпечення основних напрямів діяльності навчального закладу та комфорту учасників навчально-виховного процесу;
- б) багатофункціональності – можливості використовувати матеріальні та віртуальні об'єкти за різним призначенням;
- в) диференціації відповідно до складу учасників навчально-виховного процесу та окремих груп, а саме: наймолодших, обдарованих, соціально незахищених, з особливими потребами, девіантних тощо.

Нове утворення, на наше переконання, відповідає критеріям, зазначених у дефініції «Virtual School»: «віртуальна школа відноситься до освітньої програми, яка відбувається у віртуальному середовищі – найчастіше на екрані комп'ютера», зазначено у Tech & Science Dictionary (*Virtual School*, n.d.) (рис.1).

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ // ВІРТУАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

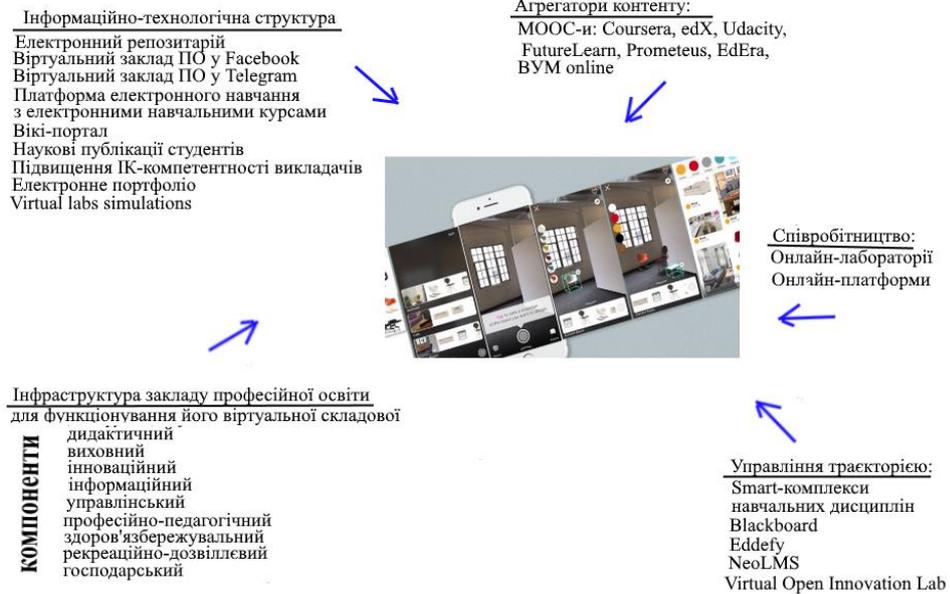

Рис.1. Структура віртуального закладу професійної освіти

Список посилань

Saadatmand, M. & Kumpulainen, K. (2013). Content Aggregation and Knowledge Sharing in a Personal Learning Environment: Serendipity in Open Online Networks https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232915/2362_8622_1_PB.pdf?sequence=1

Livingstone, D., Kemp, J. & Edgar, E. (2008). From Multi-User Virtual Environment to 3D Virtual Learning Environment. *Research in Learning Technology*, Vol. 16. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687760802526707>

Wikipedia. (n.d.). *Ідея. Віртуальний університет.* https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82

Virtual School. (n.d.). Tech & Science Dictionary. <https://www.dictionary.com/e/tech-science/virtual-school/>

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Аліна Джурило,

канд. пед. наук, доцент, ст. дослідник,
завідувач лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-5129-6724>

Анотація. Проаналізовано основні документи ЄС щодо політики академічної доброчесності (Бухарестська декларація, Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти, Паризьке комюніке). Визначено загальні тенденції розвитку академічної чесності, що характерні для університетів Європи. Сформульовано загальноєвропейські рекомендації щодо дотримання академічної доброчесності на національному, інституційному та особистісному рівнях.

Ключові слова: академічна доброчесність, кодекс етики, плагіат, країни-члени ЄС, ЗВО, рекомендації.

GENERAL EUROPEAN GUIDELINES FOR ACADEMIC INTEGRITY IN THE CONDITIONS OF UKRAINIAN EDUCATION INTEGRATION INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA

Alina Dzhurylo,

PhD, Ass. Prof., Senior Researcher,
Head of the Laboratory of Foreign Systems of
Vocational Education and Training,
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

Abstract. Theses are devoted to the analysis of the main EU documents on academic integrity policy (Bucharest Declaration, Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education, Paris Communiqué). The general trends in the development of academic honesty, which are characteristic of universities in Europe, have been determined. General European recommendations on compliance with academic integrity at the national, institutional, and individual levels have been formulated.

Keywords: academic integrity, code of ethics, plagiarism, EU member states, higher education institutions, recommendations.

Закон України «Про освіту» (Ст. 42) визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень» (Закон України, 2017). На основі Статті 42 «Академічна доброчесність» заклади вищої освіти чи будь-які інші наукові інститути розробляють власний етичний кодекс академічної установи, який ще може зватися кодекс академічної етики, кодекс академічної поведінки, кодекс академічної

добročесності тощо. Ще до прийняття цієї статті закону на початку 2010-х рр. окремі українські ЗВО розпочали практику впровадження подібних кодексів відповідно до загальноєвропейської наукової культури. Започаткування акредитації освітніх програм ЗВО відповідно до європейських вимог стало тим тригером, який запусив масовий процес розробки та затвердження кодексів про академічну добročесність у вітчизняних ЗВО та наукових (науково-дослідних) інститутах.

Проте, як відзначається у дослідженні, яке присвячено аналізу етичних кодексів академічних установ, тексти цих документів іноді дослівно запозичено з норми про зміст академічної добročесності, види її порушення, санкції із статті 42 закону «Про освіту». Цей факт варто порівняти із досвідом університетів США та Західної Європи, у яких кодекси етики регламентують приблизно однакове коло питань, але кожен кодекс це робить у власний, унікальний спосіб; складно знайти два ідентичних кодекси етики західних університетів. Утім, в етичному кодексі можна передбачити як деталізацію визначених законом видів академічної недобročесності, так і ширший діапазон санкцій (обговорення недобročесного вчинку членами академічної спільноти, зобов'язання порушника пройти додаткове навчання нормам академічної добročесності тощо) (Бахрушин, Ніколаєв, 2019).

В європейських університетах академічна добročесність вважається складовою якості освітнього процесу, що регламентується Бухарестською Декларацією етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні, яка була прийнята у вересні 2004 р. в рамках роботи Міжнародної конференції з проблематики етичного виміру освіти і науки у м. Бухарест (Румунія). У розділі «Цінності та принципи» Бухарестської Декларації чітко визначено роль академічної етики, культури та спільноти, академічна добročесність в процесах викладання та навчання, демократичне та етичне керівництво та управління, дослідження, що базуються на академічній добročесності та соціальній відповідальності. Учасниками конференції було конкретизовано сутність поняття «академічна добročесності», а також включено до її фундаментальних ознак «чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та підзвітність» (Bucharest Declaration, 2004).

В грудні 2012 р. Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory (Велика хартія університетів) було схвалено Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти. Документ являє собою хартію між основними акторами університетської сцени, яка формує їх згоду та відповідальність за слідування визначеним принципам, які здатні сформувати організаційну та моральну ідентичність: академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях; рівність, справедливість та відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість і незалежність; критичний аналіз та повага до аргументованих думок; відповідальність за використання активів, ресурсів і навколишнього середовища; вільне та відкрите поширення знань та інформації; солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами (Dluhopolsyі, 2019). Міжнародною Асоціацією університетів розроблено також схему впровадження Кодексів етики для гарантування соціальної

відповідальності закладів вищої освіти перед суспільством за надання якісної освіти та дотримання етичних норм науковців при проведенні досліджень.

У 2013 р. Радою Європи на Пан-Європейській платформі з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED) було розроблено такі документи, як «Етичні принципи» та «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2015 р.) (Суліма, Деніжна, 2020).

У Паризькому комюніке від 25 травня 2018 р. вказано наступне: «Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО. Спостерігаючи, як останніми роками деякі з цих фундаментальних цінностей заперечувалися в деяких з наших країн, ми рішуче беремо на себе обов'язок пропагувати й захищати їх у всьому ЄПВО через інтенсивний політичний діалог і співпрацю» (Конференції Міністрів країн Європи, 2018).

Враховуючи багаторічну історію боротьби з нечесністю, цілком закономірно, що університети Європи розглядають нечесність як серйозну загрозу їхній академічній безпеці. На рівні кожного університету визначається певне нормативне регулювання та створюється система покарань, санкцій тощо. Майже кожний європейський заклад освіти має свій Етичний кодекс, визначальними принципами якого є відповідальність, конкурентоздатність, служіння суспільству, етична поведінка, повага до закону, підтримка міжнародного співробітництва, повага до навколишнього середовища. До загальних тенденцій розвитку академічної чесності, що характерні для університетів Європи є – глобалізація, запровадження професійної етики, деонтології у навчальний процес, інформатизація.

Аналіз міжнародних документів переконливо доводить, що проблема дотримання норм академічної доброчесності вже не одне десятиріччя стоїть в порядку денному європейських організації різних рівнів, але питання й досі не втрачає своєї актуальності. Акумулюючи рекомендації вищезазначених документів можемо узагальнити наступне: національні уряди країн-членів ЄС через власні міністерства освіти та національні агентства з акредитації та якості вищої освіти мають активно здійснювати нагляд та керівництво щодо посилення політики та процедур академічної доброчесності у закладах вищої освіти як важливого компонента забезпечення якості освітніх послуг; у випадку якщо інституційна політика недостатня, акредитація має залежати від її постійного розвитку; агентства з акредитації та якості повинні мати повноваження здійснювати моніторинг якості освіти та академічної доброчесності як у державних, так і в приватних ЗВО; необхідно заохочувати дослідження та розробку стратегій, політики та систем академічної доброчесності, переважно шляхом надання невеликих грантів.

Національним урядам країн-членів ЄС рекомендується розглянути питання про залучення (перевірка збігів/схожості тексту) компаній, що займаються програмним забезпеченням, щоб узгодити доступну загальнодержавну ліцензію; розпочати обговорення з цими компаніями щодо можливих складнощів, пов'язаних з обробкою документів місцевими

мовами, і шляхи їх подолання. Міністерствам освіти країн-членів ЄС потрібно сприяти комунікації між установами всередині країни та за кордоном, щоб вчитися на позитивному досвіді та ділитися ідеями, які довели свою ефективність у протидії корупції та академічним зловживанням.

Що стосується загальноєвропейських рекомендацій інституційного рівня, то тут мова йде про усунення розбіжностей в політиці та практиці між факультетами закладів вищої освіти; керівникам закладів рекомендується ініціювати перевірку внутрішньої політики та практики з метою створення загально інституційної робочої групи з дотримання норм академічної доброчесності, яка координуватиме розробку та впровадження спільних інституційних стратегій, політики та систем академічної доброчесності. Навчальні заклади повинні розробити стандартний набір протидій за плагіат, списування на іспитах, примарне написання та інші форми академічної нечесності. Ці покарання мають бути доведені до відома викладачів і студентів, а також мають бути встановлені процедури, щоб гарантувати, що вони застосовуються чесно та послідовно за кожне порушення. Рекомендується посилити нагляд за формальними формами іспитів як засіб запобігання списування шляхом збільшення кількості наглядців, а також уточнення та посилення їхніх обов'язків.

Академічний персоналу ЗВО, керівники та консультанти наукових студентських робіт мають регулярно проходити навчання щодо дотримання вимог академічної доброчесності. Потенційно установи в одній географічній зоні можуть організовувати спільні семінари та воркшопи для викладачів. Кожен ЗВО ЄС має взяти на себе відповідальність за належне інформування та навчання студентів всіх рівнів питанням чесності та доброчесності, академічного написання та використання матеріалів та джерел. Навчальний заклад має мобілізувати представників студентської спільноти як цінних партнерів для боротьби з усіма формами студентської недоброчесності.

Третій рівень рекомендацій – це рекомендації на особистісному рівні, у яких зазначається, що академічний персонал має брати відповідальність за свою поведінку, будучи взірцем для наслідування для наступного покоління професіоналів; дотримуватися норм доброчесності: справедливості, послідовності, чесності, прозорості як у професійному, так і в особистому житті. Викладачі мають потурбуватися, щоб усі студенти, яких вони навчають, усвідомлювали цінність та важливість навчання та отримання стипендій, та були мотивовані на максимальне досягнення своїх результатів. Безперервне навчання має бути вимогою для всього академічного персоналу, щоб бути в курсі свого предмета, освітніх розробок, педагогічної практики та інституційної політики. Керівництво ЗВО та персонал повинні забезпечити, щоб усі передбачувані випадки академічної неправомірної поведінки розглядалися відповідно до інституційної політики та процедур, які забезпечують справедливість та послідовність для всіх студентів.

Список посилань

Бахрушин, В., Николаєв, Є. (2019). Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view

Закон України «Про Освіту» (2017). Стаття 42 «Академічна доброчесність». <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>

Конференції Міністрів країн Європи (2018). Паризьке комюніке Париж, 25 травня 2018 р. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Analiz_dosvidu_vriaduvania_v_univer_ch2_analit_IVO-2019-96p_avtors-kolektiv.pdf

Суліма, Є., Деніжна, (2020). Академічна доброчесність: етичне та нормативно-правове регулювання в університетському співтоваристві. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-120-141>

Dluhopolsyi, Olexandr (2019). Academic integrity: best practices of EU universities for Ukrainian higher schools (Powerpoint Presentation). URL: http://www.uera.org.ua/sites/default/files/2019-07/Dluhopolskyi_%20Academic%20integrity.pdf

The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004). Bucharest, Romania, 2-5 September 2004. URL: [https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20\(2004\).pdf](https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20(2004).pdf)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ШЛЯХОМ САМОЗАЙНЯТОСТІ

Тетяна Діденко,
майстер виробничого навчання
ДНЗ «Житомирське вище професійне технологічне училище»
e-mail: didenko21200@ukr.net

Анотація. Обґрунтовано актуальність використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти з метою підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до працевлаштування шляхом самозайнятості. Охарактеризовано інтерактивні методи, найбільш ефективні у процесі розвитку в учнівської молоді навичок, важливих для побудови професійної кар'єри, зокрема у сфері малого бізнесу.

Ключові слова: професійна освіта, майбутні кваліфіковані робітники, інтерактивні методи навчання, підприємницька компетентність.

INTERACTIVE LEARNING METHODS FOR PREPARING FUTURE QUALIFIED WORKERS FOR EMPLOYMENT THROUGH SELF- EMPLOYMENT

Tatyana Didenko,
master of industrial training
Zhytomyr Higher Vocational Technological School

Abstract. The relevance of the use of interactive learning methods in the educational process of professional (vocational and technical) education institutions in order to prepare future qualified workers for employment through self-employment is substantiated. The interactive methods that are most effective in the process of developing the skills of students, important for building a professional career, in particular in the field of small business, are characterized.

Keywords: professional education, future skilled workers, interactive learning methods, entrepreneurial competence

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України сучасні заклади професійної (професійно-технічної) освіти повинні таким чином готувати майбутніх кваліфікованих робітників, щоб вони були креативними, спроможними до нестандартних самостійних рішень, здатними до пошуку роботи в умовах динамічного цифрового ринку праці і готовими до самозайнятості в умовах високого рівня безробіття серед молоді (Yershov, 2019; 2021). Тобто майбутній кваліфікований робітник має бути конкурентоздатним, мобільним, психологічно готовим до навчання впродовж життя, спроможним професійно самореалізовуватися за своєю спеціальністю у сфері малого бізнесу. В умовах зростання безробіття, пов'язаного з руйнуванням вітчизняної економіки, підготовка молоді до самозайнятості набуває стратегічного значення і тому потребує добору таких форм і методів організації освітнього процесу, які б сприяли опануванню актуальних правових, економічних, психологічних знань та розвитку професійних,

ключових і гібридних навичок, необхідних для відкриття власної справи в умовах цифрового ринку праці. Ефективність навчання дуже залежить від урахування в освітньому процесі закладів професійної освіти низки важливих психолого-педагогічних характеристик учнівської молоді (наприклад, відкритість до навчання, готовність співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу; потреба аналізувати свою діяльність і реалізовувати власний потенціал; прихильність до практичних видів підготовки молоді до вирішення ймовірних проблем у майбутній професійній діяльності; прагнення аналізувати власні перемоги і невдачі).

Сфера малого бізнесу у цифровому суспільстві потребує творчих особистостей, здатних аналізувати й вирішувати складні виробничі завдання, ухвалювати обґрунтовані самостійні рішення (Базиль & Єршова, 2019). Досягти такої мети в умовах репродуктивного навчання, заснованого на запам'ятовуванні та відтворенні готової інформації, практично неможливо. Важливо застосовувати технології, що сприятимуть розвитку гнучкості, критичності, самостійності мислення, креативності, здатності швидко приймати адекватні рішення у нестандартних ситуаціях (Алексеева та ін., 2020).

З огляду на це, одним із шляхів підвищення якості підготовки сучасних кваліфікованих робітників є цілеспрямоване формування в них пізнавальної активності і самостійності, оскільки ринок праці вимагає конкурентоспроможних і затребуваних на ринку праці фахівців, які володіють не лише професійною компетентністю, але й професійною мобільністю, що потребує високого рівня розвитку ключових і гібридних компетентностей (Однорог, 2018). Це зумовлює актуальність використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання. Це – способи організації активної взаємодії учнів у навчальному процесі з метою досягнення визначених дидактичних результатів (Пошетун, 2021). Використання інтерактивних форм і методів активізації пізнавальної активності, на відміну від традиційних технологій організації освітнього процесу, дає змогу спроєктувати практичні ситуації, що виникають у реальній професійній діяльності, сприяючи формуванню навичок, необхідних для працевлаштування та побудови успішної професійної кар'єри (Гриценко, 2019; 2020).

В освітньому процесі можуть бути дуже ефективними *дискусійні методи* навчання:

групова дискусія (активно використовується не тільки як метод навчання, але і як спосіб організації позанавчальної колективної творчої діяльності учнівської молоді);

діалог (можна використовувати для аналізу компетенцій, притаманних успішним підприємцям: компетенції досягнення (ініціативність, здатність бачити можливості, прагнення до забезпечення якості роботи, орієнтація на ефективність); компетенції мислення та вирішення проблем (систематичне планування і вирішення проблем); директивність та контроль (наполегливість, контроль); орієнтація інших (визнання важливості ділових взаємин);

розбір практичних ситуацій (сприяє розвитку в учнів навичок аналізу та прийняття рішень, що допомагатимуть більш успішно вирішувати схожі проблеми в майбутній професійній діяльності);

кейс-метод (допомагає детально відобразити професійну ситуацію й організувати діяльність учнів від її аналізу до вирішення; сприяє розвитку корпоративних умінь («робота в одній команді»), компетентного ділового спілкування і професійного мовлення);

Особливого значення у процесі підготовки молоді до самостійної професійної діяльності набувають ігрові інтерактивні методи навчання:

дидактична гра (спрямована на формування творчого потенціалу, розвиток аналітичного мислення учнів, здатності до комунікації й самонавчання);

ділова гра (колективний метод навчання, що може включати в себе цілий комплекс інших методів активного навчання – дискусію, мозковий штурм, аналіз конкретних ситуацій, розбір документації тощо; допомагає молодим фахівцям, які опиняються в реальній професійній ситуації, зменшити ступінь несподіванки від імовірних проблемних виробничих ситуацій; розвиває лідерські якості);

навчальна гра (інтегральний методом навчання і контролю, який в умовах, наближених до реальних, об'єктивно виявляє здатність учня до реальної конкретної професійної діяльності);

організаційно-діяльнісні або проблемно-ділові ігри (форма інтерактивного навчання вирішенню проблемних ситуацій за допомогою моделювання дослідницької діяльності та організації соціально-виробничої; цей метод потребує побудови гіпотези або теоретичної концепції, які перетворюють проблему в завдання).

Особливої популярності останнім часом набувають *тренінгові інтерактивні методи* навчання майбутніх фахівців (форма групової роботи, що забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з педагогом). Це – ефективна форма отримання майбутнім фахівцем теоретичних знань, дієвий інструмент для набуття актуальних умінь і навичок; цікавий процес пізнання себе та інших. Мета тренінгів – опрацювати теоретичну інформацію, сформувати нові вміння й навички, розвинути особистісні й професійні якості, сприятливі для здійснення усвідомленого вибору та успішного розвитку професійної кар'єри; знизити прояв негативних якостей і властивостей особистості, поведінки й комунікації, покращити мотивацію до навчання, формувати позитивне ставлення до себе й життя тощо.

Отже, інтерактивне навчання – це форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, при яких учнівська молодь відчуває свою інтелектуальну спроможність та успішність. Охарактеризовані форми й методи підвищують ефективність підготовки майбутніх фахівців до професійної самореалізації шляхом самозайнятості. Вони можуть використовуватися в дистанційній і змішаній формі здобуття освіти, сприяють формування цифрової культури майбутніх фахівців,

навичок життя й діяльності в умовах цифрового суспільства і цифрової економіки, позитивно впливають на пробудження в учнівської молоді інтересу до навчання, покращують засвоєння навчального матеріалу, готують до роботи в команді, дають змогу отримати певний досвід підприємницької діяльності, виховують повагу до права кожного на свободу слова тощо. Основними критеріями ефективності застосування інтерактивних методів навчання в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти є здатність особистості до економного використання власних ресурсів (інтелектуальних, часових, фізичних, емоційних), наявність актуальних знань про особистість та самозайнятність, розвинені навички самоменеджменту, здатність працювати в команді, сформована готовність до продукування, самопрезентації та реалізації власних ідей, а в перспективі – забезпечення успішної побудови власної кар'єри, зокрема у сфері малого бізнесу.

Список посилань

Yershov, M.-O. (2019). Digitalisation of professional (vocational) and pre-high tertiary education of Ukraine: problems and prospects. *Scientific herald of the Institute of vocational education and training of NAES of Ukraine. Professional Pedagogy*, 1(18), 67-74. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.18.67-74>.

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О., Орлов, В.Ф., & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир: "Полісся".

Базиль, Л., & Єршова, Л. (2019). *Організація консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів: методичні рекомендації*. Житомир: «Полісся».

Гриценко, І.А. (2019). Проектна діяльність як засіб розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів. *Вища школа*, 3 (176), 45-53.

Гриценко, І.А. (2020). Проектна діяльність як засіб формування підприємницької активності в учнівської молоді. *Вища школа*, 2 (187), 27-36.

Єршова, Л. (2018). Від купця – до підприємця: трансформація цінностей української економічної еліти у ХІХ – на початку ХХ століття. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 15, 154-161.

Єршов М.-О. (2021). Свобода як тренд сучасної ІТ-освіти. *The Scientific Heritage*, 72-4, 24-29.

Однорог, Г. (2018). Теоретичні засади формування ключових компетентностей учнів у закладах професійної освіти засобами інтерактивних технологій. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 104-108. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.104-108>.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

Пометун, О.І. (2021). Інтерактивні методи навчання (с.417-418). In *Кремень, В.Г. (ред). Енциклопедія освіти*. Київ: ЮРИНКОН ІНТЕР.

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Людмила Єршова,

доктор педагогічних наук, доцент,
заступник директора з науково-експериментальної роботи
Інституту професійної освіти
НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-2346-5842>

Анотація. Проаналізовано освітньо-професійні та освітньо-наукові програми з підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для з'ясування їх можливостей щодо підготовки майбутніх педагогів професійної школи до реалізації консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Сформульовано рекомендації щодо оновлення змісту освітніх програм з урахуванням завдань сучасного освітнього законодавства щодо розвитку кар'єрної та підприємницької компетентностей майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна освіта, консультування з молодіжного підприємництва, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, освітні програми.

PREPARATION OF FUTURE VOCATIONAL SCHOOL TEACHERS FOR THE ORGANIZATION OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP CONSULTING IN VOCATIONAL (VOCATION-TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS

Lyudmila Yershova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Deputy Director of Institute of Vocational
Education of the National Academy of Educational
Sciences of Ukraine

Abstract. The educational-professional and educational-scientific programs for the training of higher education seekers in the specialty 015 Vocational education (by specializations) were analyzed in order to find out their possibilities for training future teachers of a vocational school to implement consulting on youth entrepreneurship in institutions of professional (vocational and technical) education. Recommendations for updating the content of educational programs, taking into account the tasks of modern educational legislation regarding the development of career and entrepreneurial competencies of future specialists, have been formulated.

Keywords: professional education, youth entrepreneurship consulting, professional (vocational and technical) education institutions, educational programs.

Планом заходів на 2020–2027 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (Кабінет Міністрів України, 2020) очікувалося «забезпечити умови для консультування здобувачів П(ПТ)О з розвитку кар'єри» та «розкриття

професійного потенціалу особи». Для цього планувалося розробити типові Положення про центр кар'єри закладу П(ПТ)О. Положення було розроблене ще у 2019 р. і проєкт його оприлюднений на сайті МОН України. У проєкті (п.26) серед основних функцій Центру йдеться про розвиток у здобувачів П(ПТ)О підприємницької ініціативи. Цей пункт використано в положеннях про Центри кар'єри десятків закладів П(ПТ)О, що є абсолютно логічним, адже в соціально-економічному житті України відбуваються радикальні зміни, що істотно змінюють освітні пріоритети професійної школи. Зокрема, сучасний ринок праці ставить перед системою професійної освіти складні й нестандартні завдання щодо підготовки кваліфікованих фахівців, здатних відновити зруйновану війною економіку і забезпечити в подальшому її стабільний розвиток. Багато закладів П(ПТ)О декларують установку на підготовку конкурентоспроможних кваліфікованих робітників, здатних до ефективної роботи зі своєї спеціальності та низки суміжних на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності та самозайнятості. Педагогічна спільнота усвідомила, що майбутній кваліфікований робітник має бути здатним не лише до виконання визначених професійними та освітніми стандартами функцій як найманий працівник державного чи приватного підприємства, але й бути готовим, зважаючи на зростання спричиненого війною рівня безробіття серед молоді, до самозайнятості шляхом відкриття й ведення власної справи.

Таким чином, очевидною є необхідність організації в закладах П(ПТ)О консультування здобувачів освіти з молодіжного підприємництва. Водночас реалізація цих амбітних планів на практиці зустрічається з багатьма вже традиційними для вітчизняної системи освіти проблемами, пов'язаними з підготовкою кадрів для реалізації ідеї, її науково-методичним супроводом, обґрунтуванням ефективних форм впровадження педагогічних інновацій та пошуком джерел фінансування (Alieksieieva, Yershova, Kravets, Lapshyna, & Odnoroh, 2021; Yershova, 2015; 2019; 2020).

Науковцями Інституту професійної освіти НАПН України було визначено педагогічні умови ефективно організації такого консультування. Серед них: створення в закладі П(ПТ)О сприятливого освітнього середовища, розроблення методики організації консультування учнів закладу П(ПТ)О з молодіжного підприємництва та підвищення професійної майстерності суб'єктів консультування.

Створення таких організаційно-педагогічних умов неодмінно ставить заклади П(ПТ)О перед необхідністю вирішення двох основних проблем практичного характеру. Перша – потребує з'ясування того, яким чином організувати підготовку педагогів професійної школи, здатних здійснювати таке консультування. Друга – пов'язана з потребою пошуку ефективних форм і методів включення завдань з розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців безпосередньо в освітній процес закладів П(ПТ)О.

Зазначимо, що проблема підготовки й підвищення професійної майстерності суб'єктів консультування може бути вирішена на трьох рівнях: у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів професійної школи (через оновлення змісту освітньо-професійних (ОПП) та освітньо-наукових програм (ОНП) підготовки здобувачів вищої освіти); завдяки реалізації підвищення кваліфікації педагогічних працівників та в міжкурсний період (участь у наукових масових заходах, залучення до експериментальної діяльності всеукраїнського та регіонального рівнів); шляхом самоосвіти.

Ми проаналізували низку ОПП за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями «Зварювання», «Машинобудування», «Дизайн», «Економіка» тощо), що викладаються в Українській інженерно-педагогічній академії, за якими здійснюється підготовка викладачів загальнопрофесійних, професійно практичних і профільних дисциплін закладів П(ПТ)О, майстрів виробничого навчання, завідувачів лабораторій тощо. По суті це – основні кадри, на які покладається в закладах П(ПТ)О реалізація завдань щодо підготовки молоді до розвитку професійної кар'єри та підприємницької діяльності. Водночас, ні мета, ні характеристики цих освітніх програм не передбачають безпосередньої підготовки майбутніх педагогів професійної школи до організації кар'єрного консультування чи консультування з молодіжного підприємництва.

Наприклад, *мета* освітніх програм зазвичай ретранслює загальні цілі освітнього процесу на кшталт «створити освітнє середовище», «сформувані особистість», «надати теоретичні знання, практичні уміння й навички» для: формування на належному рівні загальних та професійних компетентностей у певній професійній галузі та з педагогіки, психології й методики навчання; здобуття наступного рівня вищої освіти; уможливлення вільного доступу до працевлаштування тощо (Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Машинобудування)», 2017; Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Зварювання)», 2017).

Більшість освітніх програм не містять також програмних результатів чи загальних компетентностей, безпосередньо орієнтованих на реалізацію здобувачами вищої освіти в своїй майбутній професійній діяльності консультативної діяльності з підготовки учнів до підприємницької діяльності.

Здебільшого програмами передбачено низку *загальних компетентностей*, що опосередковано можуть сприяти реалізації майбутніми педагогами консультативної діяльності (здатність логічно, аргументовано та якісно будувати усне й писемне мовлення; здатність самостійно виявляти й вирішувати проблеми; здатність користуватися нормативно-правовими документами тощо). Серед програмних результатів можна відзначити спільний для всіх і водночас корисний для формування здатності здійснювати консультування – демонстрування вправності у володінні державною й іноземною мовою для проведення літературного пошуку та міжособистісного спілкування.

Серед освітніх компонентів ОПП, які можуть містити модулі з підготовки майбутніх педагогів до здійснення консультування учнів (зокрема з молодіжного підприємництва), можна назвати такі як: «Психологія», «Комп'ютерні технології в офісі», «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності», «Вікова та педагогічна психологія», «Теорія та методика виховної роботи», «Дидактичні основи професійної освіти», «Креативні технології навчання», «Основи фахової майстерності», «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Педагогічна конфліктологія», «Соціальна та корпоративна безпека» тощо. Серед найбільш наближених до проблеми розвитку молодіжного підприємництва можна назвати такий освітній компонент, як «Економіка підприємств у галузі».

Більш виразно орієнтація на ринок праці зазначена в меті ОПП за спеціальністю 015 Професійна освіта (Економіка) – «формування та розвиток загальних і професійних компетентностей в галузі професійної освіти, які відповідають сучасному розвитку ринкової економіки з урахуванням турбулентних умов, що передбачають проведення досліджень та/або продукування інноваційно-оптимізаційних рішень в економічній діяльності» (Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Економіка)», 2020). Придатність до працевлаштування за цією програмою, відповідно до Національного класифікатора професій (ДК 03:2010), передбачає підготовку здобувачів освіти не лише до працевлаштування викладачами закладів середньої, П(ПТ)О та вищої освіти, але й – керівниками малих підприємств без апарату управління (п.13), професіоналами в галузі праці та зайнятості, маркетингу, ефективності підприємництва тощо. Один із академічних результатів цієї ОПП передбачає здатність випускника «оцінювати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на результативність діяльності суб'єктів господарювання, здатність використовувати інструменти економічного управління, розробляти заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності» (Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Економіка)», 2020, с.10). Проте серед загальних і професійних компетентностей та програмних результатів немає жодного, який би мав чітку прив'язку до підготовки майбутнього педагога до реалізації завдань консультування учнів закладів П(ПТ)О щодо відкриття і ведення власної справи.

Водночас є освітні програми, які дають своїм здобувачам значно більше можливостей для отримання знань і навичок, необхідних для реалізації в закладах освіти консультативної діяльності з питань розвитку кар'єри та відкриття власної справи. Але зазвичай це – освітні програми, що безпосередньо орієнтовані на підготовку кадрів для забезпечення функціонування економічної сфери України. Такою є, зокрема, ОПП «Підприємництво», що реалізується в Київському національному університеті імені Вадима Гетьмана (2020). У розділі «Працевлаштування та конкурентні переваги випускників програми» зазначається, що випускники «здатні виконувати професійну роботу в різних лінійних і функціональних підрозділах підприємств усіх форм власності та організаційно-правових

форм, а також освітніх, наукових, консультаційних, консалтингових організацій та установ». Серед програмних результатів навчання, передбачених цією ОПП, є: вміти продукувати нові ідеї щодо розвитку підприємницьких структур і впроваджувати їх; визначати й аналізувати проблеми підприємництва та розробляти заходи щодо їх вирішення; виявляти ініціативу й самостійність дій у різних ситуаціях, критично оцінювати явища та процеси у сфері підприємництва; застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії підприємства з його внутрішнім та зовнішнім середовищем; застосовувати знання на практиці та здійснювати ефективне ділове спілкування, включаючи усну та письмову крос-культурну комунікацію українською мовою та однією з поширених європейських мов; управляти особистісним і професійним розвитком.

В освітньо-науковій програмі з підготовки докторів філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (Теорія і методика професійної освіти), що реалізується в Інституті професійної освіти НАПН України (2022), до предметної області включено «творчий розвиток і професійна кар'єра». Однією з цілей цієї ОНП є підготовка фахівців, здатних до «наукового консультування та здійснення викладацької роботи в закладах професійної освіти». До особливостей програми віднесено «проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної освіти» та «розвиток державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти». Окремим освітнім компонентом ОНП є «Консультування з розвитку професійної кар'єри». Тобто випускники цієї ОНП матимуть базові знання, уміння й навички, необхідні для організації в закладі П(ПТ)О центру кар'єри або системи кар'єрного консультування.

Узагальнюючи аналіз освітніх програм, за якими здійснюється підготовка педагогів для системи професійної освіти, варто зробити висновок про те, що сучасні ОПП підготовки майбутніх педагогів професійної школи мають подбати про забезпечення більш якісної підготовки своїх здобувачів для здійснення ними консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О.

З огляду на викладене вище, пропонуємо низку порад щодо внесення змін до існуючої практики підготовки майбутніх педагогів закладів П(ПТ)О. Зокрема, з цією метою до освітньо-професійних програм за спеціальністю 015 Професійна освіта (за будь-якими спеціалізаціями) варто зробити такі доповнення:

- до визначення *мети* освітньо-професійної програми включити положення про «готовність випускників до самозайнятості та організації в закладах П(ПТ)О консультування з молодіжного підприємництва»;

- додати *загальні компетентності* (усвідомлення соціально-економічної ролі малого підприємництва; готовність до відкриття й ведення власної справи; здатність до організації і здійснення в закладах П(ПТ)О консультування учнів з молодіжного підприємництва);

- додати *програмні результати* (продувати, презентувати і захищати власні бізнес-ідеї; розробляти й реалізовувати програму розвитку власного

бізнесу; організовувати і проводити консультування учнів закладів П(ПТ)О з молодіжного підприємництва; організовувати в закладі П(ПТ)О діяльність центру кар'єри);

- включити до переліку *освітніх компонентів* хоча б один вибірковий, який би безпосередньо готував майбутніх педагогів до консультування учнів з молодіжного підприємництва («Підготовка до підприємницької діяльності», «Основи консультативної діяльності», «Організація діяльності в закладах освіти центрів кар'єри» тощо).

Було б також доречно оновлення й модернізацію освітньо-професійних та освітньо-наукових програм з підготовки здобувачів вищої освіти магістерського рівня та рівня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) здійснювати з урахуванням результатів сучасних наукових досліджень з питань кар'єрного консультування та підготовки учнівської молоді до підприємницької діяльності. Наприклад, гарантам освітніх програм, за якими здійснюється підготовка фахівців для системи професійної освіти, та робочим групам із їх оновлення можна використати багатий арсенал педагогічних інновацій Інституту професійної освіти НАПН України, присвячених розвитку кар'єрної та підприємницької компетентностей здобувачів П(ПТ)О (Базиль, Байдулін, Гриценко, Єршова, Орлов, Савченко, Теловата, & Тітова 2022). Зокрема, пропонуємо звернути їх увагу на результати наукових досліджень, що виконувалися в лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України («Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації молоді на робітничі професії» (2009–2012); «Підготовка учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри» (2013–2015); «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів» (2016–2018); «Теоретичні й методичні основи підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу» (2019–2021); «Теоретичні й методичні основи консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (2022–2024) (Інститут професійної освіти НАПН України, 2022b). Крім того, для оновлення освітніх програм можна також використовувати результати експериментів всеукраїнського рівня, що здійснювалися під науковим керівництвом учених лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України («Формування кар'єрної компетентності майбутніх фахівців у професійно-технічному навчальному закладі» (2017–2019); «Організаційно-педагогічні умови створення і функціонування Центру професійної кар'єри у професійно-технічному навчальному закладі» (2017–2019); «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності» (2019–2021); «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності» (2019–2022) (Інститут професійної освіти НАПН України, 2022a).

Для покращення комунікації педагогів з метою обміну досвідом, підвищення кваліфікації, популяризації діяльності існуючих у закладах

П(ПТ)О центрів кар'єри і кращих практик здійснення консультування з молодіжного підприємництва керівникам закладів П(ПТ)О варто посилити технічну і фінансову підтримку діяльності офіційних сайтів закладів освіти та сайтів центрів кар'єри (чи інших структурних підрозділів), які забезпечують кар'єрне та бізнес-консультування учнів. Очевидно потребує уніфікації архітектура цих сайтів (чи вебсторінок), що значно спростить ознайомлення відвідувачів з представленими на них матеріалами. Логічно створити окремі сторінки для всіх видів консультативної діяльності (психологічної, юридичної, кар'єрної та підприємницької).

Однак варто зазначити, що в закладах П(ПТ)О залишається нерозв'язаною проблема фінансування діяльності центрів кар'єри, що є основними структурними підрозділами, які на громадських засадах займаються питаннями організації кар'єрного консультування здобувачів професійної освіти та консультування з молодіжного підприємництва. Крім того, до Національного класифікатора професій не включено, на жаль, кар'єрних консультантів (кар'єрних радників) чи бізнес-консультантів центрів кар'єри закладів П(ПТ)О. При цьому, очевидно, що магістри й доктори філософії з набором знань, умінь і навичок з організації в закладах освіти консультативної діяльності з питань кар'єри та бізнесу, за умови правового унормування фінансування центрів кар'єри при закладах П(ПТ)О, можуть бути професійними консультантами цих структурних підрозділів. Зрозуміло, що оплачувана й, відповідно, контрольована консультативна діяльність принесе значно більший соціально-економічний ефект, ніж будь яка громадська чи волонтерська діяльність і без того шалено завантажених основною роботою педагогів. Завдяки об'єднуючій діяльності навчально-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти та Інституту професійно-технічної освіти НАПН України можна протягом року послідовно й системно проводити тематичні вебінари з удосконалення роботи основних напрямів консультаційної діяльності, поширювати інформацію про інноваційний досвід у фахових і науково-методичних виданнях Інституту та інших періодичних виданнях України.

Підвищенню професійної майстерності і самоосвіти педагогічних працівників закладів П(ПТ)О, зокрема щодо організації та проведення консультування з молодіжного підприємництва, сприяє участь закладів П(ПТ)О в інноваційній освітній діяльності. Креативність і здатність до новаторства – базові якості як ефективного педагога, так і успішного підприємця. Консультанту з молодіжного підприємництва вкрай важливо дбати про їх розвиток. Інноваційність стала визначальним поняттям Нової української школи (2026), закріпленим у її меті – повести у ХХІ сторіччі українську економіку вперед завдяки підготовці випускників як освічених, всебічно розвинених, відповідальних, здатних до інновацій громадян. З визначення очевидно, що підготувати випускника-інноватора здатен лише педагог-інноватор. Пов'язане з цим оновлення вимог до участі педагогів в інноваційній освітній діяльності вперше було юридично відображене в Законі України «Про освіту» (2017), яким визнано, що освіта забезпечує

інноваційний розвиток суспільства (ст.5); інноваційна діяльність представлена в переліку напрямів діяльності педагога закладів усіх рівнів (ст.1; 17); інноваційність заявлена як одна з основних ключових компетентностей здобувачів освіти (ст.12). Ці ідеї були розвинуті в Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року (2019), яка також визнає важливість забезпечення інноваційності освітнього процесу, що під силу лише педагогу зі сформованою готовністю до здійснення інноваційної освітньої діяльності. Положення «Про ліцей» (2021) дає змогу в закладах освіти створювати підрозділи з питань інноваційної діяльності (п.17). Однак таке, на перший погляд, «модне» підвищення адміністративної уваги до реалізації в закладі освіти принципу забезпечення його інноваційності, де-факто може стати додатковим адмінресурсом, знярядям «тиску» на академічну свободу педагога. Очевидно, що значно більший педагогічний, соціальний та економічний ефект принесе не стільки створення в закладі освіти спеціального «інноваційного» підрозділу, скільки створення належних умов для реалізації самоосвітньої діяльності педагога та його зростання до рівня педагога-інноватора. Нині у проєкті ЗУ «Про професійну освіту» інноваційна діяльність представлена як один із важливих напрямів діяльності закладу професійної освіти (ст.29) та умова отримання ним статусу «Центру професійної досконалості», де передбачено «поєднання освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності» (ст.32). Крім того, проєкт пропонує вводити в закладах професійної освіти посади «науково-педагогічних працівників», здатних готувати фахівців інноваційного типу.

Як показав досвід науково-експериментальної діяльності Інституту професійної освіти НАПН України, формуванню всіх цих якостей сприяє участь педагогів-практиків в інноваційній освітній діяльності, яка згуртує педагогічні колективи закладів П(ПТ)О навколо цікавої освітньої ідеї; зумовлює зростання науково-методичного рівня педагогів, зміцнення їх авторитету та іміджу експериментальних закладів освіти; стає для педагогів-практиків стимулом до здійснення науково-дослідницької діяльності, написання й захисту кандидатських і докторських дисертацій, подальшого розвитку наукової кар’єри; забезпечує підвищення ефективності реформування вітчизняної системи професійної освіти.

З огляду на набутий досвід реалізації інноваційної освітньої діяльності в галузі професійної освіти, можна поради ініціаторам відкриття експериментів всеукраїнського чи регіонального рівня забезпечувати наявність тріади учасників: заклад (-и) професійної (професійно-технічної освіти), навчально-методичні центри (кабінети) ПТО відповідної області та Інститут професійної освіти НАПН України. Заклад (заклади) освіти виступатимуть експериментальною базою для впровадження розроблених в ході експерименту педагогічних інновацій, НМЦ ПТО відповідатимуть за якісну підготовку та оформлення науково-методичного забезпечення експерименту, наукова установа обґрунтовуватиме науковий апарат,

експериментальний інструментарій дослідження та забезпечуватиме авторитетне обговорення і своєчасне оприлюднення його результатів.

Яскравим прикладом ефективності такої «тріади» є експерименти з формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності. Зокрема, варто відзначити експеримент (наказ МОН України №1227 від 12.11.2018 р.), що здійснювався за участі НМЦ ПТО ПК у Хмельницькій області, ВПУ №11 м. Хмельницького під науковим керівництвом Інституту професійної освіти НАПН України. Результатом інноваційної діяльності, що об'єднала зусилля закладу освіти, НМЦ ПТО та наукової установи, стали: популяризація діяльності унікального бізнес-центру, підготовка навчально-методичного комплексу «Основи підприємництва», збірника інноваційних авторських розробок «Підготовка до підприємницької діяльності» (Єршова, Сохацька, Шевчук, Шамралюк, Русланова, & Горенкова, 2021), 36 наукових публікацій, кілька десятків конференцій, вебінарів і семінарів. Звіт про завершення експерименту опубліковано в заснованому Інститутом професійної освіти НАПН України електронному продовжуваному виданні «Інноваційна професійна освіта» (Єршова, Шевчук, & Шамралюк, 2022).

Узагальнюючи, варто зазначити, що забезпечення якісної соціогуманітарної підготовки майбутніх педагогів професійної школи (для всіх спеціалізацій) і створення умов для реалізації педагогічними працівниками закладів П(ПТ)О програми підвищення кваліфікації та саморозвитку з метою удосконалення навичок організації і проведення в закладах П(ПТ)О консультивання з молодіжного підприємництва є ефективним чинником подолання викликів війни, повоєнного відновлення економіки та реалізації в Україні Цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 8. Гідна праця та економічне зростання.

Список посилань

Aliexsieieva, S., Yershova, L., Kravets, S., Lapshyna, O., & Odnoroh, H. (2021) Self-education and self-management to develop entrepreneurship competence in future professionals. *SHS Web of Conferences*, 104, 03002. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403002>

Bazyl, L., Radkevych, O., & Radkevych, V. (2020). Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 6 (25), 208-218.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency in future qualified specialists using self-management technology. *Scientific herald of the Institute of vocational education and training of NAES of Ukraine. Professional Pedagogy*, 2(19), 92-100. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.19.92-100>

Yershova, L. (2020). The technology for developing entrepreneurial competency in future qualified specialists using self-management elements. *Professional Pedagogics*, 1(20), 151-159. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20.151-159>

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Полісся.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.

Базиль, Л.О., Байдулін, В.Б., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Орлов, В.Ф., Савченко, М.О., & Теловата М.Т.; Тітова О.А. (ред.) (2022). *Підготовка майбутніх кваліфікованих робітників до молодіжного підприємництва: довідник*. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, с. 41-45.

Єршова, Л. (2015). *Трансформація виховного ідеалу у вітчизняній теорії і практиці (XIX – початок XX століття)*. Доктор наук. Житомир: житомирський державний університет імені Івана Франка.

Єршова, Л.М., Сохацька, Г.М., Шевчук, Л.І., Шамралюк, О.Л., Русланова, Т.О., & Горенкова, О.І. (Ред-и). *Підготовка до підприємницької діяльності: збірник авторських розробок*. Житомир: Полісся, 2021.

Єршова, Л.М., Шевчук, Л.І., & Шамралюк, О.Л. (2022). *Інноваційна професійна освіта. Випуск 2(3). Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності: матеріали експерименту всеукраїнського рівня (2019-2021)*. Київ: ПО НАПН України.

Інститут професійної освіти НАПН України (2022b). *Продукція наукових досліджень*. <https://ivet.edu.ua/index.php/repozytarii/produktsiia-ndr>

Інститут професійної освіти НАПН України (2022a). *Експериментальна робота. Звіти*. <https://ivet.edu.ua/index.php/activity/eksperymentalna-robota/zvity>

Кабінет Міністрів України (2020, 29 квітня). План заходів на 2020–2027 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (№508). <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-a508r>

Освітньо-наукова програма з підготовки докторів філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (Теорія і методика професійної освіти). <https://ivet.edu.ua/education/pidhotovka-doktoriv-filosofii-015-profesiina-osvita/osvitni-prohramy/item/1222-osvitni-prohramy-2022-proiekt>

Освітньо-професійна програма «Підприємство» за спеціальністю 07 «Підприємство, торгівля та біржова діяльність» Київського національного університету імені Вадима Гетьмана. <https://drive.google.com/file/d/1wYNHLtywmhTX4eHVLF1MtLz0CmBsiBOf/view>

Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Економіка)» (2020). <https://drive.google.com/file/d/1oASuPC3akxN5MRyRaz6JCJyA77jwMt4L/view>

Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Зварювання)» (2017). https://drive.google.com/file/d/1e8FialrG-1V-WDtCRzDY6_E7yKMAKkaQ/view

Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Машинобудування)» (2017). <https://drive.google.com/file/d/12P7g00VdmvQEiPzKgtF2gE0lzJnJE2Nd/view>

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Василь Ковальчук,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійної освіти і технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
<https://orcid.org/0000-0002-5006-573X>

Анотація. В статті актуалізується проблема підготовки докторів філософії в умовах трансформації вітчизняної системи освіти. Презентовано досвід реалізації ОНП «Теорія і методика професійної освіти» зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), розкрито її мету та передумови запровадження. Охарактеризовано результати досліджень випускників програми.

Ключові слова: професійна освіта, освітньо-наукова програма, доктор філософії, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, теорія і методика професійної освіти.

THE EXPERIENCE OF TRAINING DOCTORS OF PHILOSOPHY IN THE SPECIALTY 015 VOCATIONAL EDUCATION IN OLEKSANDR DOVZHENKO HLUKHIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Vasyl Kovalchuk,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Vocational Education and
Technologies of Agricultural Production,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Abstract. The article deals with the problem of training doctors of philosophy in the conditions of domestic education system transformation. The experience of realizing educational and scientific program "Theory and Methodology of Vocational Education" in the specialty 015 Vocational Education (by specializations) is presented, its purpose and prerequisites for implementation are revealed. The results of the program graduates researches are described.

Keywords: professional education, educational and scientific program, doctor of philosophy, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, theory and methodology of professional education.

Глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі, впливають на всі сфери життєдіяльності людини. Функціонування вищої освіти зумовлюють процеси інтернаціоналізації, глобалізації, комерціалізації та масовізації. Основні зміни, що відбуваються на глобальному рівні, зумовлюватимуть планування, фінансування, надання та гарантування якості вищої освіти в усьому світі. Дуже важливо, щоб фахівці, залучені в галузі вищої освіти, задовольняли запити епохи, набуваючи новітніх знань, умінь, навичок, й

активно регулювали стратегії міжнародної освіти відповідно до тенденцій і викликів ринку праці і суспільних трансформацій (Малихін та ін., 2017). На сучасному етапі трансформації вітчизняної системи освіти актуалізується проблема підготовки кадрів вищої кваліфікації – докторів філософії.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка таку підготовку розпочато у 2016 році із започаткування ОНП «Теорія і методика професійної освіти» зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Започаткування програми обґрунтовується історичним досвідом підготовки педагогічних і наукових кадрів в Університеті; регіональними потребами в підготовці наукових кадрів для закладів вищої, фахової передвищої, професійно-технічної освіти та освітніх установ; опануванням освітніх інноваційних процесів, основ сучасної наукової комунікації, цифрових технологій в науці та освіті; спроможністю здійснювати дослідження у межах наукових шкіл та НДР кафедри та факультету тощо.

Метою ОНП є підготовка висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців у галузі 01 Освіта/Педагогіка, набуття ними інтегральної, загальних та фахових компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем, пов'язаних із науково-педагогічною й дослідницько-інноваційною діяльністю у закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти. ОНП зорієнтовано на наукові дослідження із продукування нових знань, розробку та впровадження освітніх інноваційних систем, які враховують сучасні європейські тенденції і мають широке практичне застосування в галузі професійної освіти на регіональному та національному рівнях.

Експериментальна робота та впровадження результатів аспірантських досліджень здійснюється на основі укладених угод про наукове співробітництво із закладами вищої освіти, фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, закладами післядипломної педагогічної освіти та освітніми установами.

На кафедрі професійної освіти і технологій сільськогосподарського виробництва наукові дослідження здійснюються в межах науково-дослідної теми «Розвиток педагогічної майстерності педагога професійного навчання в умовах освітніх трансформацій». Результати досліджень молодих учених впроваджуються в практику як на локальному, регіональному, так і всеукраїнському рівнях шляхом оприлюднення та апробації результатів. Об'єктами впровадження є заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Так, за період реалізації освітньо-наукової програми 015 Професійна освіта «Теорія і методика професійної освіти» (2016–2022 рр.) упроваджено в практику результати досліджень:

- Єрмоленка Є. І. Формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності: вдосконалено навчальні програми з дисциплін «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», доповнено завданнями для виконання знаково-символічної діяльності програми педагогічної практики для студентів

спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства), засобів знаково-символічної наочності із дисциплін фахової підготовки. Підготовлено розділ «Опорні схеми з методики професійного навчання» навчально-методичного посібника «Загальні засади методики професійного навчання».

- Базиля С. М. Формування інформатичної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти: впроваджено в освітній процес професійної підготовки педагогів професійного навчання авторський спецкурс «Інформатика у професійній діяльності педагога професійного навчання», що містить навчально-методичне забезпечення: навчальну програму, робочу програму, конспект лекцій курсу, комплекс лабораторно-практичних занять, навчальні посібники забезпечення курсу, критерії оцінювання навчальних досягнень, комплекс поточних та підсумкових тестових завдань.

- Шевченко Л. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи із застосуванням хмарних технологій у процесі вивчення фахових дисциплін: упроваджено методичні рекомендації щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання хмарних технологій у професійній діяльності, методичні рекомендації «Застосування хмарних технологій для організації освітньої діяльності» та електронного інформаційно-методичного ресурсу для засвоєння основних теоретичних відомостей та опанування можливостей використання хмарних технологій (приклади застосування хмарних технологій в освітній діяльності для організації та оптимізації сучасного освітнього процесу); методики діагностування рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до використання хмарних технологій у професійній діяльності.

- Бикової Т. Б. Професійна підготовка майстрів виробничого навчання швейного профілю із застосуванням змішаного навчання: упроваджено методичні рекомендації «Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майстрів виробничого навчання швейного профілю із застосуванням змішаного навчання», методичну розробку тренінгових занять для викладачів та студентів «Змішане навчання: на шляху до успіху», дистанційні курси-ресурси «Основи композиції одягу», «Історія дизайну костюма і матеріальної культури», «Обладнання та автоматизація швейного виробництва», авторські тестові завдання на виявлення результативності професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання.

- Маринченка Є. О. Формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до інноваційної діяльності у сільськогосподарському виробництві: впроваджено навчально-методичний посібник «Інноваційні технології в підготовці педагогів професійного навчання сільськогосподарського профілю», що містить такі розділи: «Новітні механізовані технології в тваринництві», «Сучасні технології виробництва продуктів рослинництва», «Сучасна сільськогосподарська техніка»; методичні рекомендації до проходження практик для студентів галузі знань

01 Освіта / Педагогіка, освітні ступені «бакалавр» та «магістр», спеціальність 015 Професійна освіта, спеціалізація 015.18 Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства та виконання курсової роботи з професійної педагогіки.

- Сороки В. В. Формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до застосування цифрових технологій у професійній діяльності: удосконалено зміст навчальних дисциплін «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Технологія ремонту та експлуатації транспортних засобів», «Автомобілі й транспортні засоби», «Електрообладнання транспортних засобів», «Інженерна графіка та комп'ютерна графіка», що полягає в його розширенні та доповненні контентом з проблем застосування цифрових технологій під час професійно-педагогічної діяльності та розроблення науково-методичного забезпечення цього процесу, що знайшло відображення в систематизації сучасних цифрових засобів та ресурсів за можливістю їх використання під час різних навчальних занять для підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю; аналізі та відборі масових відкритих онлайн-курсів на популярних платформах; розробленні навчально-методичних матеріалів для тренінгового заняття «Цифровізація професійної діяльності як чинник конкурентоспроможності», комплексу інтерактивних вправ з технологій ремонту та експлуатації транспортних засобів, створених за допомогою цифрових сервісів; методичних рекомендацій «Формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю до застосування цифрових технологій у професійній діяльності».

- Карась О. Д. Формування мовленнєвої культури майбутніх бакалаврів професійного навчання з документознавства у фаховій підготовці: упроваджено позакредитну навчальну дисципліну «Мовленнєва культура майбутніх бакалаврів професійного навчання з документознавства» (навчальна програма, зміст лекцій, практичних занять, реалізованих у формі фонетичного, морфологічного, синтаксичного практикумів, орфографічного, пунктуаційного тренажерів, лексико-семантичного, стилістичного, документознавчого тренінгів; самостійної роботи, системи вправ, засобів діагностики), навчально-методичний посібник «Мовленнєва культура майбутніх бакалаврів професійного навчання з документознавства», ортологічного практикуму, мовленнєвого колоквиуму; удосконалено зміст освітніх компонентів, спрямованих на формування мовленнєвої культури («Українська мова (за професійним спрямуванням)»/«Українська професійна мова», «Філософія», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Історія української культури»/«Історія культури України», «Комунікативні процеси в педагогічній діяльності») (Ковальчук, 2022).

Отримані наукові результати молодих учених сприяють удосконаленню освітнього процесу в університеті та підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців для системи освіти.

Список використаних джерел:

- Antonova, O., Bondarenko, V., Antipova, O., Griban, G., Sydoruk, N., Biruk, N., Horokhova, L., Boichuk, I., Verbovskiy, I., & Novitska, I. (2019). Methodological principles of the professional training of future specialists at higher educational institutions. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*, VII.
- Kovalchuk, V., Maslich, S., Tkachenko, N., Shevchuk, S., & Shchypyska, T. (2022). Vocational Education in the Context of Modern Problems and Challenges. *Journal of Curriculum and Teaching*. 11 (8). <https://doi.org/10.5430/jct.v11n8p329>
- Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П. (2020) Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 29, 215-226. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223101>
- Антонова, О. (2003). Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 12, 66-69.
- Базиль, С. М. (2021). Формування інформатичної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти. (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Бикова, Т. Б. (2021). Професійна підготовка майстрів виробничого навчання швейного профілю із застосуванням змішаного навчання. (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Дубасенюк, О.А. (ред.), Антонова, О.Є., Вітвіцька, С.С., & Сидорчук, Н.Г. (2011). *Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка.
- Єрмоленко, Є. І. (2020). Формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до використання знаково-символічної наочності (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Карась, О. Д. (2021). *Формування мовленнєвої культури майбутніх бакалаврів професійного навчання з документознавства у фаховій підготовці*. (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Ковальчук, В. І. (2016). Прогнозування розвитку системи освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*, 233, 112–120.
- Ковальчук, В. І. (2016). Тенденції розвитку освітньої системи в Україні, *Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference (18-21 January 2016)* (с.79-80). Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури».
- Ковальчук, В.І. (2022). Впровадження в освітній процес результатів досліджень молодих вчених, *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 року) (с. 89-91). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Малихін, О. В., Ковальчук, В.І., Арістова, Н. О., Попов, Р. А. & Гриценко, І. С. (2017). *Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС*: монографія. Київ: НУБіП України.
- Маринченко, Є. О. (2021). Формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до інноваційної діяльності у сільськогосподарському виробництві. (Дис. докт. філос.) Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Сорока, В. В. (2021). Формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до застосування цифрових технологій у професійній діяльності. (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.
- Шевченко, Л. М. (2021). Підготовка майбутніх учителів початкової школи із застосуванням хмарних технологій у процесі вивчення фахових дисциплін. (Дис. докт. філос.). Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Світлана Кравець,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник лабораторії
зарубіжних систем професійної освіти і
навчання, докторантка Інституту професійної
освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0002-8878-6241>

***Анотація.** Заявлено про актуальність розвитку загальних компетентностей у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Представлено загальні компетентності, визначені в освітньо-науковій програмі «Професійна освіта» зі спеціальності 015 Професійна освіта. Проаналізовано загальні компетентності інструментальної, міжособистісної та системної груп.*

***Ключові слова:** загальні компетентності, здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, освітньо-наукова програма.*

DEVELOPMENT OF GENERAL COMPETENCES OF PhD

Svitlana Kravets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior
Researcher, Senior Researcher Officer of the
Laboratory of Foreign Systems of Vocational
Education and Training, Doctorate Student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

***Abstract.** The relevance of the development of general competences among PhD is stated. The general competencies defined in the educational and scientific program «Professional Education» from the specialty 015 Professional Education are presented. The general competencies of instrumental, interpersonal and system groups were analyzed.*

***Keywords:** general competences, PhD, educational and scientific program.*

В основі реалізації освітньо-наукової програми «Професійна освіта» зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізацією «Теорія і методика професійної освіти») визначено загальні компетентності без сформованості яких, в принципі, неможливо реалізувати програмні компетентності. Загальні компетентності у комплексі характеризують здатність особистості до: інноваційного критичного мислення (*ЗК 1. Критичність мислення.* Здатність до критичного аналізу, оцінювання й синтезу нових і складних ідей, до участі в критичному діалозі); дослідницької діяльності (*ЗК 2. Дослідницькі навички.* Здатність ініціювати, спроектувати та виконати наукове дослідження, яке призводить до нових знань); креативності (*ЗК 3. Креативність.* Здатність генерувати нові ідеї та досягати наукових цілей); управлінської діяльності (*ЗК 4. Управлінські здатності.* Здатність демонструвати значний діапазон керівних навичок, методів, інструментів,

практик та/або матеріалів, які пов'язані з галуззю навчання); міжнародної взаємодії (ЗК 5. *Міжнародний кругозір*. Здатність працювати в міжнародному контексті); комунікації (ЗК 6. *Комунікативні навички*. Здатність ефективно спілкуватися з експертами з інших галузей); дотримання культури етичних відносин (ЗК 7. *Етичні зобов'язання*. Здатність дотримуватися етичних принципів у наукових дослідженнях).

У нормативних документах загальні компетентності представлені як універсальні компетентності, що не залежать від предметної сфери, є важливими для успішної професійної та соціальної діяльності особи в різних галузях та для її особистісного розвитку (Методичні рекомендації, 2017). У «Енциклопедії освіти» (2021, с. 338-339) означено, що загальні компетентності мають універсальний характер, є ключовими, надпрофесійними, можуть бути перенесені із контексту однієї освітньої програми в іншу та мають бути притаманні фахівцю будь-якого напрямку підготовки, спеціальності та кваліфікації, що здобув вищу освіту. Їх спрямованість полягає у формуванні світогляду людини, вихованні всебічно розвиненої особистості, засвоєнні соціокультурного досвіду. Загальні компетентності формуються та розвиваються на основі особистісних якостей за умов освіти та практичної діяльності, дають змогу особистості креативно реалізовуватися у проєктній діяльності (Кравець, 2016; 2018), активно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов за рахунок позитивного нетворкінгу, ухвалювати самостійні відповідальні рішення, ефективно застосувувати технології самоменеджменту (Alieksieieva, Yershova, Kravets, Lapshyna, & Odnoroh, 2021). Складовими загальних компетентностей є: інструментальні (когнітивні, методологічні, технологічні та лінгвістичні здатності), міжособистісні (соціальна взаємодія та співпраця) та системні (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань).

Вважаємо, що інструментальні, міжособистісні та системні загальні компетентності є основою розвитку та невід'ємними складовими у підготовці майбутніх докторів філософії. Окремі складові загальних компетентностей *інструментальної групи* відображені у змісті фахових компетентностей (наприклад, знання другої мови, комп'ютерні навички, навички управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел). Загальні компетентності *міжособистісної групи* повинні відображатися більш ширше у змісті освітньо-наукової програми, зокрема й щодо розвитку здатності до критики та самокритики; позитивного ставлення до несхожості та інших культур. Водночас, кожна діяльність сучасної людини характеризується рефлексією, що розуміється нами як самоаналіз результату роботи, робота над усуненням недоліків, окреслення перспективних планів. Розвиток цих здатностей уможлиблюється у процесі викладання навчальної дисципліни «Психологія наукової і педагогічної діяльності». Здатності щодо сприйняття інших культур та здатності працювати у міжнародному середовищі є вкрай необхідними у поєднанні із здатностями інструментальної групи (знання іноземної мови (навчальна дисципліна

«Іноземна мова за професійним спрямуванням» та цифрова грамотність (Цифрові технології у науково-педагогічних дослідженнях»). Процес інтеграції національної освіти в європейський простір є взаємозалежним із сучасними реформами освітніх систем, зокрема і системи вищої освіти (Кравець, 2018). Умови пандемії та війна в Україні суттєво активізували розвиток міжнародних проєктів у щодо вивчення кращих практик зарубіжних країн. Однак, ці умови створили нові комунікаційні платформи для розвитку міжнародних проєктів у дистанційному середовищі, зокрема й для організації онлайн-зустрічей та вільного користування міжнародними науковими та навчально-методичними ресурсами.

Загальні компетентності *системної групи* передбачають розвиток здатності до планування і управління проєктами (навчальна дисципліна «Управління науковими та освітніми проєктами»), ініціативності та підприємницької компетентності, турботи про якість. Якщо розуміння культури та звичаїв інших країн в деякій мірі співвідноситься із компетентностями міжособистісної групи, то здатність до планування і управління проєктами частково відображається уміньми проєктувати та оптимізувати власне кар'єрне зростання. Важливо у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії розвивати й таку здатність, як турбота про якість. Першочергово тут розуміємо усвідомлення персональної відповідальності за виконання навчального та наукового плану роботи освітньо-наукової програми, що в професійному плані сприятиме удосконаленню якості педагогічної діяльності, а в особистісному плані «турбота про якість» відображається професійним розвитком – підвищенням рівнів професійної та освітньої кваліфікацій, що підтверджується присвоєнням наукового ступеня доктора філософії у галузі освіти.

Список посилань

Кремень, В. Г. (Ред.). (2021). *Енциклопедія освіти*. (2-ге вид., допов. та перероб). Київ: Юрінком Інтер.

Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України. (2017) <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>

Кравець, С. (2018). Трансформація ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу в умовах інтернаціоналізації. *Молодь і ринок*, 1(156), 61–67.

Alieksieieva, S., Yershova, L., Kravets, S., Lapshyna, O., & Odnoroh, H. (2021). Self-education and self-management to develop entrepreneurship competence in future professionals. *SHS Web of Conferences*, 104, 03002. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403002>

Кравець, С.Г. (2016). Психолого-педагогічні основи проєктної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 11, 44-53.

Кравець, С.Г. (2018). Трансформація ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу в умовах інтернаціоналізації. *Молодь і ринок*, 1 (156).

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЦЕНТРУ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ІНСТИТУТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

Оксана Лапа,

кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН

України, Київ

<https://orcid.org/0000-0002-0964-7674>

Анотація. Розкрито основні положення концепції, яка є основою функціонування
Центру психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів
професійної освіти в Інституті професійної освіти НАПН України.

Ключові слова: центр психологічного супроводу, діяльність педагогічних
працівників, заклади професійної освіти, Інститут професійної освіти НАПН України

THE DEVELOPMENT'S CONCEPT OF THE CENTER FOR PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF TEACHING EMPLOYEES OF THE INSTITUTE OF VOCATIONAL EDUCATION OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

Oksana Lapa,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Head of the laboratory

of scientific and methodological support

for the training of specialists in colleges and technical schools

of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Abstract. The main provisions of the concept, which is the basis of the functioning of the
Center for psychological support of the activities of pedagogical workers of the Institute of
Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, have been revealed.

Keywords: Center of psychological support, activities of pedagogical workers, institutions
of vocational education, Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences
of Ukraine.

Війна, яку веде український народ проти російського режиму, призводить не лише до руйнування інфраструктури й економіки нашої держави, але й негативно впливає на психічне здоров'я українців. Як зазначив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль (Interfax-Україна: інформаційне агенство, 2022), психологічне відновлення кожної громадянина країни є необхідною умовою України, адже понад 70% наших громадян відчувають стрес або сильну знервованість. Кожна соціальна інституція України повинна сприяти відновленню психологічного здоров'я нації. Держава стала ініціатором і координатором створення нової системи надання послуг для

збереження психічного здоров'я. Так, у межах Національної програми психічного здоров'я під керівництвом уряду створено перативну дорожню карту «Пріоритетні багатосекторні заходи із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни» (Урядовий портал, 2022).

Інститут професійної освіти НАПН України має досить широкий досвід психологічної підтримки професійної освіти у Україні. На базі нашого закладу функціонує Центр здорового способу життя і профілактики ВІЛ-СНІДу. Від початку пандемії COVID-19 (з березня 2020 року) Інститутом професійної освіти проведено серію вебінарів «МИ РАЗОМ», метою яких стала як профілактична робота щодо запобігання хвороби серед педагогів і здобувачів професійної освіти, так і психологічна підтримка осіб вищезгаданих категорій (Лапа, 2020). Серія вебінарів була продовжена з початком широкомасштабної війни в лютому 2022 року, коли здобувачі і педагоги професійної освіти України потребували негайної психологічної підтримки в умовах військових дій (Лапа, 2022).

У подальшому, виходячи з аналізу потреб і перспектив розвитку професійної освіти в умовах особливого часу, науковцями ІПО НАПН України були внесені пропозиції щодо професійної адаптації людей з інвалідністю внаслідок війни, які обговорювалися на Міжнародна конференції країн Дунайського регіону «Освіта, перепідготовка та інклюзія: трансформація під час кризи» (15-16 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ) у панельній дискусії «Ринки праці та нові підходи до працевлаштування».

Логічним продовженням психологічної та науково-методичної підтримки педагогів, практичних психологів і соціальних педагогів закладів професійної освіти став курс занять з елементами тренінгу «Соціально-психологічний супровід навчання внутрішньо переміщених осіб у закладах професійної освіти», який проходив з 19 жовтня 2022 року по 16 грудня 2022 року в онлайн режимі. Результатом діяльності курсу стала сертифікація 186 слухачів курсу з різних регіонів України.

Таким чином, на базі ІПО НАПН України у 2022 році був створений Центр психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти (у подальшому – Центр).

Метою роботи Центру є забезпечення ефективного психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників професійної освіти в умовах воєнного, повоєнного часу та сучасних глобалізаційних викликів. Місія роботи Центру відображена у гаслі «Ми разом»: поєднання зусиль науковців ІПО НАПН України і педагогічних працівників професійної освіти з метою психологічної підтримки освітнього простору закладів ПО в особливих умовах суспільно-економічного розвитку України.

Суб'єктами діяльності Центру є педагогічні працівники, соціально-психологічна служба закладів професійної освіти, адміністрація закладів

професійної освіти, здобувачі професійної освіти різних соціальних категорій та зацікавлені особи (батьки, опікуни, родичі), громадські організації, навчально-методичні центри (навчально-методичні кабінети) ПТО.

Завданнями роботи Центру є:

- забезпечення науково-методичних основ психологічного супроводу педагогічних працівників закладів професійної освіти;
- розвиток інклюзивної культури закладів професійної освіти в умовах воєнного, повоєнного часу та сучасних глобалізаційних викликів
- співпраця з науковими установами, закладами професійної освіти всіх типів і форм власності, громадськими і державними організаціями України і зарубіжжя з метою підготовки фахівців інноваційного типу в особливих умовах розвитку суспільства.

Напрямами діяльності Центру визначено:

- просвітницьку діяльність;
- пропедевтичну і профілактичну роботу з актуальних питань психологічної підтримки педагогічних працівників закладів ПО;
- науково-методичний супровід психодіагностичної, прогностичної, соціально-психологічної, психокорекційної, реабілітаційної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів професійної освіти;
- висвітлення у ЗМІ проблем розвитку психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти; наукових і методичних здобутків ІПО НАПН України у вирішенні завдань психологічної підтримки освітнього процесу у закладах професійної освіти.

Форми роботи Центру:

- проведення семінарів, вебінарів, зустрічей і круглих столів із суб'єктами діяльності Центру;
- окремі лекції, авторських лекційні і тренінгові курси, майстер-класи для суб'єктів діяльності центру;
- курси підвищення кваліфікації, які проводяться на базі ІПО НАПН України (лекційні, семінарські, тренінгові заняття);
- участь у гостьових лекціях програм підготовки магістрів і докторів філософії в ІПО НАПН України.

План роботи Центру на 2023 рік передбачає:

- проведення науково-практичного вебінару для керівників закладів професійної освіти «Актуальні проблеми соціально-психологічного супроводу навчання ВПО у закладах професійної освіти»;
- підготовку і проведення науково-практичного вебінару для педагогічних працівників закладів професійної освіти «Основи етики спілкування з людьми з інвалідністю внаслідок війни» - квітень 2022;
- підготовку і проведення курсу занять для психологів і соціальних педагогів закладів професійної освіти «Психологічний супровід навчання осіб з інвалідністю внаслідок війни»;

- підготовку і проведення курсу занять для педагогічних працівників закладів професійної освіти «Психологічні основи супроводу навчання осіб з інвалідністю внаслідок війни».

Отже, результатом діяльності Центру психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України має стати своєчасний та ефективний психологічний супровід діяльності педагогічних працівників професійної освіти в умовах воєнного, повоєнного часу та сучасних глобалізаційних викликів.

Список посилань

Interfax-Україна: інформаційне агенство (2022, 08 грудня). *Шмигаль: Психологічне відновлення кожної людини – це відновлення усієї України*. <https://ua.interfax.com.ua/news/general/877205.html>

Лапа, О. В. (2022). Психологічні аспекти оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти в умовах сьогодення. *Інноваційна професійна освіта. Випуск 1(2): Науково-методичне забезпечення професійної освіти навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.)*. (В.О.Радкевич, ред.), с. 149-151. <https://lib.iitta.gov.ua/731153/>

Лапа, О. (2020). Перспективи використання досвіду діяльності ЮНІСЕФ практичними психологами і соціальними педагогами закладів професійної (професійно-технічної) освіти України. *Economic and social-focused issues of modern world*, 251. <https://bit.ly/3Xcd4nw>

Урядовий портал (2022, 21 грудня). *Презентовано Оперативну дорожню карту «Пріоритетні багатосекторні заходи із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни»*. <https://bit.ly/3XjALd8>

Лапа, О. В. (2016). Роль пілотного проекту Шкільний офіцер поліції в соціалізації дітей та учнівської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 5, 135-143.

Лапа, О., & Ямковий, О. (2022). Сучасні виклики до якості професійної підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти. *Інноваційна професійна освіта. Випуск 3(4): Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20 жовтня 2022 р.)*, 145-148.

Лапа, О. (20-21 жовтня, 2022). Актуальні напрями професійної адаптації людей з інвалідністю внаслідок війни, *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 62-65). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка.

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Петро Лузан,

доктор педагогічних наук, професор, головний
науковий співробітник лабораторії електронних
навчальних ресурсів Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8853-9275>

Анотація. Висвітлюються основні підходи до оцінювання якості дисертаційного дослідження. На основі узагальнення позицій учених щодо оцінювання теоретичної і методологічної значущості дисертації запропоновано технологію оперативного аналізу якості науково-педагогічного досліджень як семиетапний діагностичний алгоритм. Наведено технологію оперативного аналізу, за якою рецензент дисертації (чи, власне, її автор), аналізуючи логічні зв'язки «тема дослідження – мета», «мета дослідження – завдання», «завдання дослідження – підрозділи дисертації», «підрозділи – наукові результати», «наукові результати – опубліковані праці», «наукові результати – новизна», «завдання дослідження – висновки» може за наведеними індикаторами скласти уявлення про методологічну цілісність дисертаційної роботи, оперативно оцінити її якість та прийняти науково виважене і відповідальне рішення щодо перспектив її захисту.

Ключові слова: дисертація, методологічна цінність, якість, критерій, індикатор, технологія.

TECHNOLOGICAL ASPECTS OF QUALITY ASSESSMENT FOR DISSERTATION RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGICAL SCIENCES

Petro Luzan,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Chief Scientific Officer of the Laboratory of
Electronic Educational Resources,
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

Abstract. The main approaches to quality assessment of dissertation research are highlighted. Based on the generalization of the positions of scientists regarding the evaluation of the theoretical and methodological significance of the dissertation, the technology of operational analysis of the quality of scientific and pedagogical research is proposed as a seven-stage diagnostic algorithm. The technology of operational analysis is presented, according to which the reviewer of the dissertation (or, in fact, its author), analyzing the logical connections "research topic – goal", "research goal – task", "research task – subdivisions of the dissertation", "subdivisions – scientific results", "scientific results – published works", "scientific results – novelty", "research task – conclusions" can form an idea about the methodological integrity of the dissertation work based on the indicated indicators, quickly assess its quality and make a scientifically balanced and responsible decision regarding the prospects of its defense.

Keywords: dissertation, methodological value, quality, criterion, indicator, technology.

Проблема якості наукових досліджень, зокрема науково-педагогічних, нині є вкрай гострою. Про її гостроту справедливо і слушно говорить відомий український методолог педагогічної науки С. Гончаренко (2010, с. 18): «Найбільш загальні недоліки щодо виконання науково-педагогічних досліджень: 1) вузький науковий кругозір і наївний емпіризм багатьох пошукувачів; 2) нездатність окремих дисертантів послідовно і системно розгорнути тему дослідження; 3) засилля безпредметного теоретизування; 4) низький рівень ідентифікації виконуваної роботи з існуючими в педагогічній науці підходами, традиціями (що веде до «хуторянщини» і «клановості» самосвідомості автора); 5) підміна понять, відірваність дослідження і від педагогічної теорії, і від педагогічної практики, що породжує відхід від реальної педагогічної науки в сфері маніпуляцій з мовою (придумування сумнівної термінології, яка не відповідає смислу наукового пошуку); 6) експериментальна сліпота, яка полягає в слабкій прогнозованості результатів дослідних розробок, їх доречності, обґрунтованості, глибині і ефективності впливу; 7) недостатня коректність застосованих методів і методик; 8) елементарна безграмотність як в науковій, так і в українській мові».

Натомість варто сказати і про якість експертизи дисертаційних робіт. Часто замість серйозного науково-теоретичного аналізу роботи рецензенти формально підходять до оцінювання якості дослідження, демонструючи власну низьку методологічну культуру. Як наслідок, здобувач отримує неконкретні, інколи зрозумілі лише самому рецензенту «зауваження» на зразок: «*Варто підсилити актуальність теми...*»; «*Бажано осучаснити матеріал підрозділу...*»; «*Матеріал розділу переобтяжений другорядними фактами...*» тощо.

Такий стан справ потребує серйозних підходів до оволодіння аспірантами, докторантами, науковими керівниками сучасною методологією виконання досліджень, знаннями теорії, технології наукового пошуку. Водночас вкрай актуально, важливо виробити правильні, чіткі і конкретні критерії та показники якості виконаних досліджень. Таким чином, наявною і вкрай актуальною є проблема методології і методики оцінювання якості дисертаційного дослідження в галузі педагогічних наук, що має розглядатися і як засіб розвитку педагогічної науки, і як мірило кваліфікації його автора.

В умовах сучасних викликів, спричинених війною, актуалізується завдання взаємної відповідальності за якість дисертацій як здобувачів наукових ступенів, так і експертів, опонентів, наукових керівників чи консультантів. Мова, зокрема, про підвищення методологічного рівня робіт через поліпшення їхньої експертизи. І тут маємо говорити про «критерії науковості дисертаційної роботи» (Гончаренко, 2010, с. 11).

Методологічні засади наукової творчості, методика написання та правила оформлення дисертаційних робіт стали предметом вивчення таких учених, як С. Артюх, А. Ашерів, І. Волощук, С. Гончаренко, М. Євтух, Н. Кушнарєнко, Е. Лузік, Л. Пономарєнко, В. Сидорєнко, С. Сисоєва, Фіцула, Ю. Сурмін, Є. Хриков, В. Шейко та ін.

За безумовної важливості наявних теоретико-методологічних праць, все ж варто відмітити, що означена проблема є недостатньо вивченою і потребує використання нових, сучасних підходів до її розв'язання, систематизації та теоретичного узагальнення критеріїв оцінювання теоретичної, методологічної, практичної значущості науково-педагогічного дослідження.

Мета статті – на основі узагальнення наявних наукових підходів щодо визначення теоретичної і методологічної значущості науково-педагогічного дослідження обґрунтувати комплекс логічно впорядкованих технологічних етапів оцінювання його якості за визначеними індикаторами.

Якість дисертаційного дослідження – це його інтегральна характеристика, що відображає конвенціональний і багатоаспектний характер дослідження і яка виражається:

а) в категоріях критеріальних характеристик наукової раціональності – правилах оцінювання продуктів пізнання на їх відповідність стандартам науки в інформаційному суспільстві – істинність, значимість, фальсифікованість, ефективність в розв'язуванні проблем, креативність;

б) в категоріях критеріальних характеристик наукового дослідження – внутрішня погодженість, обов'язковість розв'язання поставленої проблеми, отримання значущого результату, обґрунтованість отриманої наукової інформації.

На думку Ю. Сурміна (2006), для якісної дисертації характерні методологічна, науково-теоретична, практична та текстуальна цінності. Методологічну цінність дисертації складає: ступінь новизни понять, методів, прийомів, методик; складність та комплексність методів; їх актуальність і різноманітність. Науково-теоретична цінність об'єднує такі індикатори: ступінь новизни отриманого наукового результату; реалізацію основних функцій науки: опис, пояснення, передбачення; ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків; достовірність отриманого наукового знання. Практичну цінність дисертації визначають: ступінь новизни й ефективності рекомендацій; рекомендації для подальших наукових досліджень; рекомендації для розвитку суспільства, народного господарства, управління, культури тощо; рівень технологічності рекомендацій. Текстуальна цінність дисертаційної роботи характеризується рівнем інформативності, оригінальністю викладу, відповідністю нормам і вимогам до тексту, а також якістю оформлення роботи.

Аналіз публікацій з проблем підготовки та оформлення дисертаційних робіт свідчить про наявність двох полюсів думок авторів щодо суті якості дисертацій, зокрема:

– співвідношення якості дисертації з якістю дослідження – обґрунтуванням актуальності, темою, проблемою, об'єктом, предметом, метою, гіпотезою дослідження, положеннями, що виносяться на захист, новизною, значенням для науки і практики;

– співвідношення якості дисертації з основними кваліфікаційними вимогами до здобувача – сукупність умінь підбирати джерела і оформляти

бібліографію, володіти методами дослідницької роботи, обробляти, інтерпретувати наукові результати, відображати результати в публікаціях, обґрунтовувати результати у тексті дисертації.

Виключенням, на нашу думку, є чітке визначення якості дисертації С. Гончаренка (2010), що поєднує вказані підходи до суті досліджуваного поняття: якість педагогічних досліджень детермінується новизною, актуальністю, теоретичною і практичною значущістю наведених в ній інформації для усіх зацікавлених осіб з урахуванням їх кваліфікації і умов роботи.

Не дивлячись на неповторну специфіку дисертаційного дослідження, для об'єктивного оцінювання його якості важливо враховувати послідовні етапи його виконання, зокрема:

- вибір теми, обґрунтування її актуальності та визначення рівня розробленості, вибір об'єкта, предмета, визначення мети і завдань дослідження;

- накопичення необхідної наукової інформації, пошук, вивчення й аналіз літературних та інших джерел, вибір напрямів дослідження з огляду на його мету;

- формулювання гіпотези, визначення наукового завдання, обґрунтування теоретичних передумов дослідження;

- вибір методів експериментального дослідження, проведення педагогічного експерименту;

- обробка та аналіз результатів експериментального дослідження;

- написання тексту дисертації, оформлення вступу та формулювання висновків, бібліографічний опис джерел, створення додатків, автореферату;

- підготовка до захисту і захист наукового дослідження.

Дуже часто в науковому житті виникають ситуації, коли вченому необхідно за короткі терміни часу оцінити якість дисертаційного дослідження, прийняти відповідальне рішення. Наприклад: напередодні попереднього захисту дисертації на міжкафедральному семінарі вчений, «гортаючи» сторінки роботи, за 10-15 хвилин має скласти для себе уявлення про дисертацію; член спеціалізованої вченої ради повинен дати (чи не дати) згоду на опонування, проглянувши дисертацію в перебігу засідання; голова спеціалізованої вченої ради чи його заступник має прийняти рішення щодо можливості захисту роботи в раді на етапі подання документів здобувачем. Виникають справедливі запитання: за якими конкретними показниками має визначатися якість дисертаційної роботи? Як, на основі яких параметрів визначити методологічний рівень дослідження, його наукову новизну, практичну значущість, пересвідчитися у тому, що наукові результати достовірні?

На основі узагальнення підходів учених, (Ашерів, 2008; Гончаренко, 2010; Сурмін, 2006; Хриков, 2017; Шейко & Кушнарченко, 2006) щодо оцінювання методологічного рівня наукової роботи пропонується технологія оперативного аналізу дисертації. Логічна схема вказаної технології

(«оперативного аналізу»), що подана на рис. 1, виконана для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Структурно робота складається з трьох розділів, а послідовність виконання 5 завдань дослідження дозволяє отримати чотири наукових результати.

Етап 1. Аналіз зв'язку «тема дослідження – мета». У темі дисертації має відобразитися проблема дослідження. Мета має узгоджуватися з назвою дисертації і вказувати, на чому вона базується та чим і як досягається. Мова про те, що в меті, яка формулюється з врахуванням визначених суперечностей, проблеми, об'єкта і предмета дослідження, має бути відображений його кінцевий, основний результат. У меті формулюється загальний задум дослідження, ті результати, яких планується досягти.

Етап 2. Аналіз зв'язку «мета дослідження – завдання». Мета дослідження конкретизується у низці його завдань. Кожне завдання має логічно впливати з попереднього: відсутність хоча б одного унеможливило виконання дослідження. Ланцюжок правильно поставлених завдань («дерево цілей») визначає маршрут наукового пошуку, його логічну структуру. Крім того, завдання мають бути орієнтовані виключно на результат, на досягнення мети.

Етап 3. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – підрозділи дисертації». Кожне завдання дослідження має бути сформульовано і розв'язано у певному підрозділі чи підрозділах. Структурна побудова дисертації має бути такою, щоб послідовність завдань відповідала певній послідовності підрозділів, у яких вони розв'язувалися: нелогічно, наприклад, третє завдання розв'язувати у п. 2.3, а друге – у п. 2.2.

Етап 4. Аналіз зв'язку «підрозділи – наукові результати». Задекларовані автором наукові результати мають бути перераховані на схемі та зіставлені з підрозділами, у яких вони здобуваються. Правильно побудований перший розділ не повинен містити наукових результатів, що виносяться на захист (Ашеро́в, 2008). Експериментальний (третій) розділ також лише підтверджує достовірність наукових результатів, що виносяться на захист: тому на схемі зв'язок між підрозділами першого та третього розділів та науковими результатами не показано.

Етап 5. Аналіз зв'язку «наукові результати – опубліковані праці». Усі наукові результати, що виносяться на захист, мають бути опубліковані (насамперед, наукові статті у фахових виданнях, зарубіжних виданнях, зокрема включених до науково-метричних баз Scopus і Web of Science). У тексті роботи мають бути посилання автора на свої праці. У назвах монографій, посібників, наукових статей має певним чином проглядатися зміст наукових результатів, що виносяться на захист. В одному випуску (номері) друкованого видання не повинно бути більше однієї статті здобувача.

Етап 6. Аналіз зв'язку «наукові результати – новизна». Усі наукові результати мають ввійти певними пунктами до наукової новизни. Результати повинні бути виписані за рівнем новизни (вперше одержано, удосконалено,

дістало подальший розвиток). Пунктів наукової новизни може бути більше, чим заявлених наукових результатів. На схемі цей факт відзначено положенням «узагальнений науковий результат». Наприклад: «*дістали подальшого розвитку теоретичні засади особистісно орієнтованого виховання у контексті формування ціннісного ставлення до здоров'я; методи, форми і засоби процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я у системі професійної освіти*».

Етап 7. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – висновки». У висновках бажано виписати стільки пунктів, скільки було поставлено завдань дослідження. Як це показано на рис. 1, описується розв'язання кожного завдання, суть кожного наукового результату, що виноситься на захист. У тому числі, узагальнені наукові результати, що ґрунтуються на сукупності конкретних отриманих наукових результатів дослідження і складають, наприклад, основу теорії, методики, технології тощо.

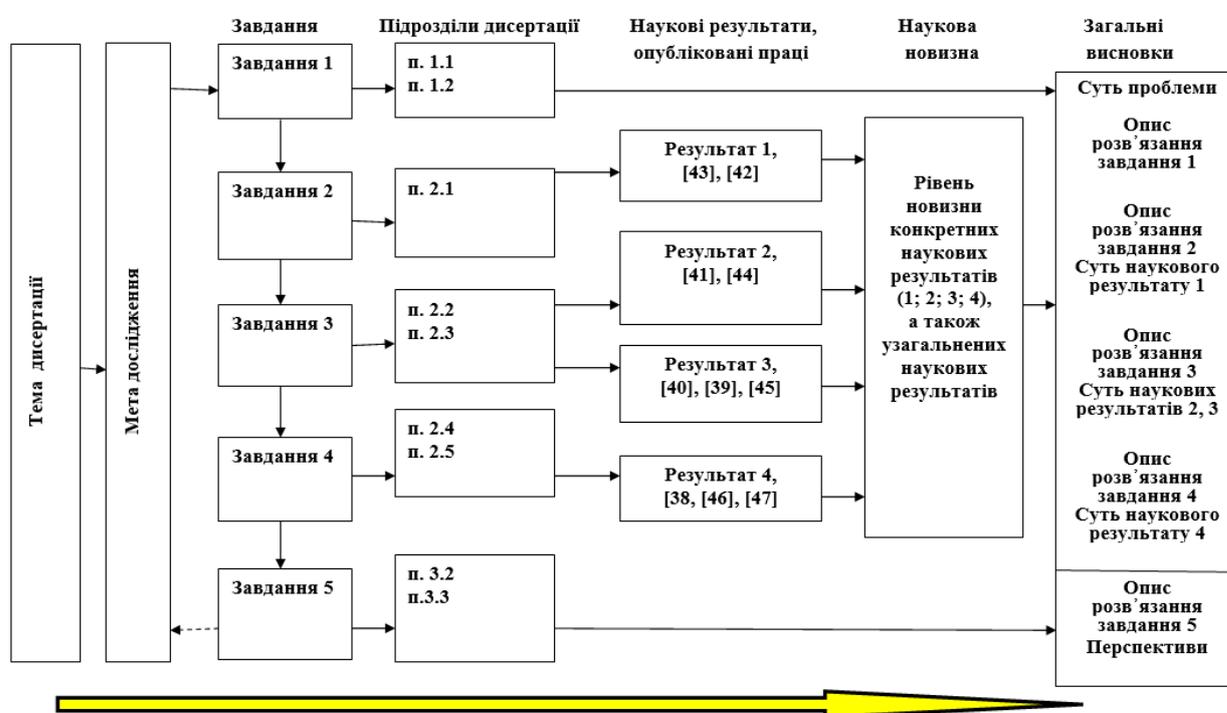

Рис.1. Логічна схема технології оперативного аналізу дисертаційної роботи

За результатами поетапного аналізу дисертаційної роботи рецензенту, члену спеціалізованої вченої ради чи, власне, здобувачеві варто скласти логічну схему на зразок представленої на рис. 1. Така схема унаочнює методологічні позиції дослідження та дозволяє вченому оперативно оцінити якість дисертації. У свою чергу, такий аналіз покаже і здобувачеві, що ще вимагає доопрацювання, що треба переписати, де чіткіше сформулювати наукове положення тощо.

Висновок. Перевірений практикою короткотерміновий поетапний аналіз дисертаційної роботи від її теми до загальних висновків дозволяє експерту (чи його автору) за 15-20 хвилин скласти уявлення про методологічний рівень дослідження, прийняти відповідальне рішення щодо

перспектив захисту тощо. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з обґрунтуванням технологій більш поглибленого оцінювання якості дисертаційних досліджень.

Список посилань

Ашеро́в, А. Т. (2008). *Дисертації: експресс-анализ качества. Руководство для экспертов, оппонентов и научных руководителей*. Харьков: Издательство УИПА.

Гончаренко, С. У. (2010). *Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям*. Київ-Вінниця: Планер.

Лузан, П. Г., Сопівник, І. В., & Виговська, С. В. (2016). *Методологія та організація науково-педагогічних досліджень: підручник*. Київ: Комприн.

Сурмін, Ю. П. (2006). *Майстерня вченого: підручник*. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні».

Хриков, Є. М. (2017). *Методологія педагогічного дослідження: монографія*. Харків: Панов А. М.

Чернілевський, Д. В. (2008). *Педагогіка вищої школи: підручник*. Вінниця: Вид-во університету «Україна».

Шейко, В. М. & Кушнарєнко, Н. М. (2006). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник*. 5-те вид. Київ: Знання.

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Мося',

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0001-7641-3352>

Анотація. У статті засобами експертної оцінки визначено фактори та педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності здобувачів вищої освіти (цілеспрямований розвиток у студентів потреби в самоосвіті та самовдосконаленні; системно-послідовне формування у здобувачів вищої освіти «умінь навчатися»; створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища для самоосвітньої діяльності студентів; технологічність організації самоосвіти і самовиховання здобувачів вищої освіти, визначено мету досліджуваного процесу.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, педагогічні умови, фактори, студент, здобувач вищої освіти.

DEVELOPMENT OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Iryna Mosia',

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Laboratories of Scientific and Methodical Support Training of Specialists in Colleges and Technical Schools, Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The theses define the factors and pedagogical conditions for the development of self-educational competence of students of higher education by means of expert evaluation (targeted development of students' need for self-education and self-improvement; systematic and consistent formation of "learning ability" in students of higher education; creation of a favorable information and educational environment for self-educational activities of students ; the technology of organizing self-education and self-education of higher education seekers, the purpose of the researched process is determined.

Keywords: self-educational competence, pedagogical conditions, factors, student, higher education student.

Тенденції соціально-економічного розвитку, відстежені впродовж останніх десятиліть, свідчать про те, що перед людством постійно постають нові вимоги, а саме: потрібні фахівці з широкими за обсягом і глибокими за змістом знаннями та вміннями, всебічно компетентні в галузі своєї професійної діяльності та суспільного життя. Надзвичайно актуальною нині є проблема підготовки компетентних фахівців і розвинутих особистостей.

Ідеї компетентнісного підходу обговорюються й апробуються в системі загальної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти. Варто погодитися з ученими (Н. Ничкало, В. Радкевич, Ю. Зінковським, Т. Десятовим, О. Щербак, А. Михайличенком, В. Аніщенком та ін.) у тому,

що стандартизацію слід розглядати як процедуру, що супроводжує як етап цілепокладання, так і етап оцінки результативності в будь-якій сфері, що пов'язана з організацією процесу руху від заданої мети до кінцевого результату.

Засобами забезпечення державних гарантій стосовно якості фахової передвищої освіти мають стати освітні стандарти. Стандарт як нормативно-технічний документ встановлює комплекс норм, правил, вимог до об'єкта стандартизації та затверджується компетентним органом.

Сьогодні підтверджує думку науковців про те, що «навчальні заклади не в змозі забезпечити своїх випускників обсягом знань, достатніх не тільки на всю подальшу професійну діяльність, а й необхідних для розв'язання різних життєвих ситуацій. Крім того, інтенсивне зростання інформації та її постійне оновлення, яке відбувається кожні 5-10 років, вимагає поновлювати знання, щоб відповідати зрослим соціально-економічним вимогам. Отже, сучасні реалії спонукають до постійного навчання, перенавчання або підвищення кваліфікації».

Варто нагадати, що практична реалізація нової освітньої моделі у нашій державі започаткована прийняттям Національної рамки кваліфікацій (НРК), яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 і стала суттєвим нормативно-правовим підґрунтям у впровадженні компетентної освіти. Підкреслимо, що НРК – це визнана на національному та міжнародному рівнях цілісна система, що дозволяє несуперечливо вимірювати, зіставляти та співвідносити один з одним усі досягнення в галузі навчання та встановлює відношення між усіма дипломами/сертифікатами освіти й навчання. Іншими словами – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів (Голубенко, & Морозова, 2009). У НРК зафіксовано, що компетентність – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості.

Узагальнюючи висвітлені позиції, доходимо висновку, що компетентнісний підхід, спрямований на досягнення освітніх результатів, є продуктивною, визнаною у світовому просторі освітньою методологією, а компетентність – новою одиницею виміру освіченості людини, де увага акцентується на результатах навчання, на здатності особистості діяти в різних нестандартних ситуаціях, творчо застосовуючи набуті знання, уміння, навички. З позицій компетентнісного підходу, основним безпосереднім результатом освітньої діяльності є формування компетентностей особистості, однією з яких є самоосвітня.

Варто погодитися з тим, що вдала організація самоосвітньої діяльності залежить від багатьох факторів, зокрема (Лузан, 2004): від мотивів самоосвіти, об'єктивної і суб'єктивної значущості навчального матеріалу, рівня теоретичної і практичної підготовки студента, ступеня оволодіння ним уміннями здійснювати самоосвітню роботу, фізіологічного й емоційного стану особистості та ін. Насамперед, потреба є джерелом активності, бо саме

процес задоволення потреб є активним, цілеспрямованим процесом оволодіння формою діяльності.

Мотив (від лат. *moveo*– штовхаю) – це спонукальна причина дій і вчинків (Гончаренко, 1997). Суттєвим елементом спонукальної підструктури діяльності є мета – уявний результат, програма дій учня. Зазначимо, що важливим при цьому є цілепокладання як процеспостановки суб'єктом завдань своєї діяльності.

Провідною формою цілепокладання у самоосвітній діяльності є прийняття навчальних завдань. При цьому навчальне завдання перетворюється на навчальну задачу, яку і вирішує студент. Важливо нагадати, що навчальне завдання – це комплекс вимог і умов, які ставляться перед студентом і складають зміст предмету у його самоосвітньої діяльності. Наведені короткі характеристики потреби в самоосвіті, мотиву та мети самоосвітньої діяльності дозволяють зробити висновок, що від їхньої сформованості та реалізації залежить і активність особистості в самостійному оволодінні знаннями, а їх розвиток адекватний розвитку компетентності як інтегративної властивості людини.

Ми визначили, що в структурі самоосвітньої компетентності студентів як здатності ефективно здійснювати самоосвіту, самовдосконалення й саморозвиток слід виділяти такі компоненти:

-*мотиваційно-ціннісний*, який забезпечує стимулювання самоосвітньої діяльності;

- *практично-діяльнісний* компонент визначає володіння студентом уміннями самоосвітньої діяльності;

- *організаційний*– характеризує здатність студента організовувати власну самоосвіту;

- *особистісно-рефлексивний* компонент синтезується вольовими та світоглядними якостями, рефлексивними уміннями особистості.

Засобами експертної оцінки нами було визначено фактори розвитку самоосвітньої компетентності здобувачів вищої освіти:

1. Мотивація студента до оволодіння майбутньою професією.
2. Перспективи роботи за фахом, необхідність постійно поповнювати обсяг знань.
3. Проблемна організація самоосвітньої самостійної роботи.
4. Розвивальний характер аудиторних занять.
5. Інноваційні форми навчальної роботи (семінар-дискусія, лекція-презентація, лабораторне заняття з елементами дослідження, лекція-прес-конференція та ін.).
6. Організація інтелектуальної позаурочної діяльності студентів (гуртки, клуби, олімпіади, студії).
7. Володіння студентом розвинутими пізнавальними уміннями.
8. Наявність якісних навчальних посібників та підручників.
9. Об'єктивність методів контролю навчальних досягнень студентів.
10. Додаткові індивідуальні, факультативні заняття зі студентами.

11. Вимоги педагогічних працівників щодо формування якісних знань з певної навчальної дисципліни.

12. Інформаційно-освітні ресурси, ІНТЕРНЕТ.

Визначення та обґрунтування педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності здобувачів вищої освіти засвідчило, що всі описані обставини можна певним чином диференціювати за способом впливу, виділивши групи організаційних, змістових та мотиваційних умов:

- перша група – організаційні умови, що справляють вплив на формування у студентів здатностей самоосвітньої діяльності через специфічну організації досліджуваного процесу (педагогічно правильна організація самоосвіти і самовиховання; створення сприятливого середовища для самоосвітньої діяльності);

- друга група умов стосується мотивації самоосвітньої діяльності і полягає в цілеспрямованому розвитку у студентів потреби в самоосвіті та самовдосконаленні;

- третя містить інструментально-технологічну умову, що полягає в системно-послідовному формуванні «умінь навчатися».

Отже, враховуючи доробки науковців, власний досвід, результати факторного аналізу ми визначили такі провідні педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності здобувачів вищої освіти: цілеспрямований розвиток у студентів потреби в самоосвіті та самовдосконаленні; системно-послідовне формування «умінь навчатися»; створення сприятливого середовища для самоосвітньої діяльності студентів; педагогічно правильна організація самоосвіти і самовиховання здобувачів вищої освіти.

Список посилань

Голубенко, О. Л. & Морозова, Т. Ю (2009). Національна рамка кваліфікацій: стан реалізації в Україні. В *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару*. Київ: Педагогічна думка, с. 113-120.

Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.

Лузан, П. Г. (2004). *Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти*. Нац. аграр. ун-т.

ПРОФІЛЬ СУЧАСНОГО ДОСЛІДНИКА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Лариса Петренко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділом теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Анотація. *Охарактеризовано сервіси інформаційно-цифрових систем, що нині широко використовуються для оцінювання результативності діяльності наукових і науково-педагогічних працівників, підрозділів закладів вищої освіти та наукових установ. Акцентовано увагу на представленні профілю наукового і науково-педагогічного працівника у соціальних мережах. Обґрунтовано особливості їх використання для розвитку наукової кар'єри.*

Ключові слова: *дослідницький профіль, соціальні мережі, наукова, науково-педагогічна діяльність, цифрова компетентність дослідника.*

PROFILE OF A MODERN RESEARCHER IN SOCIAL NETWORKS

Larisa Petrenko,

doctor of pedagogical sciences, professor,
head of the department of theory and practice pedagogical education
Institute of Pedagogical Education and of adult education named after Ivan Zyazyun

Annotation. *The services of information and digital systems, which are now widely used to evaluate the effectiveness of the activities of scientific and scientific-pedagogical workers, divisions of higher education institutions and scientific institutions, are characterized. Attention is focused on presenting the profile of a scientific and scientific-pedagogical worker in social networks. The peculiarities of their use for the development of a scientific career are substantiated.*

Keywords: *research profile, social networks, scientific, scientific and pedagogical activity, digital competence of the researcher.*

Розв'язана РФ війна проти України не може зупинити розпочаті реформи у галузі вищої освіти. У цю неймовірно складну воєнну добу зусилля наукових і науково-педагогічних працівників спрямовані на подолання проблем, які існують у системі вищої освіти та «разом із суттєвими зовнішніми і внутрішніми викликами створюють ризики та негативно впливають на можливості подальшого розвитку» (Верховна Рада України. Законодавство України, 2022). За таких умов актуальності набувають питання формування якісного людського капіталу, підготовки фахівців інноваційного типу, з розвинем критичним мисленням, внутрішньою свободою, здатністю до творчої діяльності, готовністю навчатися впродовж життя. У цифровому суспільстві ці якості та сформована цифрова компетентність молодого дослідника є неодмінною умовою успішного розвитку його професійної та наукової кар'єри.

Крім того, варто також зазначити, що в системі освіти України і досі існує очевидна проблема домінування знанневої освітньої парадигми. За

результатами Інституту освітньої аналітики (2020), багато педагогів не відчують свободи в освітньому процесі. Розуміючи важливість формування у здобувачів критичного мислення, не знають як це робити. Переважна більшість педагогів не готові до самостійного педагогічного пошуку, здебільшого працюють лише за типовими програмами, використовуючи традиційні форми й методи роботи. Не можуть ефективно використовувати у процесі науково-педагогічної діяльності соціальні мережі і сервіси. Отже, «освітнім трендом сучасності має стати свобода вибору – індивідуальної освітньої траєкторії, змісту, часу і темпу навчання» (Єршов, 2021, с. 28). З огляду на це, важливого значення набуває розвиток цифрової компетентності майбутніх науковців і педагогів, їх здатність ефективно і своєчасно презентувати свої результати науковій спільноті, швидко знаходити однодумців і партнерів для створення спільних наукових проєктів. Такі компетенції стають основою професіоналізму як дослідників, так і педагогів.

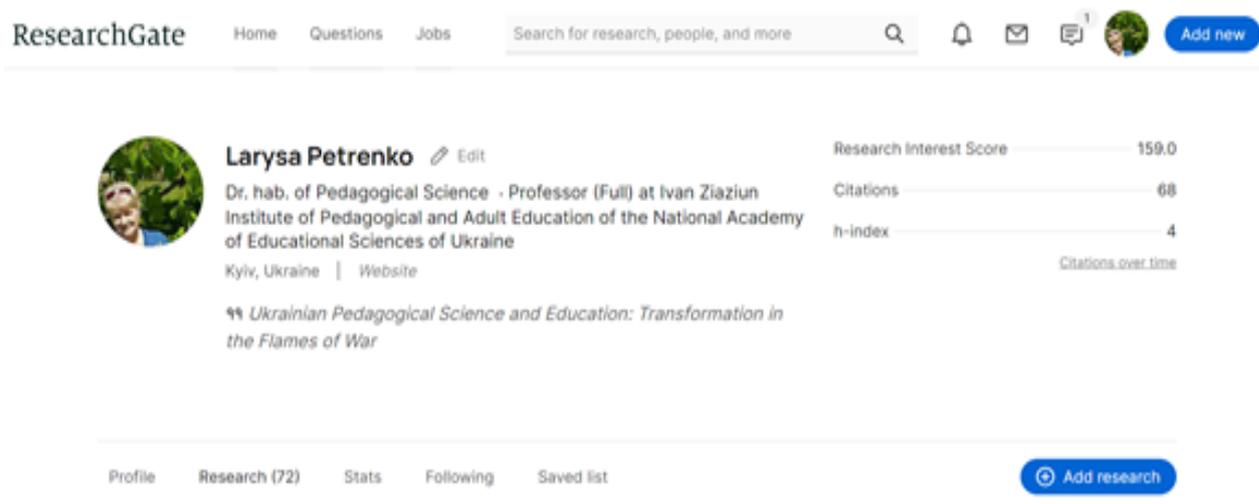
Саме професіоналізм науково-педагогічного колективу забезпечує позитивну репутацію закладу вищої освіти або наукової установи, яка визначається низкою чинників: позицією ЗВО у провідних рейтингах; кваліфікаційними характеристиками професорсько-викладацького складу; досягненнями в науково-дослідній та проєктній діяльності; публікаційною активністю у виданнях, представлених у наукометричних базах тощо.

Для оцінювання результативності діяльності наукових і науково-педагогічних працівників (НПП), підрозділів закладів вищої освіти та наукових установ нині широко використовуються сервіси інформаційно-цифрових систем (Іванова, Вакалюк, Мінтій, & Кільченко, 2022), зокрема:

- профіль наукового і НПП, підрозділу та наукової установи/ЗВО у системі Google Scholar (Google Академія);
- профіль наукового і НПП, підрозділу та наукової установи/ЗВО у електронних бібліотечних системах/інституційних репозиторіях наукових установ/ЗВО;
- профіль наукового і НПП та наукової установи/ЗВО у вітчизняній інформаційно-аналітичній системі Бібліометрика української науки (БУН);
- цифрові ідентифікатори наукового і НПП (ORCID, Publons, Scopus Author ID та ін.);
- профіль наукового і НПП у Publons;
- профіль у Scopus;
- профіль у WoS.

Окрему увагу варто приділити представленню профілю наукового і НПП у соціальних мережах. Найбільш відомими є наукові соціальні мережі ResearchGate та Academia.edu. Розглянемо науково-інформаційну соціальну мережу ResearchGate, що виступає як засіб: співпраці і комунікації вчених усіх наукових галузей на міжнародному рівні; оцінювання результативності проведених досліджень; організації проєктної діяльності; забезпечення репутації та іміджу науковця і створення умов для кар'єрного зростання тощо. Вона надає можливості для семантичного пошуку, спільного

використання файлів, обміну базою публікацій, форумів, методологічних дискусій тощо. Перед реєстрацією у ResearchGate доцільно ознайомитись із змістом блогу: <https://www.researchgate.net/blo>, який має свої розділи: новини компанії, спільноти (community), перспективи (perspectives). У розміщених статтях можна знайти багато цікавого, наприклад, для чого розміщувати власні препринти, які існують способи підвищення видимості вашого проєкту, як надати DOI деяким своїм публікаціям і т.ін. Створивши свій профіль, вам необхідно розмістити свої публікації (рис. 1).

ResearchGate Home Questions Jobs Search for research, people, and more Add new

Larysa Petrenko Edit
Dr. hab. of Pedagogical Science - Professor (Full) at Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine | Website

Research Interest Score 159.0
Citations 68
h-index 4
Citations over time

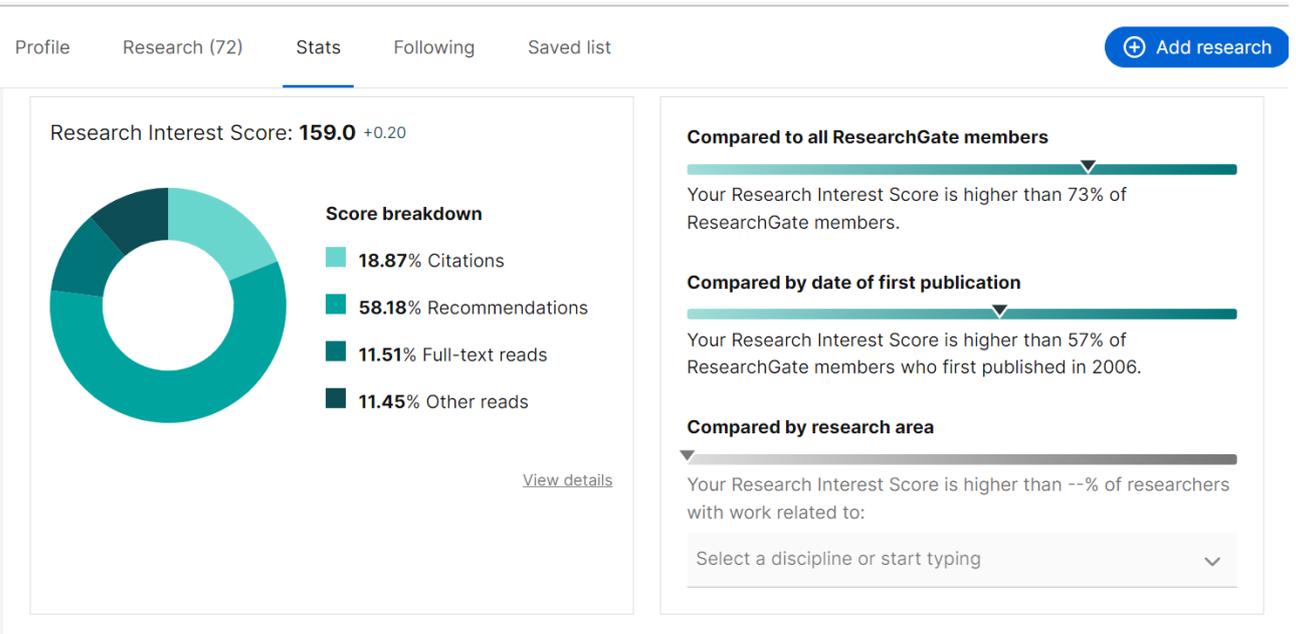
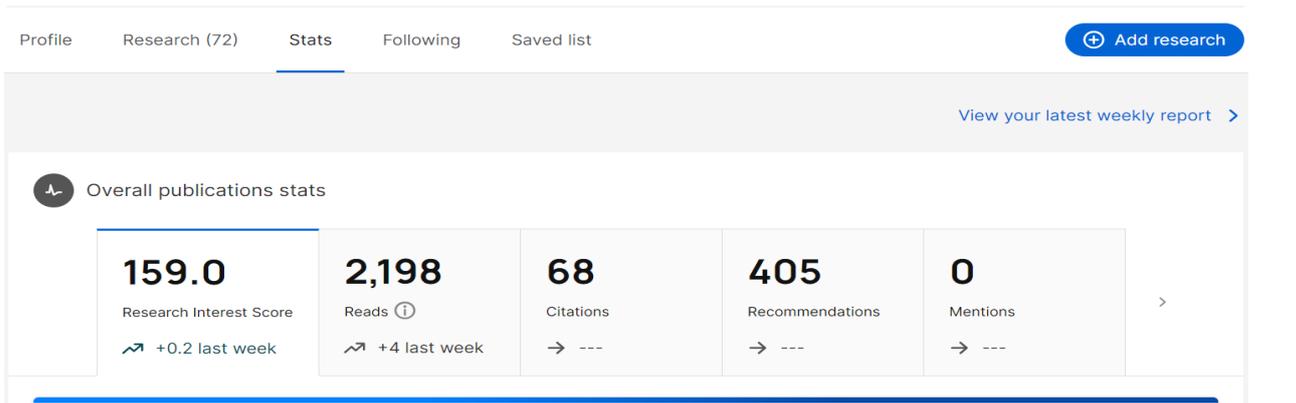
Ukrainian Pedagogical Science and Education: Transformation in the Flames of War

Profile Research (72) Stats Following Saved list Add research

Рис. 1. Профіль ученого в ResearchGate

До них отримують доступ усі бажаючі. Нині у цій мережі зареєстровано більше п'яти мільйонів дослідників з усього світу. ResearchGate має механізм семантичного пошуку, який індексує як внутрішні ресурси, так і головні публічні бази статей (PubMed, CiteSeer, arXiv, Бібліотеку NASA). Цей пошуковий механізм розроблявся спеціально для аналізу анотацій статей, а не тільки ключових слів, що підвищує точність результатів пошуку. ResearchGate має властивість розраховувати інтегральний показник – індексу RG Score та Total Research Interest, оцінити наукову значущість і авторитетність дослідника. Слід зазначити, що між ORCID та ResearcherID існує можливість синхронізації даних профілю та перелік публікацій. Крім цього, на ResearchGate розраховується індекс Гірша, який не співпадає з даним в Google Scholar.

Проаналізувавши інформацію, вказану вами у профайлі, сайт запропонує близькі за вашими науковими інтересами групи, інших учасників та наукові публікації. Таким чином ви матимете змогу знайомитись з останніми дослідженнями в галузі освіти. Сайт щотижня надає статистичні дані про стан використання ваших наукових статей, препринтів, тез, монографій і т.ін. (рис. 2).

[View individual publication stats](#)

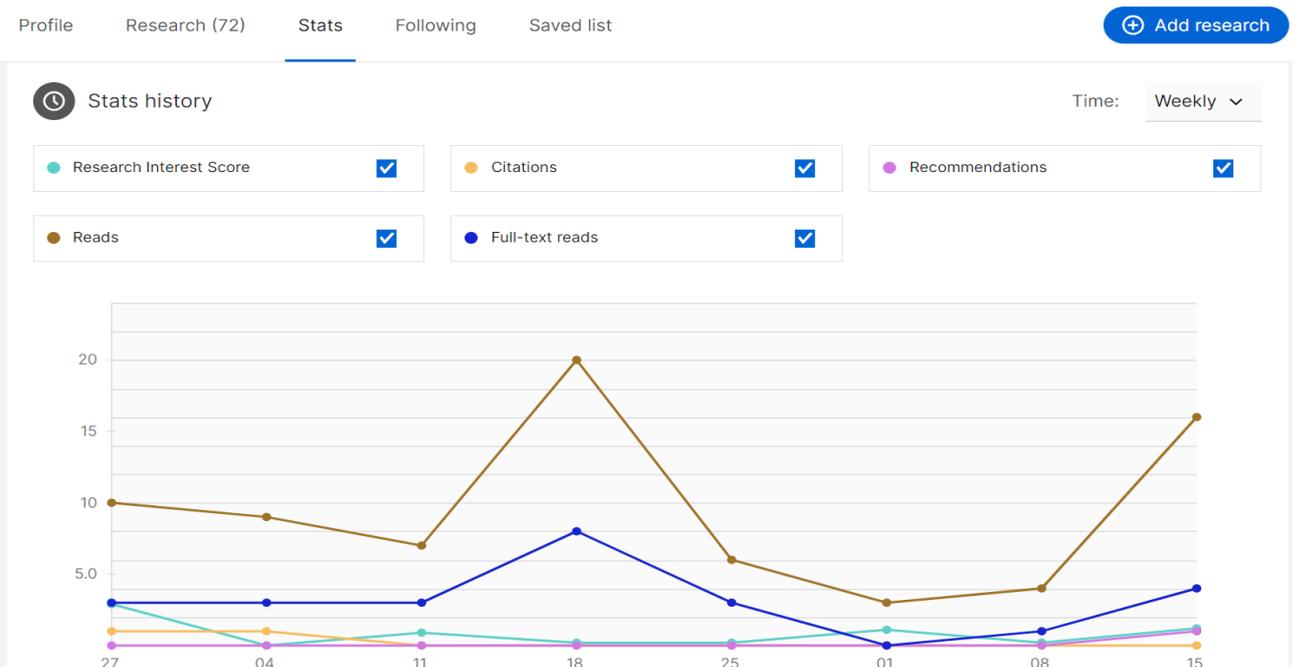

Рис. 2. Загальна статистика публікацій

Можна також відслідкувати статистику за кожною окремою публікацією (рис. 3).

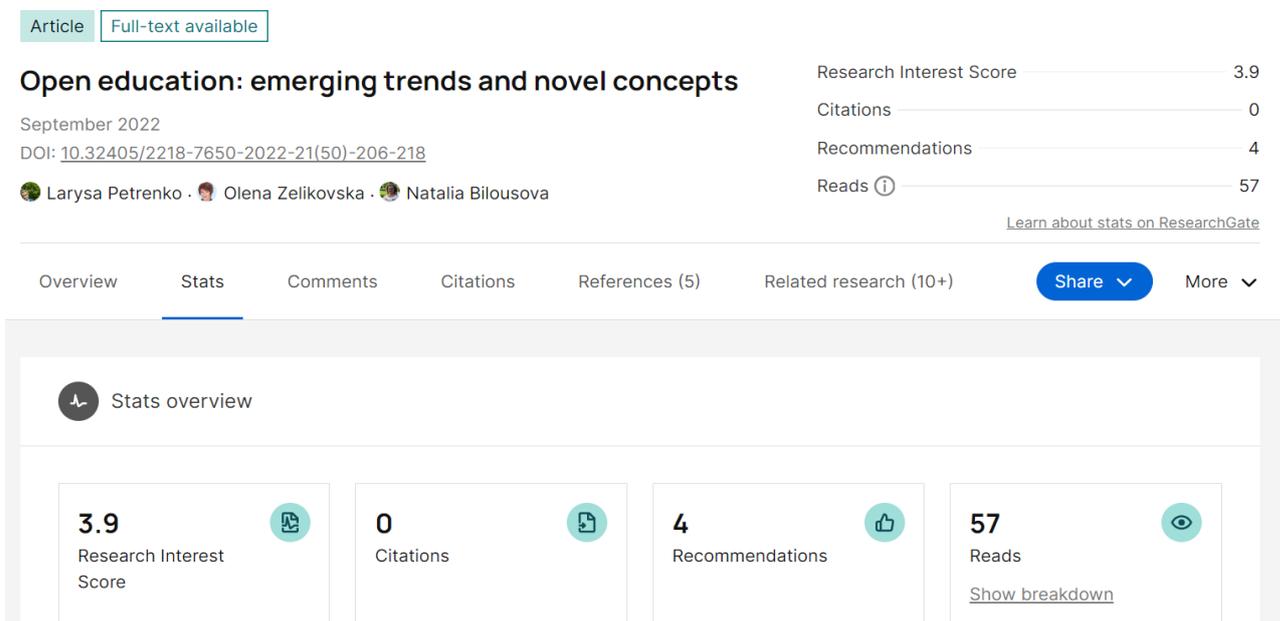

Рис. 3. Статистика окремої публікації

Свій вплив у науковій спільноті ви зможете відстежувати за допомогою дослідницького інтересу, що поєднує кілька показників публікації: читання, рекомендації та цитати. Цей показник дає більш цілісну картину того, як дослідники працюють із вашими дослідженнями. Дослідницький інтерес можна побачити як на рівні окремої публікації, так і на рівні дослідника. На цьому сайті ви можете поставити запитання й відкрити дискусію, відповідати на запитання інших дослідників, стежити за публікаціями окремих авторів або зберігати статті, які становлять для вас науковий інтерес. ResearchGate має дошку вакансій (рис. 4).

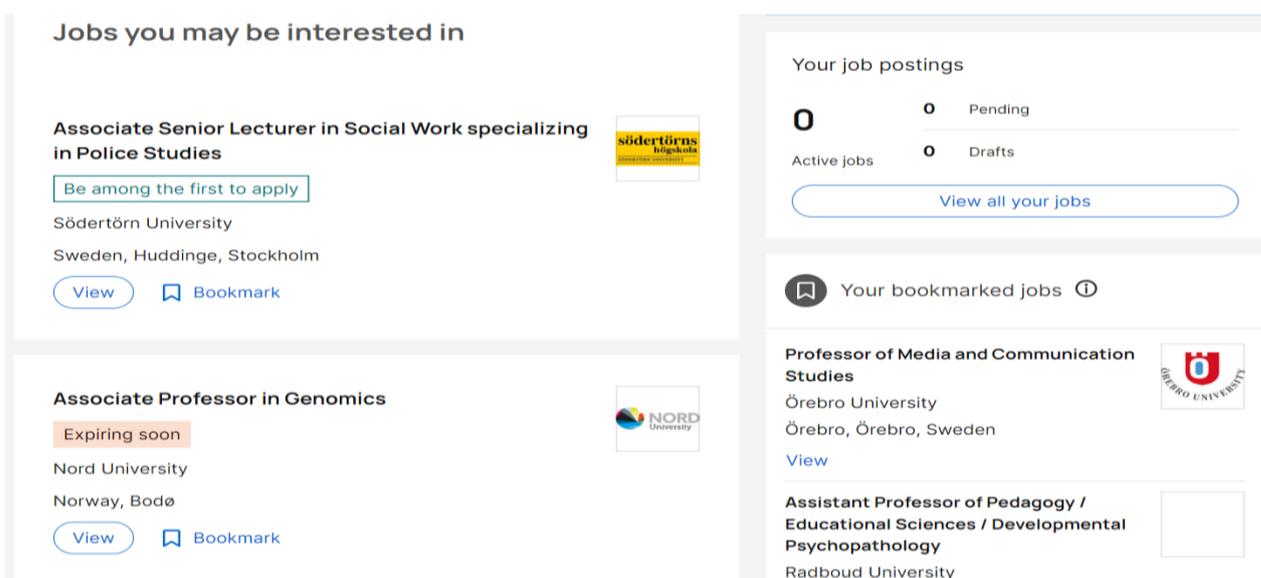

Рис. 4. Дошка оголошень щодо вакансій

Нею ви можете скористуватись для пошуку роботи в закладах вищої освіти інших країн, отримати уявлення про сучасні вимоги до науковців у різних зарубіжних коледжах, університетах та наукових установах.

Окрему увагу варто приділити проєктній діяльності (рис. 5).

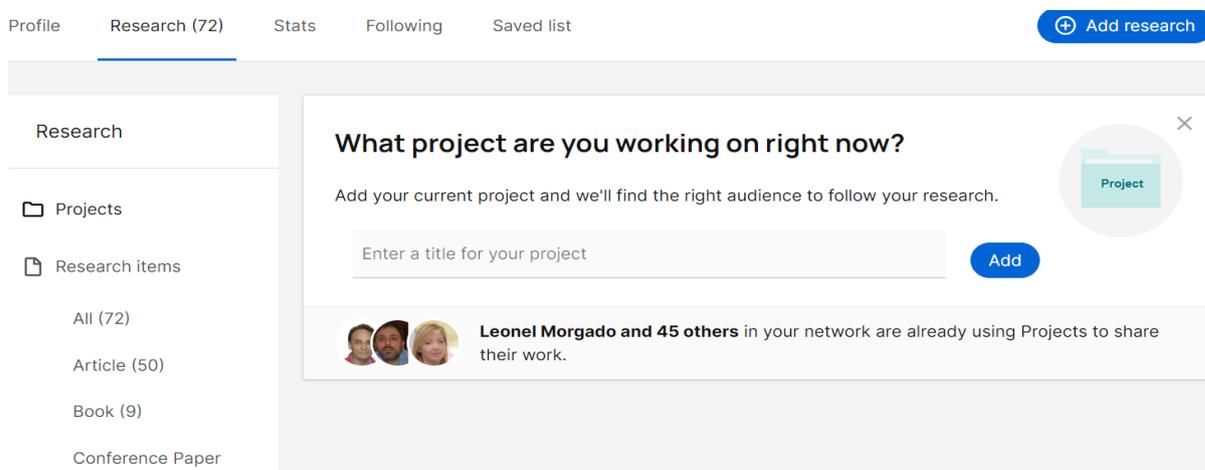

Рис. 5. Проєкт, над яким ви працюєте

Вам пропонується додати проєкт у ResearchGate і сайт допоможе вам знайти необхідну аудиторію для моніторингу ваших досліджень, також у вас з'являться бажачі разом із вами проводити дослідження. Це важлива функція. Адже щоб виграти конкурс на кращий проєкт або грант, вам обов'язково треба мати певну проєктну історію, окрім цього у вас розширюються міжнародні зв'язки, а з часом можуть з'явитися співавтори публікацій у міжнародних журналах. Сайт ResearchGate постійно розвивається. Щороку додаються нові функції. Вводяться не тільки кількісні, але й якісні показники. Наприклад, розрахування показника самоцитовання.

Цей сайт широко використовується у закладах вищої освіти і наукових установах європейських країн для пошуку експертів, рецензентів, лекторів та ін. По суті, профіль дослідника на сайті ResearchGate – це його портфоліо, а показники – оцінка дослідницького інтересу, цитування, наповненість публікаціями і використання усіх функцій сайту вказує на активність власника цього портфоліо, його наукову репутацію.

Список посилань

Верховна Рада України. Законодавство України (2022, 23 лютого). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки*. Розпорядження КМ України (286-р).

Єршов, М.-О. (2021). Свобода як тренд сучасної ІТ-освіти. *The Scientific Heritage*, 72(72),4, 24-29.

Іванова, С.М., Вакалюк, Т.А., Мінтій, І.С., & Кільченко, А.В. (2022). Інформаційно-цифрові технології як засоби оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень. *Вісник НАПН України*, 4(1), 1-12.

Міністерство освіти і науки України. Інститут освітньої аналітики (2020). *Результати моніторингових досліджень*. <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diynalnist/analitika/rezultati-monitoringovih-doslidzhen/>

**АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗРІЗІ
(СТАНОМ НА 01.10. 2022 р.)**

Валентина Попова,
доктор економічних наук, професор, провідний
науковий співробітник лабораторії зарубіжних
систем професійної освіти і навчання, Інституту
професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8931-8880>

***Анотація.** З метою виявлення особливостей освітньої галузі проаналізовано ситуацію на ринку праці України станом на 01.10.2022 р. Виявлено і конкретизовано ознаки того, що попит на освітян перевищує пропозицію. Проаналізовано ті галузеві диспропорції, усунення яких є прерогативою освітньої галузі в частині досягнення кваліфікаційної відповідності безробітних і незайнятих вакансій. Окреслено масштаб необхідності і напрями модернізації освітньої галузі.*

***Ключові слова:** ринок праці, вид економічної діяльності, професії, освіта.*

**ANALYSIS OF THE UKRAINIAN LABOR MARKET BY TYPES OF
ECONOMIC ACTIVITY AND BY PROFESSION
(AS OF OCTOBER 1, 2022)**

Valentyna Popova,
Doctor of Sciences in Economics, Professor,
Leading Researcher of the Laboratory of Foreign
Systems of Vocational Education and Training,
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

***Abstract.** In order to identify the peculiarities of the educational sector, the situation in the labor market of Ukraine as of October 1, 2022, was analyzed. The signs that the demand for educators exceeds the supply were identified and specified. Those sectoral disparities, the elimination of which is the prerogative of the educational sector in terms of achieving qualification matching of unemployed and unfilled vacancies, are analyzed. The scale of necessity and directions of modernization of the educational sector are outlined.*

***Keywords:** labor market, type of economic activity, professions, education.*

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України триває майже 9 місяців. Війна нанесла величезної шкоди українській економіці та залишила мільйони людей без роботи. Порівняно з довоєнним періодом, ринок праці в Україні зазнав суттєвих змін. Змін зазнали його визначальні економічні параметри: місце знаходження підприємств, місце проживання працівників та вартісна структура ресурсно-енергетичного забезпечення. Подібні зміни відмічаються у економічних умовах функціонування сучасної української системи професійної освіти (Державна служба якості освіти України, 2022). Сукупність зазначених зовнішніх і внутрішніх обставин багаторазово збільшує навантаження на освітян-практиків і відповідальність освітян науковців. Осягнення масштабів проблематики сьогодення є першим необхідним кроком у пошуку науково обґрунтованих шляхів її подолання. За

даними ООН, з початку війни Україну залишили майже 7 мільйонів людей різного віку і статі; біля 4 мільйонів зареєструвались для тимчасового проживання у країнах ЄС. На кінець жовтня частина громадян повернулися в Україну, але експерти оцінюють тимчасові втрати трудового ресурсу щонайменше у 5 мільйонів людей. У щоквартальному інфляційному звіті НБУ йдеться, що безробіття в Україні зросло до 35%. Це майже вчетверо вищий показник, ніж у минулому році, який дорівнював 9,8% (Національний банк України, 2022). Це означає, що приблизно 5-6 мільйонів працездатних осіб втратили роботу. Тобто, ринок праці за період війни зазнав суттєвих змін.

Особливе місце на ринку праці посідає освіта, яка надає послуги та кваліфікації безробітним та роботодавцям (Про затвердження Порядку професійної підготовки..., 2013): адже від рівня освіти роботодавця залежить ступінь економічної ефективності створеного ним робочого місця (вакансії), а від освіти працівника (безробітного) залежить ступінь його відповідності вимогам цього робочого місця. Таким чином, у державній службі зайнятості, яка є інститутом створення і функціонування інфраструктури ринку праці у частині обліку і працевлаштування безробітних, освіті, серед інших видів економічної діяльності, належить визначальна роль.

Укрупнений аналіз статистичних даних Державного центра зайнятості (2022) дає можливість визначитись із загальноекономічними параметрами сучасного ринку праці України за видами економічної діяльності (табл. 1). Дане обстеження окреслює орієнтири переосмислення ролі професійної освіти в умовах викликів сьогодення.

Ситуація за кількістю вакансій та кількістю зареєстрованих безробітних за видами економічної діяльності за січень – вересень 2022 р. виглядає наступним чином:

- різниця між кількістю зареєстрованих безробітних і кількістю вакансій за всіма видами економічної діяльності становить 459211 з навантаженням на одну вакансію – 2,41. Це означає, що 58,55% зареєстрованих безробітних не зможуть знайти роботу відповідно до своєї кваліфікації;

- найбільше вакансій за чисельністю спостерігається у сільському господарстві – 63403 (19,50%), у оптовій та роздрібній торгівлі – 93541 (14,36%) та у переробній промисловості – 40140 (12,99%);

- найвище навантаження на 1 вакансію спостерігається у сфері фінансової та страхової діяльності (9,47), інформації та телекомунікації (5,68) та у державному управлінні й обороні (5,26). Ці види економічної діяльності не мають робочих місць для працевлаштування – 89,44%, 82,41% та 81,00% відповідно;

- протилежна ситуація спостерігається лише у сферах освіти та водопостачанні, де навантаження на 1 вакансію менше 1 (0,83 та 0,93 відповідно), кількість вакансій тут більша за кількість зареєстрованих безробітних на 4827 та на 503 особи відповідно. Це означає, що не зважаючи на високий рівень безробіття, ці види економічної діяльності відчувають нестачу робочої сили, а попит перевищує пропозицію.

Таблиця 1

Кількість вакансій та кількість зареєстрованих безробітних за видами економічної діяльності за січень - вересень 2022 р.

Види економічної діяльності	Код	Кількість вакансій, одиниць	Кількість осіб, які мали статус безробітного, осіб	Структура кількості вакансій, %	Структура кількості осіб, які мали статус безробітного, %	Навантаження на вакансію	Різниця між кількістю осіб, які мали статус безробітного і кількістю вакансій	%
Усього		325145	784356	100,0	100,0	2,41	459211	58,55
Сільське господарство	A	63403	101031	19,50	12,88	1,59	37628	37,24
Добувна промисловість	B	5781	8018	1,78	1,02	1,39	2237	27,90
Переробна промисловість	C	61715	101855	18,98	12,99	1,65	40140	39,41
Постачання електроенергії, газу	D	7387	15760	2,27	2,01	2,13	8373	53,13
Водопостачання, каналізація	E	7099	6596	2,18	0,84	0,93	-503	-7,63
Будівництво	F	9290	26450	2,86	3,37	2,85	17160	64,88
Оптова та роздрібна торгівля	G	46704	140245	14,36	17,88	3,00	93541	66,70
Транспорт, пошта	H	21931	38488	6,74	4,91	1,75	16557	43,02
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	8246	18731	2,54	2,39	2,27	10485	55,98
Інформація та телекомунікації	J	1711	9726	0,53	1,24	5,68	8015	82,41
Фінансова та страхова діяльність	K	1934	18321	0,59	2,34	9,47	16387	89,44
Операції з нерухомим майном	L	2490	6265	0,77	0,80	2,52	3775	60,26
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	5029	15499	1,55	1,98	3,08	10470	67,55
Адміністрування	N	9804	17708	3,02	2,26	1,81	7904	44,64
Державне управління й оборона	O	18004	94740	5,54	12,08	5,26	76736	81,00
Освіта	P	27971	23144	8,60	2,95	0,83	-4827	-20,86
Охорона здоров'я	Q	21596	33836	6,64	4,31	1,57	12240	36,17
Мистецтво, спорт, відпочинок	R	3007	4395	0,92	0,56	1,46	1388	31,58
Надання інших видів послуг	S	2041	5435	0,63	0,69	2,66	3394	62,45
Діяльність домашніх господарств	T	1	39	0,00	0,00	39,0	38	97,44
Діяльність екстериторіальних організацій і органів	U	1	62	0,00	0,01	62,0	61	98,39

Аналіз кількості вакансій та кількості зареєстрованих безробітних у професійному розрізі демонструє дещо інші характерні ознаки ринку праці (табл. 2): найбільша кількість вакансій у загальній кількості є для робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 73505 або 22,61%, для кваліфікованих робітників з інструментом – 49869 або 15,34% та для працівників сфери торгівлі та послуг – 42989 або 13,22%;

Таблиця 2

Кількість вакансій та кількість зареєстрованих безробітних у професійному розрізі за січень - вересень 2022 р.

Назва професії (посади)	Кількість вакансій, одиниць	Кількість осіб, які мали статус безробітного, осіб	Структура кількості вакансій, %	Структура кількості осіб, які мали статус безробітного, %	Навантаження на вакансію	Різниця між кількістю осіб, які мали статус безробітного і кількістю вакансій	%
Усього	325145	784356	100,00	100,00	2,41	459211	58,55
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	18989	102117	5,84	13,02	5,38	83128	81,40
Професіонали	35127	78872	10,80	10,06	2,25	43745	55,46
Фахівці	33032	86615	10,16	11,04	2,62	53583	61,86
Технічні службовці	13168	50659	4,05	6,46	3,85	37491	74,01
Працівники сфери торгівлі та послуг	42989	136166	13,22	17,36	3,17	93177	68,43
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	11359	23909	3,49	3,05	2,10	12550	52,49
Кваліфіковані робітники з інструментом	49869	71109	15,34	9,07	1,43	21240	29,87
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	73505	134063	22,61	17,09	1,82	60558	45,17
Найпростіші професії	47107	96346	14,49	12,28	2,05	49239	51,11
Особи без професії	0	4500	0,00	0,57		4500	100,00

– найвище навантаження на 1 вакансію спостерігається для законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (управителів) – 5,38, технічних службовців – 3,85 та для працівників сфери торгівлі та послуг – 3,17., частка цих категорій працівників у загальній кількості зареєстрованих безробітних найбільша – 81,40%, 74,01% та 68,43%, відповідно;

– найменша нестача робочих місць спостерігається для кваліфікованих робітників з інструментом – 29,87% цих категорій не зможуть на даний момент працевлаштуватися. Для усіх інших професій нестача робочих місць становить приблизно 50% (робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (45,17%), найпростіших професій (51,11%) та для

кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (52,49%), або значно вища;

– із усієї кількості зареєстрованих безробітних 4500 осіб або 0,57 % не можуть працевлаштуватися та не мають ніякої професійної підготовки. Хоча ця кількість є незначною, але вони у цих умовах також становлять потенціал для сфери професійної (професійно-технічної) освіти.

Висновки. Аналіз ринку праці України за видами економічної діяльності та у професійному розрізі (станом на 01. 10. 2022 р.) дозволяє виявити масштаб необхідності і напрями модернізації освітньої галузі.

Масштаб необхідності визначається відсутністю вакансій для майже 0,5 млн. безробітних. Вирішення цього питання потребує підготовки фахівців зі створення робочих місць (від само зайнятості до найму працівників). Для відповідного налаштування освітньої галузі необхідне наповнення кадровим потенціалом існуючих вакансій і відновлення матеріально-технічної бази для створення нових робочих місць в системі професійної освіти.

Напрями модернізації професійної освіти визначаються потребами у підготовці (перепідготовці) відповідних фахівців за конкретними видами економічної діяльності. Деталізований план відновлення України, презентований 4 липня 2022 р. на конференції у Швейцарії, містить відповідні орієнтири (Україна представила план відновлення країни – подробиці, 2022). Найбільші інвестиції будуть спрямовані на відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів (150-250 млрд. дол.) та розширення та інтеграція логістики з ЄС (відновлення інфраструктури, реконструкція пошкоджених внаслідок війни аеропортів, тощо – 120-160 млрд. дол.). Подальші дослідження стосовно адекватного налаштування українського ринку праці полягають у відповідній модернізації освітніх програм професійної освіти.

Список посилань

Державна служба якості освіти України. (2022). *Організація безпечного освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану*. Урядовий портал. Опубліковано 05 серпня 2022 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/orhanizatsiia-bezpechnoho-osvitnoho-seredovishcha-zakladu-profesiinoi-profesiino-tekhnichnoi-osvity-v-umovakh-voiennoho-stanu?print>

Державний центр зайнятості. (2022). *Аналітична та статистична інформація*. <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69>.

Національний банк України. (2022). *Інфляційний звіт. (Липень 2022 року)*. НБУ. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf

Мінсоцполітики України, МОН України. (2013, Травень 13). Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних: наказ № 318/655. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1029-13#Text>

Україна представила план відновлення країни – подробиці. (2022, липень 4). Слово і Діло. <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/suspilstvo/ukrayina-predstavyla-plan-vidnovlennya-krayiny-podrobyczy>

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Микола Пригодій,

доктор пед. наук, професор, завідувач
лабораторії електронних навчальних ресурсів,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>

***Анотація.** Уточнено поняття та місце цифрових технологій у системі систематизації, обробки, передачі та збереження інформації. Описано етапи наукового дослідження з урахуванням особливостей використання цифрових технологій. Встановлено, що для успішного застосування цифрових технологій у науково-педагогічних дослідженнях необхідно забезпечення розвитку цифрових компетентностей здобувачів наукового ступеня Ph.D. та ознайомлювати аспірантів з програмними продуктами на ринку освітніх послуг.*

***Ключові слова:** Ph.D. «015 Професійна освіта», цифрові технології, етапи наукового дослідження, цифрові компетентності, прикладні програми для наукового дослідження.*

USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL RESEARCH

Mykola Pryhodii,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Laboratory of Electronic Educational
Resources, Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine

***Abstract.** The concept and place of digital technologies in the system of systematization, processing, transmission and storage of information are clarified. The stages of scientific research are described, taking into account the peculiarities of the use of digital technologies. It is established that for the successful application of digital technologies in scientific and pedagogical research it is necessary to ensure the development of digital competencies of Ph.D. students and to acquaint graduate students with software products in the market of educational services*

***Keywords:** Ph.D. «015 Professional Education», digital technologies, stages of scientific research, digital competencies, applied programs for scientific research.*

Цифровізація освіти та науково-педагогічної діяльності є однією з проблем, що стрімко розвиваються на державному, галузевому та особистісному рівнях. Несподівано динаміка досліджень у цій галузі прискорилося швидше, ніж очікувалося у наслідок пандемії COVID-19 та військових дій на території України.

Для більшості користувачів виникає проблема з усвідомленням та диференціюванням дефініцій якими користуються для опису процесів роботи з інформацією (рис. 1).

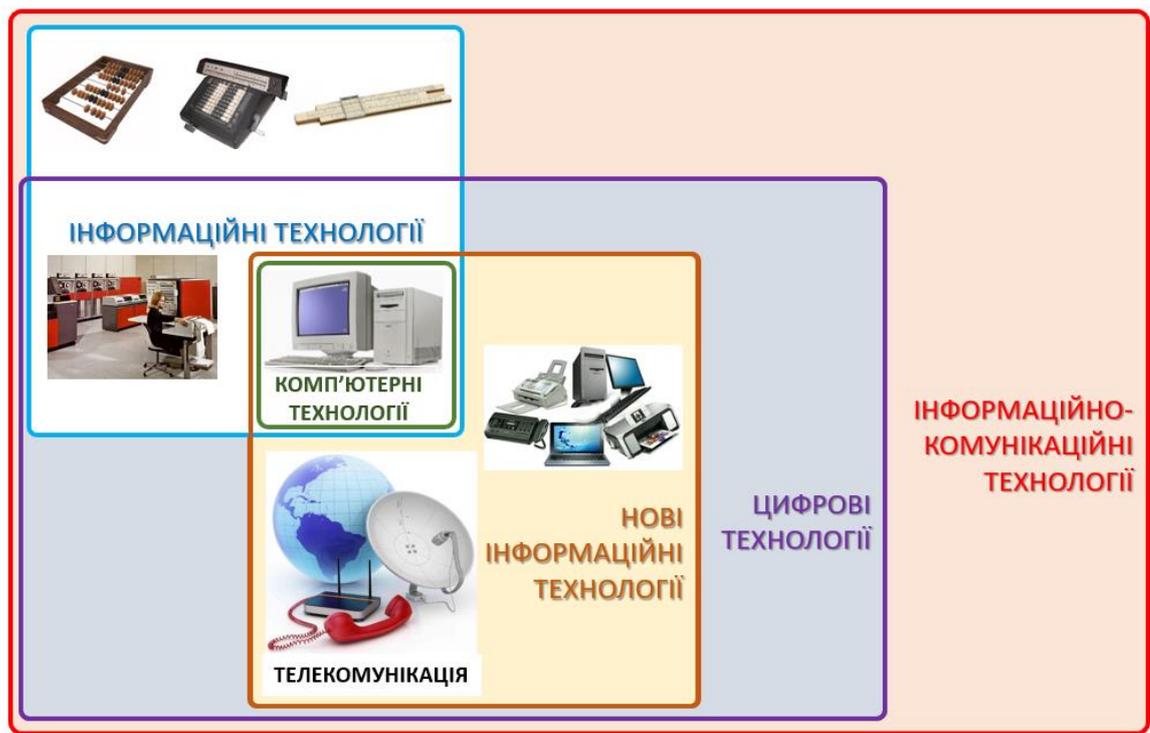

Рис. 1. Понятійний апарат інформаційних процесів

За спрощеною схемою можна дати такі тлумачення поняттям:

інформаційні технології – це система методів, процесів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку для створення, збору, передачі, пошуку, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації діяльності людей;

комп'ютерні технології – технології є частиною інформаційних, що відповідають за зберігання, передачу, обробку, захист і відтворення інформації з використанням комп'ютерів (ЕОМ);

нові інформаційні технології – інформаційна технологія з дружнім інтерфейсом роботи користувача, що використовує персональні комп'ютери і телекомунікаційні засоби;

інформаційно-комунікаційні технології – інформаційні технології з технологіями телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережових функцій управління та моніторингу;

цифрові технології – технології зі своїм програмним забезпеченням, які створені за допомогою обчислювальної техніки (дискретний сигнал).

Розглянемо етапи наукового дослідження з урахуванням особливостей використання цифрових технологій.

Перший етап. Визначення проблеми дослідження, яка має актуальне, життєве значення. Формулювання теми: вивчення тем з проблеми дослідження науковців, які працюють над даною проблемою у цифровому оточенні науковця (на сайтах закладів освіти, НАПН України та ін.); вивчення тем дисертаційних досліджень на сайті Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (<https://naps.gov.ua/ua/iccr/protocols/>) та НБУ імені В.І. Вернадського (<http://nbuv.gov.ua/node/1539>).

Другий етап. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження – робота з авторефератами дисертацій (<https://ivet.edu.ua/repozytarii/baza-avtoreferativ>).

Третій етап. Ґрунтовне, всебічне і глибоке вивчення встановлених наукою фактів, положень, висновків. Пошук і робота з джерелами інформації. Упорядкування матеріалів: робота з електронними каталогами, електронними бібліотеками, пошуковими серверами: Google Академія (<https://scholar.google.com/>), ResearchGate (<https://www.researchgate.net/>), BASE (Bielefeld Academic Search Engine) (<https://www.base-search.net/>), Web of Science (WoS) (<https://www.webofscience.com/>), Scopus (<https://www.scopus.com/>), WorldCat (<https://www.worldcat.org/search>); оцифрування аналогової інформації (ABBY FineReader, Adobe Acrobat DC, NAPS2, FreeOCR та ін.); формування дерева каталогів та структури наукової роботи (All My Books, MyHomeLib, Word, Excel та ін.).

Четвертий етап. Вивчення передового досвіду, робіт провідних науковців сучасності – робота зі спеціалізованими тематичними сайтами, персональними сайтами.

П'ятий етап. Здійснення експериментальної роботи – Створення і використання персонального сайту, форуму, блогу, електронної пошти, систем опитування та тестування (GoogleForms, Kahoot!, ClassMarker та ін.).

Шостий етап. Аналіз експериментальних даних – використання прикладного програмного забезпечення (Excel, SPSS, PedStat та ін.).

Сьомий етап. Узагальнення результатів дослідження, формулювання наукових висновків – робота з авторефератами дисертацій (<https://ivet.edu.ua/repozytarii/baza-avtoreferativ>).

Восьмий етап. Апробація результатів дослідження: участь в онлайн конференціях, семінарах (GoogleMeet, Zoom, Teams та ін.); використання форумів, чатів (Facebook, Telegram, Viber, Instagram та ін.); підготовка до виступів з мультимедійною підтримкою (PowerPoint, Google Slides та ін.).

Дев'ятий етап. Оформлення результатів дослідження, пояснювальної записки – використання текстового (Word, GoogleDocs та ін.) і графічного редакторів (Paint, Photoshop, CorelDraw, Excel та ін.).

Десятий етап. Захист роботи – використання мультимедійного супроводу та при необхідності он-лайн конференції (GoogleMeet, Zoom, Teams та ін.).

Отже, для успішного застосування цифрових технологій у науково-педагогічних дослідженнях необхідно: забезпечення розвитку цифрових компетентностей здобувачів наукового ступеня Ph.D. «015 Професійна освіта»; ознайомлювати аспірантів з програмними продуктами та здійснювати їх підготовку до використання цифрових технологій у освітній та науковій діяльності.

Список посилань

Kryvorot, T., & Pryhodii, M. (2022). Training of pedagogical workers for the use of digital internet technologies in the educational process. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.33-41>.

Pryhodii, M. (2019). Analysis of the state of pedagogical workers training to use smart technologies in the educational process. *Professional Pedagogics*, 18, 137-142. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.18.137-142>.

Єршов, М.-О. (2021). Свобода як тренд сучасної ІТ-освіти. *The Scientific Heritage*, 72(72),4, 24-29.

Єршов, М.-О. (2019). Сучасні проблеми формування цифрової компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти. In: В.Г. Кремень, О.І. Ляшенко (ред.), *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р.* (с. 79-85). Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Пригодій, М. А. (2018). Особливості використання ІКТ у системі післядипломної педагогічної освіти: зарубіжний досвід. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*, 7, 120-124. <http://pedejournal.cdu.edu.ua/article/view/2787>

Пригодій, М. А. (2021). Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та машинобудівної галузей. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3 (1), 1-8. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-2-8>

Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010). Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї. В *Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Наука в інформаційному просторі», 16-17 верес. 2010 р. «Доповіді гуманітарного напрямку»* (Т. 3, с. 69-71). Дніпропетровськ: Видавець Біла К. О. http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm

Пригодій, М. А. (2015). Використання компаративного аналізу в дослідженнях з порівняльної педагогіки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 124, 292-294.

Пригодій, М. А. (2021). Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та машинобудівної галузей. Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 17 червня 2021р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1(3). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-2-8>

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Валентина Радкевич,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Національної академії педагогічних наук України,
директор Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України
<http://orcid.org/0000-0002-9233-5718>,
e-mail: mrs.radkevich@gmail.com

***Анотація.** Висвітлено особливості провадження освітньої діяльності в науковій установі. Охарактеризовано підготовку в Інституті професійної освіти НАПН України здобувачів вищої освіти рівнів магістра (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки) і доктора філософії (спеціальність 015 Професійна освіта). Визначено проблеми і перспективи розвитку освітніх програм.*

***Ключові слова:** Інститут професійної освіти НАПН України; професійна освіта; підготовка здобувачів вищої освіти; магістратура, аспірантура, докторантура; розвиток освітніх програм.*

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE INSTITUTE OF VOCATIONAL EDUCATION OF THE NATIONAL ACADEMY OF PEDAGOGICAL SCIENCES OF UKRAINE

Valentyna Radkevych,
Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor,
Academician of NAES of Ukraine,
Director of the Institute of vocational education and training
of the National academy of educational sciences of Ukraine

***Abstract.** The publication raised the problem of conducting educational process in a scientific institution, highlighted its peculiarities. It has been characterized the training of higher education seekers at the master's level (specialty 011 Educational, pedagogical sciences) and PhD (specialty 015 Professional education) at the Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. The problems and prospects of the development of educational programs are defined.*

***Keywords:** the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine; vocational education; training of higher education seekers; master's degree, postgraduate studies, doctoral studies; development of educational programs.*

В Інституті професійної освіти НАПН України здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти – рівнів магістра, доктора філософії, а також – здобувачів наукового ступеня доктора наук. Організаційні питання щодо підготовки докторів наук вирішуються на засіданнях вченої ради Інституту. Структурним підрозділом, що забезпечує організацію освітнього процесу підготовки магістрів і докторів філософії, є кафедра професійної освіти і навчання (завідувач – Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник). Головною метою діяльності кафедри є забезпечення якості освітньої підготовки магістрів і докторів філософії. У своїй діяльності цей підрозділ керується законодавчими та нормативно-правовими актами

державного, галузевого, академічного та інститутського рівнів. Підготовка здобувачів вищої освіти – рівнів магістра, доктора філософії здійснюється на підставі ліцензій щодо провадження освітньої діяльності за другим (магістерським) рівнем вищої освіти і третім освітньо-науковим рівнем вищої освіти (наказ МОН України від 19.04.2021 № 49-л) за очною і заочною формами навчання, а доктора наук – на підставі рішення вченої ради про відкриття докторантури з підготовки докторів наук у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, зі спеціальності 015 Професійна освіта (протокол № 7 від 08.08.2016 р.) за очною формою навчання. У 2021-2022 рр. навчання здійснювалося за такими спеціальностями: 011 Освітні, педагогічні науки у галузі 01 Освіта/Педагогіка (за Переліком наукових спеціальностей 2016 року) – у магістратурі; 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти (за Переліком наукових спеціальностей 2011 року) та 015 Професійна освіта у галузі 01 Освіта/Педагогіка (за Переліком наукових спеціальностей 2016 року) – в аспірантурі і докторантурі.

Освітня діяльність із підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти відбувається згідно з акредитованою освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи» (гарант: В.О. Радкевич, директор Інституту професійної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України), (сертифікат НАЗЯВО від 27.11.2019 , № 16 до 27.11.2024 р). Мета освітньо-професійної програми полягає у забезпеченні якісної підготовки фахівців, здатних здійснювати освітню діяльність у закладах вищої освіти, центрах надання освітніх послуг, провадити коучингову і тренінгову діяльність, реалізовувати завдання щодо психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти. Змістом освітньо-професійної програми передбачено формування та розвиток компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності, а саме: цілісної і логічно-послідовної системи знань із педагогіки вищої школи; здатності застосовувати набуті знання, уміння й навички з дисциплін загальної та професійної підготовки для вирішення типових задач діяльності фахівця на відповідній посаді. Освітня програма та навчальний план передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, що дає можливість набути необхідні компетентності для подальшої професійної діяльності і соціальні навички (soft skills). Освітньо-професійною програмою передбачено оптимальне поєднання обсягу окремих освітніх компонентів із фактичним навантаженням здобувачів вищої освіти, включно із самостійною роботою, відтак, обсяг аудиторного навантаження для магістрів складає 33 %, навантаження одного навчального року становить 60 кредитів ЄКТС. Освітній процес організовується за змішаною формою навчання й передбачає застосування інтерактивних форм, мультимедійних лекцій, практичних занять, роботу в малих групах, консультативні й індивідуальні заняття, педагогічну та науково-дослідну практику, виконання магістерської роботи. Це сприяє досягненню програмних результатів на підґрунті студентоцентрованого

підходу. Здобувачам вищої освіти забезпечена можливість складання індивідуальної освітньої траєкторії та реалізації права на вибір навчальних дисциплін відповідно до індивідуальних потреб. Навчання проводиться згідно з розкладом, розробленим на основі навчального плану підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. У викладанні застосовуються пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемно-пошукові методи, тренінгові, інтерактивні, інформаційні технології навчання. Керівництвом Інституту приділяється значна увага підготовці магістрів до педагогічної діяльності в умовах реалізації нової законодавчої бази. Принципи та процедури забезпечення якості освіти визначені та легітимізовані в документах: Законі України «Про вищу освіту», «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти, Національному стандарті України «Системи управління якістю» ДСТУ ISO 9001:2009.

Освітня програма передбачає систему оцінювання якості підготовки студентів і включає вхідний, поточний, семестровий, підсумковий контроль та атестацію. Оцінювання знань та практичних умінь здобувачів магістерського рівня вищої освіти здійснюється відповідно до внутрішньо інститутських положень: про організацію освітнього процесу; систему внутрішнього забезпечення якості освіти; порядок створення, організацію і роботу екзаменаційної комісії, про екзамени та заліки; про підготовку і захист магістерської роботи, про рейтингову систему оцінювання знань. В інституті систематично здійснюється контроль за виконанням магістрантами індивідуальних планів роботи. Поточний контроль здійснюють наукові керівники. За результатами атестації завідувач кафедри професійної освіти і навчання готує наказ про переведення здобувачів наукового ступеня магістра на наступний рік навчання. Двічі на рік для магістрантів організують сесії, під час яких у змішаному форматі науковці інституту, задіяні до викладацької роботи, проводять лекційні, семінарські, практичні заняття, тренінги.

Варто також акцентувати увагу на викликах і пріоритетах подальшого розвитку освітньої підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Труднощі та недоліки у підготовці магістрантів пов'язані з відсутністю цільового фінансування освітнього процесу. Інститут професійної освіти НАПН України потребує нормативного врегулювання організації освітнього процесу згідно з Законом України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01.07.2014 р.), Законом України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 28.09.2017 р.), і зокрема, визначення дієвих механізмів залучення науковців, які на постійній основі працюють в інституті, закладах вищої освіти України та зарубіжжя, до викладацької діяльності. У сучасних умовах, у зв'язку з широкомасштабним запровадженням елементів дистанційного навчання, постала необхідність придбання високотехнологічного програмного та технічного забезпечення. Існує об'єктивна потреба забезпечення систематичного інформування здобувачів другого

(магістерського) рівня вищої освіти щодо можливої участі у міжнародних проєктах, грантових програмах, а також сприяння їхній публікаційній активності.

Освітня діяльність із підготовки та атестації здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється за акредитованою освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» (гарант: Л.М. Єршова, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи ІПО НАПН України) (сертифікат НАЗЯВО від 28.08.2021, № 2129, до 01.07.2027 р). Цілі навчання в аспірантурі Інституту професійної освіти НАПН України зорієнтовані на підготовку конкурентоспроможних науково-педагогічних працівників, здатних до креативної, автономної і відповідальної діяльності у сфері професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, виконання й успішного захисту наукових досліджень задля підвищення іміджу системи освіти України. Це відображено в цільових настановах освітньо-наукової програми щодо орієнтації наукових досліджень на вирішення практичних завдань професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, розвиток актуальних компетентностей учнівської і студентської молоді, а також педагогічних працівників закладів П(ПТ)О і ФПО; сприяння якісному науково-методичному супроводу функціонування закладів освіти. Успішній реалізації цього підходу сприяють такі чинники: зрілий вік більшості здобувачів (65 % – старше 40 р.), їх професійна приналежність до системи П(ПТ)О і ФПО (55 %), значний відсоток керівників закладів освіти (32,5 %), що свідчить про їхню орієнтацію на горизонтальну кар'єру (015 Професійна освіта), а не на вертикальну (073 Менеджмент). Унікальність освітньої підготовки здобувачів ступеня доктора філософії визначається місією інституту, відображеною гаслом «Від наукових досліджень – до кращих освітніх практик» щодо підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників як дослідників інноваційного типу, здатних до студентоцентрованого навчання; досягнення програмних результатів здійснюється через участь у дослідженнях і заходах лабораторій ІПО; співпрацю з фаховими виданнями ІПО; використання розроблених ІПО педагогічних інновацій у галузі професійної освіти, належну ІТ підтримку. У діяльності інституту як провідній науковій установі у сфері професійної освіти гармонійно поєднуються наукова діяльність, освітній процес і науково-методичний супровід закладів освіти; наявна потужна база наукових досліджень (Інститут професійної освіти НАПН України, 2022); напрацьовано значний досвід наукового керівництва інноваційною освітньою діяльністю в закладах П(ПТ)О (Інститут професійної освіти НАПН України, 2021); сформований якісний кадровий склад науковців зі великим досвідом роботи в ЗВО (Інститут професійної освіти НАПН України, 2021b). Це створює унікальні можливості для підготовки фахівців інноваційного типу, здатних для комплексного вирішення проблем у професійно-педагогічній, інноваційній діяльності закладів освіти, що сприяє науково-технічному, технологічному та культурно-моральному розвитку суспільства, інтеграції

української науки до світового освітньо-наукового простору. Визначені в освітньо-науковій програмі знання, вміння, навички ефективної комунікації, автономної й відповідальної поведінки майбутніх докторів філософії узгоджені з пп.2.3.4; 9 Стратегії розвитку ІПО (Інститут професійної освіти НАПН України, 2020) та його освітньої діяльності (Інститут професійної освіти НАПН України, 2018, 02 січня), й зорієнтовані на забезпечення: студентоцентрованого, проблемно-орієнтованого, дистанційного і змішаного навчання; підвищення кваліфікацій науково-педагогічних кадрів; інформатизацію освітнього процесу; міжнародного співробітництва.

Підготовка здобувачів наукового ступеня доктора наук в Інституті професійної освіти НАПН України здійснюється на підставі рішення вченої ради про відкриття докторантури з підготовки докторів наук галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (протокол № 7 від 08.08.2016 р.) і координується вченою радою інституту. Вступ до докторантури здійснюється на конкурсній основі. Здобувачі наукового ступеня доктора наук для завершення роботи над науковими дослідженнями й оформлення їх результатів не менше ніж за два місяці до вступу подають на розгляд відповідної науково-дослідної лабораторії розгорнуту пропозицію, в якій міститься план дослідницької роботи та/або інформація про обсяг наукової роботи, рекомендаційний лист-характеристику штатного доктора наук зі згодою бути науковим консультантом. На засіданні лабораторії після заслуховування доповіді здобувача приймається ухвала щодо рекомендації вступника на розгляд вченої ради й ухвалення рішення про вступ до докторантури інституту. Остаточне рішення щодо вступу здобувача в докторантуру ухвалюється на засіданні вченої ради інституту абсолютною більшістю голосів членів ради. Нормативний строк підготовки докторів наук складає два роки. Мета підготовки здобувачів наукового ступеня доктора наук в Інституті професійної освіти НАПН України полягає у забезпеченні професійного розвитку конкурентоспроможних наукових і науково-педагогічних кадрів, здатних до креативної, автономної і відповідальної діяльності у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, набутті компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, методик, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має важливе суспільне значення, розвиток у них самостійності, автономності, відповідальності і конкурентоспроможності, оскільки вступ до докторантури здійснюється за критерієм вмотивованості в науковій і викладацькій діяльності.

Здобувачі наукового ступеня доктора наук упродовж року беруть участь у всіх науково-практичних заходах інституту, відвідують методологічні семінари для здобувачів наукових ступенів і двічі на рік звітують на засіданнях лабораторій і вченої ради, представляючи результати виконаного дослідження. Особливість підготовки здобувачів наукового ступеня доктора наук у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, зі спеціальності

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) визначається тематикою наукових шкіл (Інститут професійної освіти НАПН України, 2022а), специфікою діяльності лабораторій (Інститут професійної освіти НАПН України, 2006-2021). Для організації процесу підготовки здобувачів наукового ступеня доктора наук в Інституті професійної освіти НАПН України використовують форми педагогічної взаємодії з науковими консультантами і вченими Інституту через інтегрування докторантів у діяльність науково-дослідних лабораторій; залучення до їх консультування керівників наукових шкіл через проведення наукових семінарів і вебінарів. На період карантину та під час воєнного стану запроваджено онлайн-консультування. Окрім цього, докторантам Інституту забезпечено онлайн-доступ до літературних джерел, авторефератів і дисертацій, що наявні в бібліотеці Інституту (Інститут професійної освіти НАПН України, 2019).

Науковий ступінь доктор наук у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) присуджується здобувачам спеціалізованою вченою радою за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується Міністерством освіти і науки України. Тому протягом строку перебування в докторантурі докторант має представити узагальнення проведених самостійно оригінальних досліджень із отриманими науковими результатами, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення, у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або наукової доповіді за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується Міністерством освіти і науки України.

Перебування в докторантурі не є обов'язковою умовою для подання наукових досягнень до спеціалізованої вченої ради та подальшого їх публічного захисту для здобуття ступеня доктора наук. Проміжна атестація докторантів здійснюється на засіданнях вченої ради інституту двічі у рік, де здобувач презентує узагальнені результати виконуваного дослідження. Підсумкова атестація здобувачів наукового ступеня доктора наук здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою Д 26.458.01 Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Вагомі здобутки (академічна мобільність аспірантів / докторантів, залучення іноземних вчених до освітньої діяльності тощо) та виклики освітньої підготовки й атестації здобувачів ступенів доктора філософії і доктора наук в умовах сьогодення. Право на академічну мобільність аспірантів / докторантів реалізується шляхом сприяння участі здобувачів ступеня доктора філософії і доктора наук у міжнародних програмах та проєктах та на підставі меморандумів і договорів про співробітництво між Інститутом професійної освіти НАПН України й зарубіжними закладами

освіти як партнерами, а також на забезпечення стажування аспірантів/докторантів в зарубіжних закладах освіти. Здобувачі ступеня доктора філософії і доктора наук ознайомлені зі змістом і особливостями роботи інформаційних порталів для пошуку програм мобільності докторів філософії, а також інших премій і стипендій, а саме: StudyPortals. рHd; Find PhD; Study.EU, «Association Bernard Gregory». Вони мали також можливість долучитися до активної роботи в реалізації проєкту «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-SVNE-SP».

Упродовж 2021-2022 навчального року аспіранти й докторанти Інституту взяли активну участь у міжнародних, всеукраїнських, науково-практичних, науково-методичних онлайн-конференціях, опублікували наукові праці в зарубіжних наукових виданнях та в часописах, внесених до наукометричних баз даних.

Зокрема, у 2021 р. здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук взяли участь у: II International Conference «Role of science and education in sustainable development» (5-6 квітня 2021 р., м. Катовіце, Польща); II International On-line Scientific Conference «Topical issues of society development in the turbulence conditions» (25 травня 2021 р., м. Братислава, Словаччина); III International scientific conference «Digital economy and digital society» (28-29 травня 2021 р., м. Катовіце, Польща); I Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку творчої особистості майбутнього педагога в контексті інтеграції України до єдиного європейського і світового освітнього простору» (27-29 жовтня 2021 року, м. Глухів, Україна); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (4-5 листопада 2021 р., м. Львів, Україна); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (25-26 листопада 2021 року, м. Хмельницький, Україна). Здобувачі ступеня доктора філософії та доктора наук також мали можливість долучитися до активної участі в реалізації проєкту «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-SVNE-SP».

У 2022 р. здобувачі вищої освіти взяли участь у: 3-ій Міжнародній науковій конференції «Роль науки та освіти в забезпеченні сталого розвитку» (20-21 січня 2022 р., Вища технічна школа в Катовіце, Республіка Польща); Міжнародній конференції «VII Congresso International de Direito da Moda» (01 грудня 2022 р., Бразилія); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід» (16 лютого 2022 р., Україна), Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка і психологія сьогодення: теорія та практика» (21-22 січня 2022 р., Україна), Міжнародній науково-практичній конференції «Наука, освіта та суспільство в XXI столітті: наукові ідеї та механізми реалізації» (14 грудня 2022 р., Україна) IV

Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (20 жовтня 2022 р., Україна), VI Міжнародній конференції «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу» (04 листопада 2022 року, Україна); Міжнародному тренінгу «Occupational Standards Development» (15 вересня 2022р., Бельгія); онлайн тренінгу в рамках Еразмус+ проєкту PAGOSTE «Професіоналізація педагогів: підходи, структура та стандарти» (17-19 жовтня 2022 р., Університет Констанца).

Відповідно до установчих документів, що регулюють надання освітніх послуг, зокрема мовної підготовки здобувачів вищої освіти працівниками Вищої Школи Лінгвістичної (Польща) та Інституту професійної освіти НАПН України проводяться заходи з мовної підготовки та складання іспиту з іноземної мови (міжнародна сертифікація) для наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників закладів вищої та професійної освіти. Основними особливостями програми є складання мовних тестів, розроблених відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій визначення рівнів сформованості мовної комунікативної компетентності; заняття проводилися дистанційно досвідченими викладачами з Польщі, Великобританії, Німеччини (дипломовані носії мови); особистісно-орієнтований підхід до кожного учасника Програми; використовуються сучасні мовні лабораторії, комп'ютерні та мультимедійні класи Вищої Школи Лінгвістичної; учасники Програми мають можливість пройти мовну підготовку (впродовж 1 місяця) та скласти іспит на визначення рівня володіння іноземною (польською, англійською, німецькою) мовою; випускники Програми отримують мовний сертифікат, що підтверджує рівень володіння іноземною мовою (не нижче B2), відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України. Аспіранти Інституту опановують новітні результати актуальних фундаментальних і прикладних наукових досліджень, закономірності, законодавче забезпечення розвитку професійної освіти і навчання та виявляють адаптаційний потенціал зарубіжного досвіду. Ґрунтовно ознайомлюються з мережею закладів професійної та фахової передвищої освіти, засвоюють моделі та системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу і долучаються до розроблення відповідних рекомендацій щодо модернізації вітчизняної системи професійної (професійно-технічної) освіти, засвоюють інноваційні технології професійного навчання майбутніх фахівців, методики сприяння професійному розвитку педагогічного персоналу закладів професійної освіти та забезпечення високого рівня якості професійного навчання в Україні. Випускники освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 015 Професійна освіта визначають та засвоюють ефективні форми організації та механізми консультування здобувачів професійної та фахової передвищої освіти щодо започаткування власної справи і успішного ведення малого бізнесу, планування та реалізації професійної кар'єри, набувають практичних умінь щодо розроблення smart-комплексів та їх використання в освітній діяльності,

здійснення управління закладом професійної освіти на засадах соціального партнерства. Аспіранти Інституту мають змогу досліджувати й обґрунтовувати методичні засади дистанційного навчання кваліфікованих робітників у закладах професійної та фахової передвищої освіти. Опановують провідні ідеї відкритого професійного навчання, проектування особистісно-розвивальних технологій, активного використання Інтернет-сервісів, соціальних мереж, спеціального програмного забезпечення, здатних розгорнути інформаційно-освітнє середовище як складову світового освітнього простору. В аспірантурі Інституту здобувачі наукового ступеня доктор філософії долучаються до проектування інформаційно-освітнього середовища закладів професійної та фахової передвищої освіти. Опановують теоретичні і методичні основи стандартизації професійної освіти фахових молодших бакалаврів у коледжах і технікумах. Наукові праці аспірантів і докторантів Інституту завантажуються в електронну бібліотеку НАПН України та розміщуються на офіційному Web-сайті ІПО НАПН України.

У 2022 р. було оновлено зміст ОНП. Зміни характеризуються оновленням назв та змісту навчальних дисциплін. Зокрема, змінено назви попередніх дисциплін і відповідно введено такі дисципліни обов'язкового компоненту як: «Методологія і методика наукових педагогічних досліджень», «Цифрові технології в науково-педагогічних дослідженнях», «Психологія наукової і педагогічної діяльності», вибіркової складової: «Правова культура педагогічного працівника», «Моделі змішаного навчання у професійній освіті», «Психологічна діагностика у наукових педагогічних дослідженнях». До змісту робочої програми із навчальної дисципліни «Психологія наукової і педагогічної діяльності» введено завдання щодо формування у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії умінь і навичок педагогічної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища закладу професійної освіти. До змісту навчальної дисципліни «Порівняльна професійна педагогіка» введено євроінтеграційну проблематику до освітнього процесу. До списків літератури у навчально-методичних комплексах навчальних дисциплін включено праці європейських учених і дослідників

Атестація здобувачів ступеня доктора філософії забезпечувалася у 13 разових спеціалізованих вчених радах із правом проводити захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями). Напрями досліджень: формування професійно-етичної культури майбутніх графічних дизайнерів у коледжах; підготовка майбутніх учителів професійних технічних предметів із використанням технологій дистанційного навчання в університетах республіки Польща; формування професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування в професійно-практичній підготовці; розвиток професійної компетентності методистів закладів професійної освіти у міжкурсовий період підвищення кваліфікації; формування професійної компетентності майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва; підготовка фахівців готельного

господарства і туризму у професійних школах Туреччини; формування правової культури кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти морського профілю, розвиток творчого потенціалу майбутніх автомеханіків у коледжах, розвиток ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю засобами інтерактивних технологій, професійна підготовка майбутніх токарів за дуальною формою освіти, розвиток екологічної компетентності майбутніх викладачів спеціальних дисциплін закладів професійної освіти аграрної галузі, формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельної галузі з використанням онлайн-технологій. Усі захисти дисертаційних досліджень відбулися з позитивним рішенням.

Випускники аспірантури Інституту, які навчалися за державним замовленням, працюють у державних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Одна з випускниць працевлаштована на посаду наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту. Випускниця докторантури Інституту, яка навчалася за державним замовленням, була прийнята на посаду старшого наукового співробітника лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту.

Ефективність освітньої діяльності і зокрема роботи аспірантури та докторантури визначається успішним завершенням у 2021 році 12 здобувачами науково-освітньої програми із достроковим захистом дисертаційних робіт. Усі інші здобувачі ступеня доктора філософії 4-го року навчання успішно завершили освітню складову й склали державний кваліфікаційний іспит. Окрім цього, у 2021 році захистили дисертаційні дослідження 3 докторанти 2017, 2018 і 2019 років випуску та 3 здобувача ступеня доктора наук, а також 4 аспіранти 2017 і 2018 років випуску, 1 здобувач ступеня кандидата педагогічних наук і 2 здобувачів ступеня доктора філософії 2020 року випуску. 2022 році ще один аспірант достроково завершив навчання та захистив дисертаційну роботу.

Труднощі та недоліки у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів пов'язані з неузгодженістю освітнього законодавства та інших правових актів щодо регламентації процедур та інструментів здійснення освітньої діяльності науковими установами. Це виявляється у нечітких механізмах створення і функціонування в наукових установах кафедр, формування педагогічного стажу викладачів, здійснення окремих професійних доплат. Усунення фінансових недоліків передбачено за рахунок поповнення спеціального фонду ІПО, а вирішення законодавчих може бути досягнуто на загальнодержавному рівні. Спостерігається об'єктивна необхідність подальшого удосконалення дослідницького процесу здобувачів ступеня доктора філософії та доктора наук.

Перспективні напрями щодо ефективності освітньої діяльності з підготовки та атестації здобувачів ступеня магістра, доктора філософії, доктора наук:

- розроблення та реалізація концепції, стратегії і практичних механізмів мотивації представників бізнесу і роботодавців до інвестування науково-освітньої програми «Професійна освіта» для підготовки творчих педагогів закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти та керівників інноваційного типу, здатних до креативної, автономної і відповідальної діяльності у сфері професійної освіти, з подальшою інтеграцією результатів самостійного наукового дослідження у світовий науково-освітній простір задля підвищення рівнів якості та іміджу вітчизняної професійної освіти;

- розроблення та реалізація порядку і чітких механізмів дистанційного навчання й навчання за індивідуальним графіком з метою максимального забезпечення доступу до освітнього процесу як окремих категорій здобувачів ступеня доктор філософії, так і забезпечення освітнього процесу в умовах форс-мажорних обставин;

- організація міжнародних стажувань аспірантів і докторантів;

- сприяння опублікуванню навчально-методичної літератури, підготовленої аспірантами та докторантами у ході виконання досліджень;

- проведення адаптаційних тренінгів та майстер-класів щодо вдосконалення комунікативних умінь застосування іноземної мови;

- посилення уваги наукових керівників (консультантів), керівників науково-дослідних робіт, у межах яких виконуються дисертаційні дослідження аспірантів та докторантів, до забезпечення відповідного методологічного рівня дисертацій, своєчасного виконання індивідуального плану роботи аспірантів та докторантів;

- розроблення й запровадження рейтингової системи щодо оцінювання якості освітньої підготовки здобувачів ступеня доктор філософії, а також системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі освіти;

- модернізація матеріально-технічного обладнання та інформаційного забезпечення науково-освітньої підготовки аспірантів і докторантів.

Список посилань

Radkevych, V., & Yershova, L. (2022). Status of Preparedness of Vocational Education System to Counter Real and Potential Threats to National Security and National Interests of Ukraine in the Conditions of External and Internal Challenges. *Professional Pedagogics*, 1(24). 4–17 URL: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.4-17>

Єршова Л.М., & Базиль Л.О. (2020). Ефективні вектори співпраці інституту професійно-технічної освіти НАПН України з навчально(науково)-методичними центрами (кабінетами) професійно-технічної освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1),1-10. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-8-1>

Єршова, Л.М. (2021). Модернізація змісту загальноосвітньої підготовки в системі професійної (професійно-технічної) освіти. In *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) (25 березня 2021 р.)* (с.2 9-34). Київ: ІІТО НАПН України.

Інститут професійної освіти НАПН України (2006-2021). *Презентації лабораторій*. <https://ivet.edu.ua/index.php/labs/prezentatsii-laboratorii>

Інститут професійної освіти НАПН України (2018, 02 квітня). *Статут Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (нова редакція)*. <https://ivet.edu.ua/images/home/publiczna-informatsiia/statut.pdf>

Інститут професійної освіти НАПН України (2018, 02 січня). *Стратегія розвитку освітньої діяльності Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України (на 2018-2025 роки)*. https://ivet.edu.ua/images/home/publiczna-informatsiia/strategiia_rozvytku_osvitnoi_diialnosti.pdf

Інститут професійної освіти НАПН України (2019, 08 жовтня). *Базові джерела з навчальних дисциплін*. <https://ivet.edu.ua/repozytarii/bazovi-dzherela-z-navchalnykh-dystyplin>

Інститут професійної освіти НАПН України (2020). *Стратегія розвитку Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (на 2020-2025 роки)*. https://ivet.edu.ua/images/home/publiczna-informatsiia/strategiia_rozvytku_na_2020-2025_roky.pdf

Інститут професійної освіти НАПН України (2021, 22 квітня). *Витяг з Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо права провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти*. https://ivet.edu.ua/images/home/publiczna-informatsiia/Vytiah_z_litsenzii_ZVO_22.04.2021time16.15.pdf

Інститут професійної освіти НАПН України (2021b). *Педагогічні ресурси. Викладацький склад*. <https://ivet.edu.ua/index.php/education/pidhotovka-doktoriv-filosofii-015-profesiina-osvita/pedahohichni-resursy/vikladatskij-sklad>

Інститут професійної освіти НАПН України (2021a). *Експериментальна робота. Звіти*. <https://ivet.edu.ua/index.php/activity/eksperymentalna-robota/zvity>

Інститут професійної освіти НАПН України (2022b). *Педагогічні інновації для освітньої практики*. <https://ivet.edu.ua/index.php/activity/pedahohichni-innovatsii>

Інститут професійної освіти НАПН України (2022c). *Планова продукція з тем наукових досліджень Інституту професійної освіти НАПН України*. <https://ivet.edu.ua/repozytarii/produksiia-ndr>

Інститут професійної освіти НАПН України (2022a). *Наукові школи*. <https://ivet.edu.ua/index.php/activity/naukovi-shkoly>

Радкевич, В. О., & Єршова, Л.М. (ред.) (2021). *Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта : інформаційно-аналітичні матеріали*. Житомир: «Полісся».

Радкевич, В. О., Лузан, П. Г., & Пащенко, Т. М. (2022). *Фахова передвища освіта: аналітичний огляд ефективності*. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-12. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4209>.

Радкевич, В., & Єршова, Л. (2021). *Професійна (професійно-технічна) освіта для потреб особистості, економіки та суспільства*. In В. Г. Кремень (ред.). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія (До 30-річчя незалежності України)* (с. 76-81). Київ : КОНВІ ПРІНТ/ <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>.

Радкевич, В., & Єршова, Л. (2021). *Сучасна фахова передвища і вища освіта — ключова умова конкурентоспроможності України*. In В. Г. Кремень (ред.). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія (До 30-річчя незалежності України)* (с. 82-86). Київ : КОНВІ ПРІНТ, DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>.

Радкевич, В.О. (2022). *Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів», 17 листопада 2022 р.* *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-15. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4218>

Романова Г.М., & Єршова Л.М. (2019). *Акредитація освітньої програми: європейський підхід*. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1(1), 1-3. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-5-1>

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наталія Сейко,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0002-6197-9553>
e-mail: sejkona.zdu@gmail.com

Анотація. Висвітлено особливості здійснення соціальної адаптації студентів в умовах воєнного стану. Надано рекомендації гарантам, розробникам і викладачам освітніх програм щодо врахування у процесі оновлення освітніх програм різних форм соціальної адаптації здобувачів освіти.

Ключові слова: освітня програма, освітній процес, соціальна адаптація студентів, форми соціальної адаптації.

SOCIAL ADAPTATION OF STUDENTS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL STATE

Nataliia Seiko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Social Technology Department, Ivan Franko Zhytomyr State University

Abstract. The peculiarities of social adaptation of students in the conditions of martial law are highlighted. Recommendations were given to guarantors, developers and teachers of educational programs regarding the consideration of various forms of social adaptation of education seekers in the process of updating educational programs.

Keywords: educational program, educational process, social adaptation of students, forms of social adaptation.

Необхідність забезпечувати функціонування освіти в умовах воєнного стану значно змінила сучасні підходи до організації освітнього процесу, скорегувала форми групової та індивідуальної освітньої діяльності всіх його суб'єктів, змусила переглянути методи навчання здобувачів освіти в особливих умовах та виявила особливості соціальної адаптації студентів. Питання соціальної адаптації здобувачів освіти в різні історичні періоди розвитку системи освіти в Україні завжди перебували в полі зору вітчизняних науковців, серед яких: М.Дяченко, О. Дубасенюк, Л. Железняк, С.Кабеле, М. Карабейніков, О. Лапа, М. Лукашевич, С. Коляденко, В. Петров, А. Реан, Н. Сейко, Т. Шанскова та ін. Поняття «соціальна адаптація» тлумачиться як процес пристосування людини до умов зовнішнього і внутрішнього середовища, які переважно створює вона сама внаслідок своєї діяльності (Дяченко, 2021, с.15). З огляду на особливі умови навчання у вітчизняних закладах освіти, зумовлені веденням на території України бойових дій, гарантам і розробникам освітніх програм варто так організувати освітній процес, щоб він враховував усі відомі форми соціальної адаптації здобувача освіти. Зокрема, варто орієнтуватися на такі форми соціальної адаптації студентів, як *активна* (здобувач активно

соціалізується, прагне вплинути на середовище і змінити його) та *пасивна* (слабо взаємодіє із середовищем, не прагне змінити його). Тобто компоненти освітньої програми та позанавчальна діяльність мають бути сплановані так, щоб здобувач освіти (як із активною, так і з пасивною формою адаптації до освітнього середовища) мав змогу обрати зручну для себе форму контакту з усіма суб'єктами освітнього процесу та найбільш ефективний спосіб особистісної і професійної самореалізації. Цьому сприяє забезпечення закладом освіти індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, розроблення і впровадження дорожніх карт першокурсника та дорожніх карт навчання здобувачів з особливими освітніми потребами, включення питань про соціальну адаптацію до положень, якими керують гарант і викладачі освітньої програми. Тобто умови навчання мають стимулювати здобувачів освіти з установкою на пасивну взаємодію і давати змогу розвиватися й самореалізовуватися тим, хто зорієнтований на активну комунікацію.

Соціальну адаптацію студентів у закладі вищої освіти поділяють також на *професійну* (приспосовування до характеру, змісту, умов і організації освітнього процесу, вироблення навичок самостійності в навчальній та науковій роботі) та *соціально-психологічну* (приспосовування до групи, побудова взаємин з її членами; вироблення власного стилю поведінки; формування позитивного емоційного тла). Це має спонукати гарантів і викладачів освітніх програм передбачити у навчальному плані і в робочих програмах дисциплін такі види і форми групової та індивідуальної роботи студента, які б уможливили врахування зазначених вище видів адаптації. Приспосовуванню студентів до групи може, зокрема, допомагати студентська рада (рада молодих учених) закладу освіти через активне залучення першокурсників до участі у своїх масових заходах, проєктах, акціях, розроблення е-портфолію аспіранта тощо.

Розрізняють також три інші форми адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у закладі вищої освіти: *формальну* (стосується пізнавально-інформаційного пристосовування студентів до нового оточення та особливостей функціонування вищої школи); *громадську* (передбачає процес внутрішньої інтеграції (згуртування) студентів-першокурсників в середині своєї групи та інтеграцію окремих студентських колективів зі студентською спільнотою закладу освіти); *дидактичну* (стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вищій школі).

Врахування особливостей формальної адаптації уможлиблюється завдяки впровадженню менеджерами освітньої програми в перші дні навчання студентів-першокурсників спеціальних адаптаційних форм роботи. Це може бути, наприклад, «Дорожня карта першокурсника» – серія вебінарів, де аспірантам-новачкам надається детальна інформація про організацію освітнього процесу (зокрема, в умовах дистанційного навчання), систему оцінювання, реєстрацією на наукометричних платформах, надання доступу до інформаційних ресурсів, програм навчальних дисциплін та силабусів, ознайомлення з документальною базою освітньої програми, з основами академічної доброчесності, особливостями роботи під час занять, нарад,

вебінарів у Microsoft Teams, Zoom, Skype тощо (<http://surl.li/tptw>). У закладі освіти мають також бути розроблені спеціальні Положення щодо забезпечення освітньої, організаційної, інформаційної, консультативної та соціальної підтримки здобувачів вищої освіти, про ознайомлення з політикою та процедурою врегулювання конфліктних ситуацій тощо.

Громадській адаптації здобувачів вищої освіти також мають сприяти органи студентського самоврядування. Важливим аспектом такої адаптації може бути, наприклад організація і проведення конкурсу «Студент року» («Аспірант року»), що передбачає врахування усіх видів активності здобувача освіти (навчальної, науково-експериментальної, професійної, громадської, волонтерської тощо). Водночас заклад освіти має подбати про те, щоб демократичні засади діяльності студентської спільноти були юридично захищені (через розроблення та оприлюднення відповідних положень, які регулюють права та обов'язки органів студентського самоврядування).

Дидактичній адаптації студентів-першокурсників мають сприяти викладачі освітньої програми, шляхом інформування аспірантів щодо цілей, змісту, результатів, критеріїв і строків оцінювання на початку вивчення кожного освітнього компонента, перед виконанням конкретних завдань, під час консультацій перед проведенням підсумкових форм контролю тощо.

Організуючи освітній процес в екстремальних умовах освітні менеджери мають подбати про безпеку й захист своїх студентів. Тому багато закладів вищої освіти (спочатку в умовах карантину, а у 2022 р. – в умовах воєнного стану) перейшли на змішаний або дистанційний режим навчання. Мережа Інтернет і окремі соціальні мережі перетворилися на найефективніший засіб комунікації і основне джерело отримання актуальної для студента інформації (Дяченко, 2021). В умовах війни серед різних аспектів соціальної адаптації першокурсників важливе місце посіла їх активність у соціальних мережах, що виступають дієвим засобом пристосування особистості до зовнішніх умов закладу вищої освіти і водночас активною взаємодією першокурсників із освітнім середовищем. Активуючись у соціальних мережах, студент не лише змінюється для того, щоб відповідати вимогам соціального середовища, але й сам впливає на них, зумовлюючи цим самим трансформацію цього середовища. У кризових ситуаціях соціальні мережі пропонують своїм користувачам п'ять головних переваг: самостійне розміщення студентом повідомлень із своїм фреймуванням; діалог та взаємодію суб'єктів освітнього процесу; швидке поширення інформації; підтримку відносин із спільнотою методом вирішення проблем і питань; реагування на кризи у певному каналі (Фещук, & Сейко, 2022).

Таким чином, для сприяння соціальній адаптації студентів-першокурсників (особливо для тих, які навчаються дистанційно) доцільно створювати групи в соціальних мережах, що виконуватимуть функції, важливі для полегшення адаптації: *комунікаційну* (першокурсник здобуває можливість ставити будь-які запитання й отримувати оперативні фахові відповіді, брати участь в колективному обговоренні актуальних питань;

діяльнісню (здобувач залучається до групової навчальної і позанавчальної діяльності, отримує можливість відчувати себе рівноправним учасником певної події, повноправним членом малої соціальної групи (студентська група) чи великої соціальної групи (здобувач освіти відповідного закладу освіти; член студентської ради тощо); *емоційну* (студент відчуває єдність з колективом, набуває нових емоційних контактів).

Таким чином, соціальна адаптація студентів в умовах війни має стати предметом особливої уваги гарантів і викладачів освітніх програм, адміністрації закладів освіти та органів студентського самоврядування. Різні її аспекти мають бути відображені практично в усіх критеріях оцінювання освітніх програм: у цілях і завданнях освітньої програми (наприклад, формувати навички ефективної комунікації, автономної й відповідальної поведінки майбутніх докторів філософії; забезпечувати студентоцентроване, проблемно-орієнтоване навчання), у визначенні її основного фокусу (набуття навичок для успішного саморозвитку, наукової і науково-педагогічної кар'єри); в забезпеченні індивідуальної освітньої траєкторії (вибір освітніх компонентів, тематики самостійних та індивідуальних завдань, місця проходження практики, зарахування результатів неформальної та інформальної освіти тощо). Особливий акцент варто зробити на створення належних умов для формування у здобувачів освіти соціальних навичок (комунікація, автономність, відповідальність), їх представленні в освітніх компонентах і програмних результатах навчання.

Список посилань

Kovalchuk, V., Maslich, S., Tkachenko, N., Shevchuk, S., & Shchypka, T. (2022). Vocational Education in the Context of Modern Problems and Challenges. *Journal of Curriculum and Teaching*. 11 (8). <https://doi.org/10.5430/jct.v11n8p329>

Андрощук, І.В., & Андрощук, І.П. (2020) Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів, *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 29, 215-226. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223101>

Бех, К. (2022). Весілля в умовах війни як складова сучасної етнокультури українців. *Українознавство*, 4 (85), 210-219. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(85\).2022.270124](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(85).2022.270124)

Дяченко, Л. (2021). Адаптація. In *Кремень, В.Г. (ред.). Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, с. 15-16.

Пищуліна, О., Юрчишин, В., Маркевич, К., Міщенко М., & Добровольський, Д., (2022). Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ: Razumkov centre. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf

Сейко, Н. (2006). *Доброчинність у сфері освіти (XIX – поч. XX ст.)*. Київський учбовий округ: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка.

Фещук, В., & Сейко, Н. (2022). Соціальна адаптація студентів-першокурсників в соціальних мережах в умовах воєнного стану, *Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності* (с. 75-77). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. <http://eprints.zu.edu.ua/34932/1/7..pdf>

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЕТНОЛОГІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Наталія Стішова,

кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
<https://orcid.org/0000-0001-6577-2325>

Катерина Бех,

кандидат історичних наук,
вчений секретар Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
<https://orcid.org/0000-0002-6779-623X>

Анотація. У поданому інформативному матеріалі представлено аналітику щодо проблем сучасної науково-освітньої діяльності, яка нині є однією з обов'язкових умов успішного існування будь-якої країни та пріоритетом у розвитку громадянського суспільства. Завданням наукової академічної установи є забезпечення належного рівня реалізації освітньо-наукових програм у сфері гуманітаристики з урахуванням викликів сьогодення, зокрема залучення в освітній процес етнонаціональних компонентів.

Ключові слова: освітньо-наукові програми, культурна спадщина, етнонаціональні питання, просвітницький аспект, цифровізація.

IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROGRAMS AT THE THIRD LEVEL OF UNIVERSITY EDUCATION IN THE ACADEMIC SPHERE: ETHNOLOGICAL AND CULTURAL ASPECTS

Nataliia Stishova,

candidate of historical sciences,
Deputy Director for Research, M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology,
National Academy of Sciences of Ukraine

Bekh Kateryna,

candidate of historical sciences,
Scientific secretary, M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National
Academy of Sciences of Ukraine

Annotation. This informative material presents analytics on the problems of modern scientific and educational activities, which is now one of the preconditions for the successful existence of any country and a priority in the development of civil society. The task of the scientific academic institution is to ensure the proper level of implementation of educational and scientific programs in the field of humanities, taking into account the challenges of today, in particular the involvement of ethno-national components in the educational process.

Keywords: educational and scientific programs, cultural heritage, ethno-national issues, educational aspect, digitalization.

Нелегким викликом для академічних установ гуманітарних галузей є трансформування аспірантури відповідно до оновлених нормативно-

правових актів, що передбачають запровадження європейських вимірів якості освіти. Колективи наукових установ, зокрема багатопрофільного Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, розуміють важливість існування безперервного процесу підготовки молодшої генерації науковців, які в перспективі будуть проводити свої дослідження у руслі розвитку нашої держави на світовій арені.

Реалії останніх восьми років, від початку окупаційних наступів росії, демонструють світовому співтовариству нові інструменти боротьби за політичні та національні інтереси, зокрема йдеться не лише про використання сучасного збройного ресурсу. На передовий та основний фронт також виходять інформаційні засоби, які мають значний вплив на формування суспільно-політичних настроїв населення як вітчизняного, так і різних західноєвропейських країн.

Відтак, виникає потреба в якісному контенті наукового обґрунтування побутування національно-культурних цінностей і важливості збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини задля майбутнього держави та її успішного незалежного розвитку. Зокрема, провідні науковці установи неодноразово в ЗМІ та в публікаціях у фахових виданнях порушували питання про збереження та роль мистецького надбання України у процесі державотворення (Кузик, 2022; Тримбач, 2022).

Науковий і науково-педагогічний колектив Інституту вбачає своїм основним завданням виховати фахівців із глибокими знаннями в галузі гуманітаристики, які працюватимуть на користь розбудови держави, збереження та відтворення народознавчо-мистецького (етнографічного, музично-пісенного, декоративно-прикладного, кіно- й театрального, славістичного) фонду.

Очевидно, що на сьогодні питання про надання якісної освіти та загалом збереження в Україні молодих науковців має бути в пріоритеті, оскільки попереду (після перемоги) нас очікує етап відбудови України – набуття статусу зразкової європейської держави, що ніяк не зможе відбутися без інтелектуальної, активної та патріотичної молоді. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України має достатню кількість фахівців народознавчої та мистецької галузей, щоб забезпечувати здобувачам високий рівень знань і умінь зі спеціальностей «Культурологія» й «Історія та археологія» (спеціалізація «Етнологія»). Уже кілька років поспіль наші науковці намагаються зосереджувати свою діяльність не лише на профільних дослідженнях і вивченні актуальних мистецтвознавчих й етнонаціональних проблем (Скрипник, 2019; Рендюк, 2022; Стішова, 2022; Бех, 2022; Бех, 2016; Головка, 2015; Веремєнко, 2021 та ін.), а також фокусуються на забезпеченні складових освітньо-наукового рівня вищої освіти.

З огляду на те, що маємо досить обмежену кількість місць до вступу в аспірантуру за державним замовленням, то передусім звертаємо увагу на вступників мотивованих майбутнім науково-дослідницьким результатом. Незважаючи на малу кількість здобувачів (наприклад, 1-2 чол. на одну спеціальність), Інститут намагається повною мірою забезпечувати

структурованість і послідовність усіх освітніх та наукових компонентів. Водночас із практичного досвіду маємо й питання організаційного характеру, які потребують розв'язання: зокрема, це недостатність профільних видань, що входять до наукометричних баз (Scopus і WoS), для опублікування статей науково-педагогічних співробітників, обмежені технічні можливості для забезпечення цифровізації освітньо-наукового процесу, доступу до міжнародних баз оцінювання та перевірки на плагіат тощо.

Дотримуючись нових освітньо-наукових вимог, враховуємо свій попередній досвід, обов'язково звертаємо увагу на поради колег. Зокрема, цінними для подальшої реалізації якісної підготовки здобувачів вищої освіти третього рівня будуть і міркування щодо освітньо-наукових програм учасників науково-практичного семінару.

Вважаємо, що на третьому рівні вищої освіти освітньо-наукові програми мають включати компоненти національно-культурного просвітницького характеру, адже для майбутнього України важливо мати фахівців усебічно розвинених, популяризаторів вітчизняної наукової думки, учених, які з гідністю представлятимуть інтелектуальну еліту держави на світовій арені.

Список посилань

- Бех, К. (2022). Весілля в умовах війни як складова сучасної етнокультури українців. *Українознавство*, 4 (85), 210-219. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(85\).2022.270124](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(85).2022.270124)
- Bekh, K. (2021). Historical transformations of Ukrainian ritual culture in urbanized environment (the 1920s – early XXI century). *Український історичний журнал*, 1, 132-141. <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.098>
- Бех, М. (2016). Традиційний одяг околичної шляхти Північно-Східної Житомирщини кінця XIX–початку XX століття (за матеріалами села Бехи Коростенського району Житомирської області). *Народна творчість та етнологія*, 6, 68-76.
- Головко, О. (2015). Виноробство на подільському побережжі Дністра: регіональні особливості та бессарабський вплив. In *Етнокультурні процеси українсько-східнороманського порубіжжя* (с. 81-93). Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова».
- Веремеєнко, Т. (2021). Мистецькі й технічні засоби лаврських малюнків у XVIII столітті. *Народна творчість та етнологія*, 1, 110-119.
- Кузик, В. (2022). Музична культура України на виклики часу. *Народна творчість та етнологія*, 4, 17-24.
- Рендюк, Т. (2022). [Вимушена міграція в надзвичайних умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України](#). *Народна творчість та етнологія*, 3, 5-14.
- Скрипник, Г. (2019). Питання етнологічної термінології на сторінках "Первісного громадянства". *Матеріали до української етнології*, 18 (21), 144-152.
- Stishova, N. (2022). "Temple Feast" and "Village Day" within the discourse of modern Ukraine. *Revista de Etnologie si Culturologie*, XXXI, 100-106. <https://doi.org/10.52603/rec.2022.31.11>
- Стішова, Н. (2018). [Руйнівні процеси в етнокультурі українців за умов тоталітаризму \(на матеріалі календарних свят і обрядів\)](#). *Матеріали до української етнології*, 17 (20), 95-105.
- Тримбач, С. (2022) [Колоніальна спадщина Росії в українському кінематографі: проблеми подолання](#). *Народна творчість та етнологія*, 4, 7-16.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Марія Теловата,

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orsid.org/0000-0001-9514-1663>

***Анотація.** Універсальним принципом існування закладів освіти в Україні як відповідальної академічної спільноти є доброчесність, яка складає принципи внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність моральних цінностей. Однак, практична робота сучасних освітніх закладів показує, що у своїй діяльності ЗО допускають академічну нечесність, тому такі явища у знижують цінність самої освіти, сприяють фальсифікації вищої школи. Отже, закладам освіти України необхідно дотримуватися етичних принципів, відповідно до світових стандартів вищої школи. На жаль, сьогодні складається враження, що академічна доброчесність в Україні сприймається переважно як деяка міфічна концепція, про яку нині дуже багато говорять, але вона не є дієвим інструментом забезпечення якості вищої освіти.*

***Ключові слова:** доброчесність, академічна доброчесність, принципи академічної доброчесності, чесність, довіра.*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

MariaTelovata,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Honored
Worker of Education of Ukraine, Deputy Scientific
Director, Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine

***Abstract.** The universal principle of the existence of educational institutions in Ukraine as a responsible academic community is integrity, which constitutes the principles of a person's inner harmony, the stability of his character and the consistency of moral values. However, the practical work of modern educational institutions shows that educational institutions allow academic dishonesty in their activities, so such phenomena reduce the value of education itself and contribute to the falsification of higher education. Therefore, educational institutions of Ukraine must adhere to ethical principles, in accordance with world standards of higher education. Unfortunately, today one gets the impression that academic integrity in Ukraine is perceived mainly as some mythical concept, which is talked about a lot nowadays, but it is not an effective tool for ensuring the quality of higher education.*

***Keywords:** integrity, academic integrity, principles of academic integrity, honesty, trust.*

Євроінтеграційні процеси в освітянському просторі України обумовлюють активізацію інноваційних тенденцій відповідності стандартам якості вищої освіти закордоном. Цим пояснюється необхідність реформування усіх ланок освіти й вищої, зокрема. На конкурентноспроможність українських фахівців вітчизняного та

європейського ринків праці відчутно впливає якість підготовки професійних кадрів у вищій школі та відповідність дипломів європейським стандартам (Туркова, 2014).

Українська вища освіта змінюється і важливою умовою успішного розвитку є впровадження принципів академічної доброчесності в навчання, викладання та наукову діяльність. Кожен розуміє поняття «доброчесність» по-своєму. Вивчаючи та аналізуючи доступні для нас джерела інформації, ми дійшли висновку, що їх визначення, пояснення відомі давно, адже вони давалися ще давньогрецькими вченими та філософами Арістотелем та Сократом. Саме ці видатні особистості вважали, що найважливішими для кожної людини є чесність, розсудливість та справедливість. Англійські філософи Джереми Бентам та Джордж Мур вважали, що доброчесність — це протилежність корисливості, це обов'язок, а німецький філософ Густав Радбрух «називав доброчесність позитивною моральною властивістю, високою моральністю конкретної людини» (*Комплекс моральних обов'язків*, б.д.).

Питання доброчесності вивчали та відобразили у своїх працях вітчизняні науковці: Л. Прудіус, Л. Курочка, І. Федорович, Т. Семків, Л. Зуєва, С. Глущенко та інші.

Як бачимо, доброчесність – це філософське поняття, глибоке поняття, адже в ньому поєднані моральність, безкорисливість, компетентність з великою кількістю здатностей (компетенцій) тощо. Якщо розглянути складові поняття «доброчесність», то це – добро та чесність, що є обов'язковими елементами високоморальної людини. Поняття «доброчесність» пов'язана з багатьма іншими поняттями. Система об'єднаних понять уточнює, звужує сферу її застосування. Наприклад: «правова доброчесність», «наукова доброчесність», «професійна доброчесність» тощо. В нашому есе ми розглядатимемо «академічну доброчесність». Це поняття в даний час цікавить нас найбільше, адже ми працюємо в освіті, де сьогодні спостерігаємо таку проблему: деякі педагоги (викладачі, учителі) та здобувачі (студенти, учні): не можуть дати чіткої відповіді на запитання: «Що таке академічна доброчесність?»; не розуміють значення її дотримання в освітньому процесі. Адже академічна доброчесність сприяє дієвості системи освіти, що надає справжні знання та навички, а не лише документи про здобуття освіти. Сьогодні у закладах освіти України (ЗПТО, ЗФПО, ЗВО) приділяється значна увага, щодо додержання правил та норм академічної доброчесності (розроблені та затвердженні:

- Кодекс академічної доброчесності.
- Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин.
- Положення про Комісію з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами,
- Положення про запобігання і виявлення плагіату та інших видів академічної нечесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти,

– Перевірка кваліфікаційних магістерських робіт, курсових робіт, наукових статей в системі Unichек (інструкція).

Варто зазначити, що *академічна доброчесність* – це основа якості освіти, яка сприяє дієвості системи освіти, що надає справжні знання та навички здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам та молодим вченим, а не лише документи про здобуття освіти. Головними *завданнями є*:

– формування культури доброчесності, яка базується на прозорості, чесності, відповідальності у науково-освітній діяльності;

– інформування здобувачів вищої освіти про принципи академічної доброчесності та важливості її дотримання;

– надання допомоги під час написання курсових робіт, студентських тез, наукових робіт, кваліфікаційних робіт магістрів.

Дотримання академічної доброчесності для здобувачів ЗПТО, ЗФПО, ЗВО передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності. Впровадження принципів академічної доброчесності у заклади освіти України означає, що в процесі навчання та пошуково-дослідницькій роботі здобувачі, викладачі та науковці мають послуговуватися, передусім, принципом чесної праці та навчання. З метою поширення практичних знань, навичок і впровадження основних принципів академічної доброчесності в закладах освіти України, проводяться семінари, майстер-класи, презентації, лекції тощо, зокрема з використанням програми Unichек.

Неможливий розвиток освіти та науки без дотримання стандартів та принципів академічної доброчесності, саме вона є показником розвитку суспільства. Академічна доброчесність є моральним ядром академічної культури. Ось чому пояснення основних засад академічної доброчесності студентам та молодим науковцям в процесі навчальної, виховної та наукової діяльності стає одним із найбільш важливих завдань. Саме на молодь покладають великі надії щодо утвердження і поширення високих етичних і моральних ідеалів та належних стандартів доброчесності у процесі навчання та наукової діяльності (Сорокіна, Артюхов, & Дегтярьова (Ред.), 2017). Існує шість принципів академічної доброчесності, які відображені на *рис. 1*.

Чесність – це одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Протилежністю чесності є обман, брехня, крадіжка, віроломство, лицемірство.

Мужність (також зветься *хоробрість, відвага*) – одна з чеснот, що проявляється як моральна сила під час подолання страху. Мужність часто виступає як здатність переносити страждання, включно з фізичним болем.

Рис. 1 Принципи академічної доброчесності

Довіра – це твердження про те, що поки що невідоме, але має якусь вірогідність статися. Повну довіру часто ототожнюють з вірою, бо механізм такої довіри вже не базується на раціональних засадах тобто на досвіді й на передбаченні, та на попередньому знанні однієї сторони другою і включає ірраціональні мотиви взаємовідносин.

Повага – абстрактна соціальна категорія, що відображає оцінку почуття гідності/вищості/більшої ідеальності того, на кого направлена дана оцінка. Вона базується на визнанні високих якостей кого-небудь чи чого-небудь, відносно яких проводиться ця соціальна оцінка.

Відповідальність – загально-соціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи.

Справедливість – мораль та чеснота, вразливість як на суспільне добро, так і на суспільне зло. За Платоном, справедливість – це найвища чеснота, що утримує мужність, поміркованість та мудрість в повній рівновазі й гармонії («кожному своє»).

Дотримання перелічених принципів академічної доброчесності сприятиме конкурентоспроможності вітчизняної освіти та стандартів у світовому освітньо-науковому просторі в умовах зростаючого запиту на практичну орієнтованість освітніх програм, розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, глобалізаційних процесів в сучасному суспільстві. Лише на засадах відкритості, чесності, прозорості та толерантності може відбуватися продуктивна співпраця та взаємодія всіх

учасників освітньо-наукового процесу. Дотримання принципів академічної доброчесності кожен повинен починати з себе, бо саме найкраще вчить власний приклад. Саме доброчесність є мірилом внутрішньої культури кожної людини.

Відтак, впровадження принципів академічної доброчесності в українських закладах освіти – це питання підняття якості вищої освіти та репутації самих ЗПТО, ЗФПО, ЗВО, підвищення їхнього рейтингу, визнання дипломів університетів на європейському та світовому рівнях, підвищення конкурентоспроможності випускників цих освітніх закладів.

Академічна доброчесність – актуальна тема для всього світу. Це підтверджує зміст наукових публікацій авторитетних видавництв світу. Географія авторів цих публікацій дуже широка. Вони розглядають тему академічної доброчесності як наукову проблему та діляться успішним досвідом у цьому напрямку. Дослідження та впровадження кращого світового досвіду в діяльність закладів освіти та наукових установ України сприятиме імплементації принципів академічної доброчесності та підвищенню рівня якості освітнього та наукового процесів.

Отже, академічна доброчесність є орієнтиром у закладах освіти для досягнення успіху в науково-освітній діяльності та являється дієвим інструментом забезпечення і посилення якості освіти. Повноцінне втілення принципів академічної доброчесності – процес складний, тривалий, однак невідворотно необхідний та правильний.

Список посилань

Туркова, Д. М. (2014). Психологічні, педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів підготовки майбутніх практичних психологів у системі вищої освіти України. *Проблеми сучасної психології*, 25, 518-529.

Комплекс моральних обов'язків (б.д.). *Закон&Бізнес*. <http://zib.com.ua/ua/125930-scho-rozumiti-pid-profesiynoyu-etikoyu-ta-dobrochesnistyu-v.html>

Сорокіної, Н. Г. Артюхова, А. Є. & Дегтярьової, І. О. (Ред.). (2017). *Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія*. ДРІДУ НАДУ.

ПОРТФОЛІО НАУКОВЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ ДО МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

Олена Тітова,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач
лабораторії професійної кар'єри Інституту
професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>

Анотація. В контексті глобальних процесів і тенденцій проаналізовано сфери діяльності науковця у міжнародному освітньо-науковому просторі, яка спрямовується на підвищення якості вітчизняної освіти та розвиток наукової співпраці на глобальному рівні. Запропоновано структуру портфоліо науковця, яке дозволить структурувати інформацію про результати і перспективи освітньої і наукової діяльності дослідника, а також ефективно і швидко реагувати на запити вітчизняних та зарубіжних партнерів щодо розвитку освітніх, наукових та культурних напрямів співпраці.

Ключові слова: глобалізація, освітньо-наукова діяльність, міжнародна співпраця, інтернаціоналізація, міжнародні проєкти, сталий розвиток, інновації.

A SCIENTIST'S PORTFOLIO AS A TOOL FOR INTEGRATION INTO THE INTERNATIONAL EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC AREA

Olena Titova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Professional Career Laboratory,
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

Abstract. In the context of global processes and trends, the spheres of the scientist's activity which is aimed at improving the quality of domestic education and developing scientific cooperation in the international educational and scientific space were analysed. The structure of the scientist's portfolio was proposed. It will allow to structure information about the results and prospects of the researcher's educational and scientific activities, as well as to respond effectively and quickly to the requests of domestic and foreign partners regarding the development of educational, scientific and cultural areas of cooperation.

Keywords: globalization, educational and scientific activity, international cooperation, internationalization, international projects, sustainable development, innovations.

У нинішніх умовах не викликає сумніву той факт, що сучасні вітчизняні освіта і наука не можуть розвиватися поза глобальних процесів і тенденцій, а також поза запитів світового ринку праці. Як слушно зауважив В. Г. Кремінь (Всеукраїнська наукова конференція «Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика», 2022) у вітальному слові III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика», глобалізація передбачає, що фахівець має бути конкурентним не тільки у національному масштабі, а і світовому. Розуміння цієї думки має зорієнтувати сучасного українського науковця на те, що, по-перше, глобалізація процесів – це, з одного боку, розширення можливостей для самореалізації, а з іншого – підвищена

конкуренція. І для того, щоб бути конкурентноспроможними у таких умовах, вітчизняні науковці мають бути готовими не тільки отримувати від міжнародних партнерів, а і робити власний внесок.

Процес інтернаціоналізації освіти і науки передбачає підвищення якості вітчизняної освіти та розвиток наукової співпраці на світовому рівні через всебічну інтеграцію українських освітніх і наукових установ як рівноправних партнерів у глобальний простір. Йдеться про розвиток освітніх, наукових і культурних напрямів співпраці, а також створення позитивного іміджу вітчизняних освітніх і наукових установ серед міжнародних партнерів.

Інтернаціоналізація освітніх програм та використання можливостей міжнародної академічної мобільності здобувачів освіти і науково-педагогічних працівників передбачає (Стратегія інтернаціоналізації Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного на 2021 – 2025 роки, 2021), що науково-педагогічний працівник має інтегруватися до міжнародної освітньої діяльності через: участь у міжнародних освітніх проєктах та програмах стажування; викладання для іноземних громадян, зокрема іноземною мовою, в Україні та за кордоном; розроблення спільних з міжнародними партнерами освітніх програм, планів стажування тощо.

Крім того, долучення до світового наукового середовища передбачає залучення закордонних фахівців із закладів освіти, громадських організацій, агенцій, бізнес-компаній, проведення спільних наукових досліджень, підготовку спільних публікацій разом із зарубіжними партнерами в межах програм міжнародних проєктів, комерціалізацію та виведення наукових результатів на вітчизняний та світовий ринки. Цей процес потребує:

- усвідомлення вітчизняними науковцями ідей та цілей сталого розвитку, принципів соціальної відповідальності та глобальних ініціатив ООН;
- надання вітчизняним науковим дослідженням глобального виміру;
- участь і проведення міжнародних культурних, освітніх та наукових заходів;
- співробітництва з фаховими та бізнес-спільнотами;
- створення міжнародних дослідницьких груп, спільних науково-дослідних лабораторій та центрів у партнерстві з вітчизняними та іноземними організаціями;
- укладення та реалізацію двосторонніх і багатосторонніх договорів з міжнародними організаціями, установами та закладами вищої освіти;
- отримання спільних міжнародних патентів для комерціалізації інтелектуальної власності.

Встановлення міжнародних зв'язків з іноземними партнерами передбачає пошук області для співпраці, точок перетину інтересів, тих сфер, де може бути взаємне доповнення та спільний розвиток. Починати шукати партнерів варто серед тих організацій, з якими в організації дослідника вже є

двосторонні або багатосторонні договори, особисті контакти, а також досвід співпраці. Інший шлях □ це застосування наукових та професійних мереж типу LinkedIn, ResearchGate, Academia.edu. тощо. В який би спосіб не відбувався пошук партнерів, для його ефективної реалізації науковець має підготувати структуровану інформацію про себе, власний досвід, професійні інтереси, освітню діяльність, наукові результати та перспективи.

Під час підготовки наукового профілю варто спиратися на структуру, запропоновану, наприклад, у європейській комерційній соціальній мережі для вчених і дослідників ResearchGate (ResearchGate), де можна обмінюватися статтями, знаходити співавторів, ставити учасникам запитання, відповідати на запити тощо. Для організації процесу науковцю пропонують створити профіль, який містить інформацію про організацію, де працює науковець (Affiliations / Institution and department), науковий ступінь (Degree), поточну діяльність (Current activity), дисципліни, які викладає (або готовий викладати) науковець (Disciplines), навички та досвід (Skills and expertise), робочі мови (Languages). Ця мережа рекомендує додати контактну інформацію (Contact information), адресу персональної сторінки (Personal website) і описати свою поточну дослідницьку спрямованість та інтереси (у розділі Introduction), щоб інші могли краще зрозуміти специфіку науковця.

При розробленні наукового профілю рекомендуємо також сформулювати наукову проблему, тему (етап вирішення наукової проблеми), вказати виконавців та керівника (якщо над темою працює група дослідників), обґрунтувати актуальність проблеми на регіональному (відповідність цілям стратегії регіонального розвитку) та (або) державному (відповідність цілям сталого розвитку (Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь, 2017), цілям галузевих стратегій розвитку тощо), та (або) міжнародному рівнях (відповідність цілям сталого розвитку (Sustainable Development Goals, 2015), галузевих стратегій розвитку).

Усвідомленню та обґрунтуванню актуальності наукових досліджень сприятиме інформація про наукові результати, отримані іноземними вченими і опубліковані протягом останніх 5 років. При встановленні професійних контактів з науковими установами та закладами освіти у потенційних партнерів можуть викликати зацікавленість результати досліджень (на попередніх етапах) та їх впровадження, представлення на конференціях та інших заходах, участь у міжнародних проєктах, перспективи досліджень та впровадження результатів на регіональному, державному та міжнародному рівнях.

Для розширення співпраці науковцю необхідно мати перелік робочих контактів з вітчизняними і зарубіжними науковцями, освітянами та виробниками, а також перелік перспективних контактів, з якими варто встановлювати зв'язки.

Таким чином, розвиток міжнародної співпраці потребує від науково-педагогічного працівника готовності долучитися до освітніх проєктів, викладати і навчатися іноземною мовою, а також знання міжнародного досвіду і результатів стосовно окремої проблеми, усвідомлення та

обґрунтування актуальності власних наукових досліджень, формулювання перспективної ідеї співпраці (проєкту) таким чином, щоб вітчизняні і зарубіжні партнери могли оцінити, в якій сфері науковець є експертом та який внесок готовий зробити у спільне дослідження тієї чи іншої проблеми. Варто підкреслити, що заздалегідь підготовлене портфоліо сприяє розвитку міжнародної освітньої і наукової співпраці через здатність науковця швидко реагувати на запити іноземних партнерів та надавати необхідну інформацію.

Список посилань

- Всеукраїнська наукова конференція «Фахова передвица і професійна освіта: теорія, методика, практика» (2022).* <https://www.youtube.com/watch?v=oa44bTmmpuE>
- Стратегія інтернаціоналізації Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного на 2021–2025 роки (2021).* https://drive.google.com/file/d/1vmKJvhzpHLFh4fpf_it0QgyFIHgEOMxA/view
- ResearchGate: офіційний сайт.* <https://www.researchgate.net/>
- Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь (2017).* <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
- Sustainable Development Goals: офіційний сайт.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/news/communications-material/>

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ КОЛЕДЖІВ ДО РОЗВИТКУ У МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Людмила Шестерікова,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-8303-42>

***Анотація.** Підприємництво відіграє значну роль у мистецькій сфері, надає поштовх для її регулювання, відкриває для художників-виконавців можливості працювати на себе, підвищує рівень компетентності митців у фінансовій діяльності. Однією з педагогічних умов підготовки майбутніх художників-виконавців є підготовка педагогів до викладання за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», які мають розвинуті якості необхідні для підприємництва. Унаслідок проведеного нами аналізу освітньо-наукової програми «Професійна освіта» з'ясовано, що освітні компоненти задовольняють умови для розвитку підприємницької компетентності в майбутніх докторів філософії за кваліфікацією «Доктор філософії у галузі освіти». Також запропоновано додати дисципліну «Менеджмент в професійній освіті» до основних компонентів, можливо варто ввести як вибірковий компонент «Фінансовий менеджмент».*

***Ключові слова:** підприємницька компетентність, креативна індустрія, освітня програма, професійна освіта, педагогічна умова, художник-виконавець.*

PREPARING TEACHERS IN COLLEGES FOR THE DEVELOPMENT OF FUTURE PERFORMING ARTISTS OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE

Liudmyla Shesterikova,
PhD Student of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

***Abstract.** Entrepreneurship plays a significant role in the artistic sphere, provides an impetus for its regulation, opens opportunities for self-employed artists, increases the level of competence of artists in financial activities. One of the pedagogical conditions for the training of future performing artists is the preparation of teachers for teaching in specialty 023 «Fine art, decorative art, restoration», who have developed qualities necessary for entrepreneurship. As a result of our analysis of the educational and scientific program «Vocational Education», it was found that the educational components satisfy the conditions for the development of entrepreneurial competence in future doctors of philosophy with the qualification «Doctor of Philosophy in the field of education». It is also proposed to add the component «Management in professional education» to the main components, perhaps it is worth to add «Financial Management» as an optional component.*

***Keywords:** entrepreneurial competence, creative industry, educational program, professional education, pedagogical condition, performing artist.*

Підприємництво відіграє значну роль у мистецькій сфері, надає поштовх для її регулювання, відкриває для художників-виконавців можливості працювати на себе, підвищує рівень компетентності митців у фінансовій діяльності (Шестерікова, 2021; 2022). Креативні індустрії стають прогресивною технологією розвитку сучасної інноваційної економіки. Основним економічним ресурсом суспільства сьогодні – є креативна діяльність людини, а вільний, ефективний і цілеспрямований обмін ідеями –

основою розвитку економічних відносин (Козубова, 2019, с. 75). Вітчизняна освіта покликана розвивати якості й відповідні здатності особистості, потребує створення цілісної програми розвитку підприємницької компетентності (Молдован, 2021), оновлення освітніх програм відповідно до запитів суспільства й економіки та ринку праці (Єршова, 2022, с. 93).

Важливо створити умови, необхідні для формування в майбутніх художників-виконавців готовності до підприємницької діяльності, здатності до різних форм і способів самовираження, творчого критичного мислення, прояву ініціативи й наполегливості, а також уміння спільно працювати, планувати й керувати проєктами, що мають культурну, соціальну чи комерційну цінність. Однією з педагогічних умов підготовки майбутніх художників-виконавців є підготовка педагогів до викладання за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» (за спеціалізаціями графіка і живопис). Для розвитку у майбутніх художників-виконавців підприємницької компетентності необхідно, щоб педагог, який їх навчає, теж володів цією компетентністю, з притаманними їй цілеспрямованістю, винахідливістю, креативністю, фінансовою грамотністю, діловою активністю.

Здобувачі освіти, які в майбутньому стануть викладачами за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», навчаються за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» за спеціальністю 015 «Професійна освіта». Ми проаналізували таку освітньо-наукову програму (далі: ОНП), що діє в Інституті професійної освіти НАПН України. Ми прагли з'ясувати, наскільки її освітні компоненти задовольняють умови для розвитку підприємницької компетентності в майбутніх докторів філософії за кваліфікацією «Доктор філософії у галузі освіти». Оскільки ця ОНП не передбачає вивчення дисциплін, які надають економічні знання, тому необхідно виявити, які компоненти розвивають якості і здатності, що можуть сприяти розвитку підприємницької компетентності. Серед обов'язкових компонентів ОНП виокремлено: «Філософія освіти і науки», «Управління науковими і освітніми проєктами», «Інноваційні технології в професійній освіті», а серед вибіркового: «Менеджмент у професійній освіті», «Консультації з розвитку професійної кар'єри».

Дисципліна «Філософія освіти і науки» надає змогу аспірантам осмислити соціокультурні функції науки в умовах науково-технічної революції та ринкової економіки, забезпечує уміння будувати наукові судження та робити умовиводи. Здатність виявляти ініціативу та креативність формує освітній компонент «Управління науковими і освітніми проєктами», що уможливує переосмислення наявного та створення нового цілісного знання, розв'язувати значущі соціальні, наукові, культурні та інші проблеми, формувати відповідні уміння й навички (управління проєктами у науковій та освітній діяльності). Дисципліна «Інноваційні технології в професійній освіті» забезпечує розвиток креативності, критичності, інноваційності та готовності до їх творчого використання. Вибіркова

дисципліна «Менеджмент у професійній освіті» передбачає здатність до управлінської діяльності, самоменеджменту, сприяє розвитку ділової активності. Ще одна вибіркова дисципліна «Консультавання з розвитку професійної кар'єри» надає здатність до особистої та соціальної відповідальності за оцінювання і планування кар'єри.

Унаслідок проведеного нами аналізу освітньо-наукової програми «Професійна освіта» з'ясовано, що представлені в ній освітні компоненти в цілому задовольняють умови розвитку підприємницької компетентності в майбутніх докторів філософії за кваліфікацією «Доктор філософії у галузі освіти». Водночас, не вистачає дисциплін, які б сприяли розвитку фінансової грамотності (наприклад, «Фінансовий менеджмент»). Освітній компонент «Менеджмент у професійній освіті» можна зробити основним, оскільки він сприяє формуванню умінь здійснювати управлінські дії (планувати, організовувати, контролювати, делегувати, корегувати); ефективно проводити ділові переговори, вирішувати конфліктні ситуації.

Список посилань

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Байдулін, В.Б., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Орлов, В.Ф., & Сохацька, Г.М. (2021). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Житомир: Полісся.

Єршова, Л. (2022). Перспективи підготовки молоді до підприємницької діяльності у повоєнний час. *In Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.)* (с. 91-94). Інститут професійної освіти НАПН України.

Козубова, Н. (2019). Роль креативних індустрій у забезпеченні економічного зростання України. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (30-31 трав. 2019 р.)* (с. 73–75). ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Молдован, А. (2021). Педагогічні умови розвитку підприємницької компетентності майбутніх магістрів з фізичної культури і спорту. *Професійна педагогіка*, 2(21), 12–20. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.21.12-20>

Освітньо-наукова програма «Професійна освіта» Інституту професійної освіти НАПН України. (2020). https://ivet.edu.ua/index.php/education/pidhotovka-doktoriv-filosofii-015-profesiina-osvita/osvitni-prohramy/%E2%84%96/download/333_b30d2f27444b5e1ac52e2b661f71d577

Шестерікова, Л. (2021). Розвиток підприємницької компетентності в освітньо-професійних програмах підготовки художників-виконавців. *Professional Pedagogics*, 2(23), 63–70. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.63-70>

Шестерікова, Л. (2022). Наукові підходи до розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. *Professional Pedagogics*, 1(24), 27–32. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.27-32>

Шестерікова, Л. (2022). Підготовка майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності у сфері креативних індустрій. *In Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.)* (с. 257-259). Київ: Інститут професійної освіти НАПН України.

Odnoroh, G., 2018. The essence and structure of key competencies of future skilled sewing workers. *Professional Pedagogics*, 18, 31–36.

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Валентина Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту професійної освіти НАПН України

ЗАСТУПНИКИ РЕДАКТОРА

Людмила Єршова,

доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Гуржій, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Каленський, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Кононенко, кандидат педагогічних наук, завідувач науково-організаційного відділу Інституту професійної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Вікторія Кручек, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Оксана Лапа, кандидат педагогічних наук, завідувачка лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Петро Лузан, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Нелля Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Академік-секретар Відділення професійної освіти та освіти дорослих НАПН України

Валерій Орлов, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Марія Теловата, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКИ:

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Відповідальний редактор: **Петро Лузан**,
доктор педагогічних наук, професор

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Валентина Радкевич**,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України

ПІДГОТОВКА ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Відповідальний редактор: **Валерій Орлов**,
доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Оксана Лапа**,
кандидат педагогічних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Світлана Кравець**,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Микола Пригодій**,
доктор педагогічних наук, професор

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА: НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Рубрика заснована рішенням Вченої ради Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 10 від 04 жовтня 2021 року)

Науковий редактор рубрики: **Валентина Радкевич**,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України

У рубриці «Науково-методичне забезпечення професійної освіти» оприлюднюються матеріали щорічної звітної всеукраїнської конференції Інституту професійної освіти НАПН України «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання», щорічного всеукраїнського науково-практичного семінару з підготовки здобувачів вищої освіти, результати завершених наукових досліджень ІПО НАПН України та інші матеріали наукового, навчального, виробничо-практичного і довідкового характеру з проблем науково-методичного супроводу професійної і фахової передвищої освіти

— 00 —

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РУБРИКИ

ГОЛОВА

Валентина Радкевич,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Людмила Базиль, доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Людмила Єршова, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Гуржій, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Каленський, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту

професійної освіти НАПН України

Андрій Кононенко, кандидат педагогічних наук, завідувач науково-організаційного відділу Інституту професійної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Вікторія Кручек, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Оксана Лапа, кандидат педагогічних наук, завідувачка лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Петро Лузан, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник

лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Нелля Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Академік-секретар Відділення професійної освіти та освіти дорослих НАПН України

Валерій Орлов, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Марія Теловата, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА:
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Випуск 4(5)

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

матеріали
V Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м.Київ, 31 жовтня 2022 р.)

*Рекомендовано Вченою радою Інституту професійної
освіти НАПН України (протокол № 13 від 14 листопада 2022 року)*

Формат 210×297
Авт. арк. – 5,5

Видавець і виготівник:

Інститут професійної освіти НАПН України
03045 Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а
+380 (44) 252-71-75; +380 (44) 259-45-53 (факс)
e-mail: info@ivet.edu.ua

*(Підтвердження внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК, No 3805 від 21.06.2010 р.)*

Відповідальні редактори: Людмила Єршова, Світлана Кравець
Технічний редактор – Вікторія Маркова
Літературний редактор – Лідія Гуменна
Редактор іноземних текстів – Дар'я Вороніна-Пригодій
Палітурка¹ – Людмила Шестерікова
Верстка – Світлана Кравець

---

¹ У дизайні палітурки використано фото з мережі Інтернет

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА:
**НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

У РУБРИЦІ ВИДАНО:

Випуск 1(2)'2022
Науково-методичне забезпечення
професійної освіти і навчання: матеріали XVI всеукраїнської науково-практичної
конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України
(м.Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.)

Випуск 5(6)'2022
Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти
в контексті глобальних і національних викликів: матеріали
V Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м.Київ, 31 жовтня 2022 р.)

ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИДАННЯ У 2023 РОЦІ:

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗРОБЛЕННЯ SMART-КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОЇ, БУДІВЕЛЬНОЇ І МАШИНОБУДІВНОЇ
ГАЛУЗЕЙ:
збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2018 - 2020)

РОЗВИТОК ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ:
збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2019-2021)

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ
ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ:
збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2019-2021)

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ
РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОЇ, МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗЕЙ, СФЕРИ
ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ:
збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2019-2021)